

Oral History Kosovo

INTERVISTË ME XUN ÇETTËN

Prishtinë | Data: 10 nëntor, 2022

Kohëzgjatja: 258 minuta

Të pranishëm:

- Xun Çetta (I intervistuari)
- Anita Susuri (Intervistuesja)
- Renea Begolli (Kamera)

Simbolet e komenteve në transkriptë të komunikimi jo-verbal:

() - komunikim emocional

{ } - i intervistuari shpjegon me gjeste

Simbole të tjera në transkriptë:

[] - shtesë e tekstit për të lehtësuar kuptimin

Fusnotat janë shtesa editoriale që japin informacion mbi vendbanime, emra apo shprehje.

Pjesa e Parë

Anita Susuri: Zotni Xun, nëse mundeni ni prezentim me dhanë edhe me na tregu diçka për prejardhjen, familjen e juaj?

Xun Çetta: Po, quhem Xun Çetta, jom nga fshati Trubuhoc, Lugu i Drinit i thojnë te ne, afër Banjës së Pejës. Rrjedh nga një familje e thjeshtë fshatare. Prejardhjen e kemi nga fshati Isniq, tash neve na qujnë Podgurë ne i thojmë Reka, e jemi të dalun atje. Jom i lindun në atë fshat, të partë e mi kanë ikur nga Isniqi, me thanë ashtu kah 200 e sa vjet sigurisht e ma shumë. Si familje, jeta jonë ka qenë kryesisht me bujqësi, blegtori te dyjat bashkë. Si fmi, si të gjithë fëmijtë e fshatit jom i rritun në ato rrethana çfare kush ma pak e ma shumë ndryshime.

Shkollimin e kom kry në fshatin Tërstenik, shkolla fillore “Rilindja”, që edhe sot e mban në Tërstenik deri në vitin e shtatë. Shtatën dhe tetën e kom pasë, kom kalu ma afër. U hapë shkolla, shkolla ish “Ismail Qemali”, më doket ende e mban emrin. Pastaj, shkollën e mesme e kom kryer në shkollën e qujnë shkollën tekstil, shkolla e artit figurativ thirret në Pejë, ish “Shaban Spahija”, tash osht’ më duket, “Odise Paskali”. Shkolla e artit në Pejë ish “Shaban Spahija”, tash “Odise Paskali”. Pas shkollës të mesme e kom mendu ma mirë të shkoj te kryj ushtrinë që të mos më gjindet pengesë për m’u bo gati me ardhë me vazhdu mas ushtrisë studimet.

Diku ‘75-tën kom dalë në, kom shku ushtar. Ushtar kom qenë marinar, marinar gjithkund ka qenë shumë gjatë diku 18 muj. Tash nuk e di kah fundi, nuk e di ‘75-‘76, diku kah ‘77-‘78 diku jom liru prej ushtrisë. Tani meniherë... bile sa kom qenë ushtar vllau ktu punonte qysh me m’i bo puntë për m’u regjistru në studime. Pastaj, kom shku e kom regjistru Shkollën e Lartë në edukatë fizike në Prishtinë. Jom gjenerata e fundit e Shkollës të Lartë. Dy provime pa diplomu, për të hyrë në diplomë, kem pasë fat apo ndoshta kaniherë them apo ndoshta fatkeqësi se kaniherë unë them fat se knaqësia ma e madhe edhe sot më bën që jom pjesë e atyne ngjarjeve.

Ndaq fat, ndaq fatkeqësi në ‘81-tën, jom një ndër organizatorët, të dënuarit, të vujaturit të dënimit, i plagosur në ato ngjarje të gjitha. Atë fat e kom pasë. Pastaj u dënova 13 vjet dhe me ato 13 vjet, hetuesinë e kem bo po këtu në Prishtinë diku po sa muj. Na kanë transferu në Lublanë. Në Lublanë, tash me hi me rrëfy kemi mori gjërash që ma të mirat i lajmë e pa peshë i themi, kështu më ka ndodhë

edhe nëpër intervistime tjera. Inspektori i cili më ka malltretuar tmerrësisht, egërsisht ishte Asllan Sllamniku. Kur u krynë krejt hetimet erdh edhe po më thotë, “Xun, unë ta di kokën çfare e ke, nga ajo çka kalove ti ki me shku këto ditë në transfer në vujtje të dënimit në Slloveni. Ku osht’ larg, ma mirë e ka nga burgjet e tjera. Se po të shkon ti në burgje tjera e di sigurt se ti i gjallë nuk kthehesh në këtë vend, se ta di kokën”. Masanej më ka ra me intervistë mu ata, i thojsha, “E ke ditë kokën se e ke malltretu”.

Kom shku në Slloveni, kom vujtë dënimin deri në ‘89-ën, kah fundi i ‘89-ës jom liru, domethonë tetë vjet e ca muj. Për familjen para se me hy...

Anita Susuri: Po deshta me u kthy pak...

Xun Çetta: Po ma murr menja se ma paraprive pare diçka. Rrjedh nga një familje fshatare, babën tem, Mustafën e kom pasë një ndër NDSH-istët ma të ri në moshë, se komuniteti i tyre atëherë kanë reagu, se atëherë kanë pasë... ndëgjo unë shpesh herë gjej elemente që nuk i kemi sot që i kanë pasë atëherë, po të jesh vetkritik ose të jesh krejt i paanshëm. Domethonë, shpesh do veti i gjoj ma të mira... po qoftë edhe në komunizëm vjen [fjala], ka elemente që ne s’i kemi sot. Kjo nuk domethonë të gjitha mirë e vetëm mirë. I kanë thanë, “Nuk bon me u deklarë, as me u regjistru”, se osht’ i ri Mustafa, baba jem. Ky osht’ ni NDSH-ist i përбетum, është ni aktivist i mirë, po na kompromiton neve ma rekrutu të ri. Njëjtë ka ra në burg, i ka majtë gjashtë muj. Këtu janë njerëzit nëpër Prishtinë që thojnë, “Nuk e ka dhanë asteni edhe ni njeri”, edhe osht’ liru...

Anita Susuri: Çfarë gjenerate ka qenë baba ju?

Xun Çetta: Baba jem i lindur ka qenë ‘25. E për vitet që po flas, normalisht se osht’ para ‘63, ‘64, ‘65 kur osht’ identifikë flamuri. Mirëpo, para ktyne me ‘44-‘45 është ni histori e tmerrshme. Babën tem e identifikojnë si NDSH-ist, i ri. Vllaun e tij, axhën tim, Brahim Çetta para lufte flitet, thuhet, gojëdhana siç e keni edhe emisionin gojëdhana, kudo anena thuhet, “Brahimi ka vra shumë forca çetnike”, gjoja me ni ndihmë të ni oficeri gjerman, atëherë ish nazi-fashizmi. Tash kur t’i thush me ndihmën e tij ka vra, unë e di vet, ai e ka pasë qat’ mundësi. Ku kemi pasë na forcë me vra, pa pasë ni... shumë kohë u përfolë, a din çka, nuk o mirë me përmend pse me ndihmën e oficerit. Po unë e maj mend, gjermani kur ka hi edhe ka dashtë me dominu, ai menzi s’ka pritë m’i gjetë njerëzit të cilët njani-tjetrin e luftojnë, sigurisht në ni vend tond, pse i vranë... e flitet, ka vra forca çetnike.

Kur erdh vakti mas Luftë Dytë Botnore flas, ai me direktiva nuk e di implikohet. Ka qenë Policia Popullore quhej në atë kohë, ky veshet në Gurakoc. Ni ditë prej ditësh i jepet urdhëri me marrë atë me deshë e me shku me pushkatu në Kullë të Popit në Istog. Kulla e famshme, ke lexu, ke ndëgju. Osht’ i pushkatuar në Kullën e Popit në Istog. Du me lidhë, se tash jom t’u e bo ni për të gjitha figurat, e kom lexu materialin. E ky osht’ rrëfim i çuditshëm. E grijnë vëllaun e babës tem, baba jem akoma i mitur. Ditëlindjen dhe vitin e mixhës tim, Brahimit, ia qesin babës që është i mitur. Akoma pa u hjekë mërzia e

pushkatimit të mixhës, babën e çojnë ushtar në Travnik në Kroaci. Datën ia ndryshojnë. Tash baba e ka datën ndryshe në leje të njoftimit, ndryshe në librezë ushtarake, se unë i ruaj. Tash s'i pata këto dhe shumëçka që më kërkutë me pru materiale, unë kom ni mori materiale nëpër arkiv që nuk di kush ka. Po unë qëllor i papërgaditur. Ato i ruaj.

Njo ndryshe, njo ndryshe. Pse e kanë bo këtë? Pse kanë dashtë me... NDSH ashtu-ashtu e kanë transformu, pikë. Ata e largun, ia hupën gjurmët. Po tasht të fundit kur ia pushkatun vllaun, këta te kemi atje. Dhe çudia ma e madhe osht', baba atje është marrë në pyetje për vllaun që ia pushkatun edhe organizatës së cilës i ka taku. Sipas rrëfimeve të babës gjithëherë kur unë kom qenë i ri, po i mbaj mend. Tash du me ta lidhë automatikisht me ni rast të kësajna. Kur unë shkova ushtar, '76, '77, '78, unë, më burgosën shtatë ditë për ni incident me ni minoritet malazez u konë diçka. Në hetuesi të KOS¹-it ushtarak, shumë ni insert p'e lidhi me to tash.

Më pyetë mu inspektori i KOS-it, thotë, "Familjen", ma përshkrujke mu sikur unë vet, mes Drinave ku rrugtë... Ma mirë i dike ai se unë. Më pyetke, "Sa mixhallarë ke?" Thashë, "Unë kam pesë mixhallarë". Ishin Rasa, Salihi, fjala bjen a, "Salihi, Selimi, Osmani, Imeri, Muharremi, baba jem. Edhe ni mixhë". "Ja-a". "A je i sigurt?" Unë, "I sigurt". Nuk isha edhe i ri, ushtar, i pjekun. Automatikisht ma ka... unë e di çka po dojnë me më bo këta, për me më dënu që po dojnë me më dalë te axha që ma kanë pushkatu. Unë kah të jenë thom, "Ja-a, nëse del që kom axhallarë tjerë, unë nuk e di për çka e keni fjalën". "Po edhe diçka", thashë, "Urdhno", tha, "A keni Brahimi? Jo", tha, "ni axhë, Brahimi pse s'pe përmend?" Mu ma boni, tha, "A ke dëgju rrëfime ndonjëherë për axhën ton Brahimi?"

Domethonë, ai dojke me ditë familja jonë a osht' le e rritë, a përfolet për vrasjen që na kanë bo të axhës. Thashë, "Nuk e di, po na Brahimi e kem gjallë", e lujta rolin aq mirë. Tha, "Për cilin Brahimi?" Thashë, "Djali i mixhës tem osht' në Gjermani, emigrant, u shku në punë para tre-katër muj, pesë muj nuk i ka". Më bishin kurse atëherë edhe me kurse thojshin *zidar* [Srb.: murator], moler edhe i çojshin. Thashë, "Brahimi osht' në Gjermani", tha, "Jo jo", tha, "axhë", thashë, "Jo". "Po ti nuk ke dëgju ndonjëherë për ni axhë tanin që e ke pasë Brahimi?" Thashë, "Jo". Emri i të cilit sot osht' rruga, pas çlirimit të Kosovës. Më kanë pyetë gjerë e gjatë për atë emër pade me testu...

A faktikisht gjyshja jeme, nana e babës edhe qitij Brahimit, krejt jetën si fëmi më ka shku shporet ndezun, tokat i kemi pasë të shtrume për toke, në dhe që thojnë, të shkelne edhe si sot më kujtohet t'u vlu pasula në shporet edhe gjyshja, "Oj Serbi, oj Serbi të daltë flaka, na humbe Brahimi pa gjurmë". Se pastaj rrëfejshin, kur e kanë mytë Brahimi, e kanë kontrollu axhën. Me fotografi, me tesha, me çka ka kanë zhdukë, lejen e njoftimit e krejt. Çka osht' ma e keqja kanë zhdukë edhe në dokumentacion me shku tash nuk e gjen Brahimi Çetta.

Anita Susuri: Me zhdukë si njeri komplet.

¹ Srb.: *Kontraobaveštajna služba* - Shërbimi i Kundërzbulimit.

Xun Çetta: E kanë pushkatu. Masi pushkatohet i kanë zhdukë dokumentet, gjurmë.

Anita Susuri: I kanë hup identitetin.

Xun Çetta: Tash unë tash që po thu që ka me u bo tash përmbledhje, unë e thom jo rastësisht Serbia mas luftës të fundit në Kosovë, që ka marrë dokumentet kadastrale. I ka marrë çka mundet me zhdukë krejt, çka s'mundet e kalkulon, se kjo më lidhet me atë. Se po të shkojsh tashti ti nuk e gjen Brahim Çetta, që dihet krejt u konë me dokument e regjistrume e krejt qysh janë mixhallarët e tjerë. E ka zhdukë se e ka vra, e ka zhdukë me u bo i harrum sikur s'ka ekzist. Po historia gjithmonë hulumton. Merre me mend tash shekulli XXI, kjo ka mendu me marrjen e dokumentave kadastrale ka me u hulumtu mirë çfarë emra me u zhdukë krejt, e çfare me kalkulu. Më lidhen kto.

E pastaj historia ime, vjen studimet. Vendosna me bursë nga komuna në barakën III në Prishtinë. Aty fillojmë tashti te shoqnia si shoqni e ndërlidhim, bojmë grupacione, flasim, jo direkt me punë po me kalimin e kohës... muzika e bonte të vetën, për shembull, Shkurte Fejzën kur e dëgjojshe atëherë të çonte në kamë. Pastaj, më kujtohej kjo mu ushtar çka u munu me më futë inspektori. Unë i hangra shtatë ditë burg atëherë. Pastaj rrëfimet e familjes, pastaj rrëfimet e gjyshes. Edhe aty shkojshin kadal dalë në mënyrë ma të qetë pa zhurmë t'u pa njoni-tjetrin çka po të duhet me u afriu. Tash na i kemi edhe të shkrume. Pastaj lidhet njerëz të caktuar që njoni me tjetrin puqen. Kemi bo ni organizim të mirë me punu, me funksionu pa trazira, po të jemi me ni frymë.

Mbanim ne me qendrën e studentëve, në drejtori. Kushtet me të vërtetë nuk ishin të mira, na i plotësojshin, të vërtetën. Për ata po të thom du me dhanë çka osht'. Kur bohej ndonjë zë i madh [protestë], i plotësojshin. Bile u konë ni Gani Shatri, ka qenë aq agresiv në drejtori për kushte, na i përmirësojshin. Mirëpo, kur plasi me 11 mars [1981], që unë nuk jom ai që kom organizu, a jom konë këtu. Nuk jom ai që nuk di kush, po tash e kom zbulu. Se të organizatës tonë, të aktakuzës, se aktakuza jonë prej 21 studentëve në krye me Ali Lajç, Bajram Kosum, Musli Kosum, Merxhan Avdyl, une, Gani Vlana, mos të përmendi emra, Gani Koci e tanë.

Na jemi në ni akuzë të 21 studentëve, ne nuk jemi 21 që kemi qenë të ni organizate. Po strategjia e tyre politiko-juridike na afron si një organizatë me na gjujtë si organizatë terroriste e na hapë në 21 studentë. E bon qitu janë tre, katër, qitu pesë, gjashtë kanë punu në dyshe, treshe, katërshe edhe na bon bashkë e na qet' si organizatorë të '81-tës. Unë nuk e di qysh janë organizu, e kanë organizu katër persona. Unë edhe emrat i kom thanë në tjera vende, s'po hi tash me humb kohën. Jom dënu me 13 vjet. Në 13 vjet kur jom shku me vujtë, tash po dal aty ku fillova me ata që më tha inspektori, "Po të çojmë se osht' ma mirë, ndoshta mund të kthehesh i gjallë Në tjerat s'ishte kthy".

Aty kur shkova... edhe ktu po du me thanë, më beso, kur shkum atje na lidhën durtë dy vetë, një knej ulun, në Beograd na kanë nalën veç me hongër kah ni pashtetë e në Slloveni kemi mbri dikund në ora 2:00 të natës, 3:00. Kur kemi shku, na prunë supat, janë do si shepa {përshkruan me duar formën e

kutisë} pjata mbi pjatë e mbyllun pastaj kështu {shpjegon me duar e mbyllur me vakum}, supa përfundi, gjella përmby qe avulli... na i kishin bo të gatshme, edhe sallata tani veç. Kur na qitën mbetëm pa mend, ushqim që s'e kishim pa andërr. Kom pasë ni Sadik Buja, tash osht' i vdekur njeri, thashë, "Sadik, të na majshin qishtu s'te koka puna keq", tha, "Jo more, dita e parë", tha, "nashta ma nuk osht'". Krejt sa kemi qëndru, u konë ushqimi qishtu, në Slloveni.

Privilegjet ishin krejt ndryshe për të burgosurit ordinerë, ndryshe prej të burgosurve politikë. Gjo që drejtorja e burgut na kërkon falje. Mbajshim na mbledhje nganjëherë na të burgosurit politikë me drejtorinë që na ftojshin ata. Keni, pajtohni, s'pajtohni, "Na bini edhe dy 'Rilindje' ma shumë se s'po na dalin tri 'Rilindje', jemi shumë. Literaturë të gjuhës shqipe dojm ma shumë", fjala bjen. Vet jurisprudenca e Sllovenisë thotë, "Ne, jemi të vetëdijshëm që po e shkelim ligjin e Republikës së Sllovenisë me të burgosurit politikë të Kosovës. Ngase ju jeni nën tretmanin e Beogradit. Beogradi ka dhanë urdhër me ju transferu në të gjitha republikat për mos me u konë tubë ni vend. Po ne e shkelim ligjin e republikës tonë për shkak se osht imponim. Të burgosurit politikë nga Kosova kanë tretman tjetër". Domethonë do gjana që s'mujshin me na dhanë neve qysh ju jepnin të tjerve, dojshin me na lajmëru që...

Pastaj osht e vertetë ka qenë larg ma demokratike burgjet e Sllovenisë, sesa republikat e tjera. Edhe pse kom gjet edhe shumë gjana që jom befasu, që o tmerr. Për shembull, Nishin, Gradishkën, fjala bjen, ama të gjitha. Kom gjetë edhe aty disa gjana... kom gjetë njeri që s'i ka pasë përjetimet e Sllovenisë gati. Po edhe Sllovenia nuk do të thotë që ka qenë qaq, se për shembull, e ki, ky osht' i mbytur në burg në Maribor. Osht' mbytë Hajredin Bala, osht' i mbytur. Ka qenë agresiv ai pak, thojnë që me hekurin që hekuros {bën dorën në formë të boksit} ia ka prishë faqen ni gardiani. Forma të imponojnë pastaj kush është i padurueshëm nuk din me kalkulu edhe bjen në grackë. E kanë mytë. Domethënë, nuk do të thotë se kanë shku.

Pastaj unë jam vet që e dijnë të gjithë, sot jan gjallë. Mu m'i kanë pru në orën 3:00 të natës forcat speciale civile nga qyteti me më malltretu mu në burg e me më shti poshtë deri nesër kur vjen drejtorja. Më kanë rrahë [dhe lanë] për të vdekuni. Për ni problem që ma montoi ni Jungiq Stojan, serb ka qenë. Drejtorja u konë e lodhun prej tij, masanej histori e gjatë me folë. Do të thotë edhe atje, Sllovenia ka pasë larg tretman ma të mirë, po nëse shteti, dora e Sigurimit osht' kudo edhe sot e ki në Kosovë e kudo, çka ka të boj me Shërbime ata janë mbi çdo gja. Ata me i lshu Zoti bojnë mirë edhe bojnë keq.

Domethonë, kur e ka pasë ata Shërbimin në dorë të vet drejtorja, drejtori më ka thanë, "Xun, na e dijmë çka osht' kah bon Jungiqi po osht' dorë e Shërbimit dhe vranë e kfjellë s'kem çka i bojmë". Kemi përvoja aq të mdhaja, domethonë edhe mu më kanë rrahë. Pse? Se ma montoi qiky Jungiqi ni problem. Masanej m'ka ndodhë ni problem tjetër për me më tranferu, që është histori e gjatë për me tregu...

Anita Susuri: Para se me vazhdu për të gjitha kto edhe për demonstratat e '81-tës, për krejt çka ka pasu se ka qenë ni ndryshim pak a shumë i sistemit edhe me diferencimin edhe me vendosjen e orëve policore, me burgosjen domethonë që po më duket që ma së shumti ka pasë në '81-ten të burgosur politikë...

Xun Çetta: Po.

Anita Susuri: Po, ka parapri edhe ni protestë kësaj, '68-ën edhe më thatë që keni kujtime prej '68-ës, edhe pse keni qenë shumë i ri.

Xun Çetta: Po unë përpos kujtimeve që i kom si i ri, jom edhe me kumtesë timen për '68-ën që nuk jom i gjeneratës, po stafi unë kom qenë në Zvicër kur më kanë lajmëru që e ki ni temë, "Xun Çetta kontakti me pjesëtarë të '68-ës në mërgim". Aty pastaj rrëfimet e tyre me i pasqyru qaq sa di edhe mundem. E kom pasë po. Po unë po ndalna në fushën çka unë mbaj mend si fëmi e pastaj lidhem me... unë '68-ën kom qenë fëmi, saktë, thojmë na livadhet përte lumit të bardhë livadhet, kom qenë me lopë t'u rujtë lopë.

Kanë qenë dy shelve, si i thoni ju atyne shelveve të drunit. Dy shelve, e mes dy shelveve u konë i hapun ni llogem, a i thoni ju katakambë ose llogem i thellë. Kisha frikë mos po më bjen najfarë lope a farë viçi e do me dalë anej mas tyre. I qitsha do therra me i mbulu. Nuk di gjo veç kur vijnë helikopterat. Unë për herë të parë me i pa helikopterat poshtë. Me pa unë vet pilotin sikur po të shoh para syve, qashtu m'u doke p'e shoh pilotin. Vjen një, vjen tjetri, e vjen tjetri. Unë qaty tash jom nalë me thanë kjo s'ka ndodhë shumë. A din, po du me thonë ni insert, unë tashti di mjaft e kur u kthym në mramje na tregunë kush ka bo, e na rrëfyn emra e qishtu.

Nuk ka vonu shumë ka ardhë baba, për të cilën rrëfeva më parë. "He, Xun si je? A je mirë? Çka i ki puntë? Çka ka të re sot?" Thashë, "Nuk di", tha, "Mos je frigue?" Thashë, "E ki fjalën për", e ki fjalën për {bën me dorë lart} tha, "Po", thashë, "Po babë, diçka osht' ka ndodhë", "Mos u frigo", tha, "mos u frigo. Studentë në Prishtinë janë ngritë për flamurin, atë", bash kështu më thotë, "atë për çka mu m'patën arrestu para ca mujve". Unë isha i ri po e disha arrestimin e tij dhe u konë ni mësus aty e akuzojshin jo te mësus po ndikon baba në shkollë. Mos t'përmendi emra tash, plot i dihen.

Tha, "Jo", tha, "tash", tha, "po vjen koha kur ata do t'ia dalin". Baba tha, "Ti mos u frigo. Ata nuk kanë punë me ty që je t'u i ru loptë ktu. S'kanë punë me mu", tha, "që rri aty", tha, "ata lypin tjerë", thashë, "Po çka?" Na i kem pasë do studenta atëherë, domethonë sot i androroj. U konë Ismajli, Qazimi, Nezifi, nifarë Isufi i fshatit. Po boj, "A te ko dro ata", po ia përmendi emrat, "m'i vrae", "Jo babi, jo. Dijnë ata ku gjujnë, ata gjujnë aty ku..." ma përshkrun në detale. Tha, "Veç dashtë Zoti kalon". Po i kujtoj si sot helikopterat pa ndërpre mbi kokë, sa kontrollojshin aty dilshin anej u kthejshin, si kujtim.

Pastaj, në mramje ka qenë ditë e shtune, ditë pazari në Pejë dhe kthehen fshatarët nga pazari. Po tregojnë, “Po aty me pa ka qenë Xhemajl Gashi në pazar”, Xhemajl Gashi ka vdekë para do kohe, “ka qenë Ramadan Blaka”, edhe ai që e njohim, profesor i jemi, arsimtar i jemi ka qenë edhe tash po rrëfejnë emra e emra tjerë. Tash e folëm emrin e [Zymer Nezirit](#), që si duket e kishin... po Zymerin nuk e njifshin rrethi jonë ma afër. Rrethi jonë ma i afërt e njifshin Ramadanin e kta. E njani prej atyne tha, “Ishte edhe Zymeri, nuk e di”, tasht unë qaty p’e di, i ri. P’e di mirë që *opa* {onomatope} diçka nga... e harrova Prishtinën që thojke baba, thashë edhe kha tash, se plasi. Si kujtime i kom këto të mijat.

Pastaj rrëfimet unë i kom shpreh edhe në librin që e kom pasë kumtesën. Rrëfime me pjesëtarë të ‘68-ës në mërgatë, ku unë jetoj kom rrëfime nga më të ndryshme. Kom përfolë emra edhe për mos me hy ma gjatë. Si kujtim i imi është ky dhe aty deshtën m’u shpërngul me të madhe. Përpos çka flitej nëpër shpi. E fjalët e gjyshës, fjalët e babës ajo tash për mu diqysh nifare finalizimi, me folë tash unë pak ma ndryshe, e ‘68-ës ishte kjo temë.

Anita Susuri: E në familje, a keni qenë prej fëmive si ma i madh a?

Xun Çetta: Unë kom qenë djali i tretë. Kom pasë edhe djalë axhe ma... po nga vllazëria e kom pasë ni vlla, Muratin, të dytin e kom pasë Muhametin, unë i treti dhe një Rifati dhe ni motër e kem pasë Fahrja. Kem qenë me ni axhë i cili poashtu i ka pasë katër djem e ni vajzë. Edhe ai e ka pasë Brahimin, atë që thashë, emrin e heroit dëshmorit, si të dush quje tash. Ia kem ngjitë emrin, ia kem përtri. E ka pasë Ismetin, axha, Xhavitin, Fadilin.

Anita Susuri: E kur e keni vazhdu shkollën e mesme në Pejë, po thoni shkolla e artit...

Xun Çetta: Shkolla e Artit.

Anita Susuri: Çfarë shkolle ka qenë kjo?

Xun Çetta: Kjo shkolla osht’, ka qenë në orën e, quhej dizajnimi, tekstil, arqitekturë. Unë kom pasë sektorin e tekstilit, domethonë vizatim, pikturë. Ti ke pasë me bo pikturën. Atëherë dizajneri e merr llojin. Na në Shkollë të Artit e kem pasë atë. Kurrë nuk e harroj për herë të parë janë konë do të mdhaja drrasa u dashke me, ia bojshin do kësoshne për me majt në dorë sikur çantë {bën me duar sikur mban diçka}. Pse aty u dashke me pulla çeke m’i kap për me vizatue. Edhe secili kur na shishin neve në shkollë me ato në dorë, të mdhaja drrasat se secili u dashke me pasë të vetën me çelë aty edhe me vizatu në to. Me pulla çeke me kapë punimin për me realizu punimet. Shkollën e Artit, drejtimin e tekstilit.

Anita Susuri: A keni pasë qef vet apo si ka ndodhë që e keni zgjedhë?

Xun Çetta: Jo, e kom pasë dëshirë shumë e nuk e kom vazhdu. Mu më ndodhin do çudira shumë. Nuk e kom vazhdu, e kom kry po nuk jom marrë aq shumë tashti me artin e me kto. Tashti kur jom dalë në Prishtinë e kom regjistru edukatën fizike që është krejt e kundërta. Edukatën fizike e kom dashtë, e du, unë sot për shembull këtë moshë, moshë mos t'ia boj vetës se u plaka. Unë akoma gjysë-orshin e kom gjimnastikën e mëngjesit të rregullt, të rregullt. Mirëpo, kur rava në burg, tash nuk osht' ma sporti, gjimnastika që do ta bojshe ti po t'ishe në liri. E ajo pastaj ramja në burg ma ka largu edhe kta qysh unë u largova nga vizatimi, tekstili e knej hina në edukatë fizike. Tash edhe edukatën fizike, ra ramja në burg edhe ata ma gjujti poshtë edhe kom fillu me publicistikë.

Domethanë, me lexu, me shkru besoj që kem mundësi me i prezentu, i pave. Unë i kom me kah 500-600 faqe institucioneve ma të larta të shtetit që kom dërgue atë që unë po e shoh çka ju po i boni shtetit e jo na. Me padrejtësitë që i boni këtij vendit, shtetin po e rimendoni ju, p'e rrënoni ju. Se tashti e keni emisionin gojor, ma të mira janë kaniherë këto sesa të shkruara. Kurrë nuk e harroj slloventë e kanë pasë aferën në Slloveni Cest², sikur na aferat e ndryshme. Për shembull, MASPOK³ e kanë pasë kroatët. Aty u konë Stane Kavçiq viktimja e aferës Sllovenia Cest. Domethonë, një histori që unë e kisha në gishta tashti. Njeriut kur i jepen do punë, ai i lexon historitë e popujve të tjerë sikur të veten.

Se don me... tash kur ia mbrojsha unë Stane Kauçiqin sllovenëve, në ftyrë e shihsha kush knaqet po osht' në punë ruhet. E mbrojsha shumë, ama tepër shumë. Ma kanë vnu mu menën kadale ku po shkruj. Unë tash nuk dojshin me ma dhanë të drejtën me shkru. Këto që thashë, tona këto janë të shkrome masi ma kanë dhanë të drejtën. Unë e kom marrë, s'di sa ditë vetmi, me ma dhanë të drejtën me dalë e me shkru me iu çu institucioneve ma të larta të shtetit çka unë du. Unë jom i dënum, mu s'keni çka m'boni. Unë jom i dënum në qoftë se diçka unë veçse e përforcoj dënimin me të drejtë në qoftë se unë shkruj diçka atyne. Ama, unë du me thanë ata çka po bojnë.

Në vetmi vjen vet i treti e dy mashkuj e ni femër edhe më nxjerrin prej vetmie, është interesant. Thanë, "Xun, pse si i ri po e viktimizon vetën për kurgjo send? Ti edhe ashtu je viktimja e ktyne kohërave, ruje vetën", thashë, "Unë du me ma dhanë mundësi që ata që e ndi t'ua shprehi organeve ma t'larta t'shtetit dhe e kom ni pyetje", thanë, "Urdhno", thashë, "Si e akceptoni ju Edvard Kardeljin të Sllovenisë?" "A Edvard Kardelji është arkitekti i republikës socialiste demokratike", më the e të thashë. Thashë, "Okej. Qysh shpjegohet Edvard Kardelji ni letër se unë Edvard Kardeljin e kom lexu", thashë, edhe ishte qashtu tash ai munet me më thanë p'e lexojka Edvard Kardeljin. Unë e lexoj vepra me kanë nuk e di çka, vepra ma e zezë unë kom qef me lexu, se unë du me pa pse me besu te tjerët.

² Mosmarrëveshje financiare që ndodhi në vitin 1969 ndërmjet Këshillit Ekzekutiv Federal, d.m.th., qeverisë federale të Jugosllavisë së atëhershme RSF nga njëra anë, dhe Këshillit Ekzekutiv Republikan, d.m.th. Qeverisë republikane të Republikës së atëhershme Sllovake. Sllovenia, nga ana tjetër.

³ Pranvera Kroate është një nga emrat e një lëvizjeje politike që, në fillim të viteve 1970, synonte autonomi më të madhe dhe centralizëm të brendshëm të Republikës Socialiste të atëhershme të Kroacisë në Republikën Socialiste Federative të Jugosllavisë. Kundërshtarët politikë e quajtën atë lëvizje si MASPOK.

Thashë, “Unë Kardeljin e kom lexu s’paku tri herë. E ajo që mu m’ka lanë ma s’përshtypi”, thashë, “osht’ letra nga burgu Maçekut në Beograd”, në kohën e Serbisë, shtetit serbo-kroato-sllloven. Thashë, “Libri ma i mirë”, thashë, “e pse tash unë kaq vite ma pas e çuni Republika Socialiste Sllloveniste, pse s’kom të drejtë?” E kom pa që ajo femra ia ka bo kështu {kafshon buzën} që përgjigju. Janë kthy s’di çka kanë folë anej. Kanë dalë prej dere, tutna edhe p’e zgjati po tash s’ki çka...

Anita Susuri: Jo, jo, s’o problem.

Xun Çetta: Kanë dalë prej dere më kanë lanë me njanin. Kanë folë, kanë folë, kanë folë, kur erdhën, “Xun”, thanë, Çetta ma bojshin, “Çetta, ti ki kujdes çka po shkrun, osht’ e jotja. Ne të drejtën dojmë me ta dhanë me çu zyrtarisht prej sot. Por ruje vetën se je i ri. Merre jastekun, batanijen”, se u konë ni drrasë në drrasë batanija edhe ni jastek, s’kishe në vetmi. Tha, “Edhe del”, tha, “osht’ e tepërt prej nesrit”. E aty e tutje kom fillu kom shkruje që librin e Rizesë ndryshe është burim i atyne të drejtave që dikur m’i dhanë për me... po mënyra qysh, t’u e përmend Kardeljin e këto e këto atëherë e kom pasë ni tretman krejt ndryshe. Ni tretman krejt ndryshe nga krejt jurispodenca e Slllovenisë.

Probleme kom përjetu, nuk kanë pasë si. Ma kanë montu ni gardian serb që ka qenë, i thojshin gorilla, quhej. Ai i rrehke shqiptartë, i shtike në banjo i përgjakte, i rrehke në burg, ordinerët e tjerë jo politik. I rrehke. Mos me vendosë tashti sqarime, që me të shti në vetmi duhet me dhanë raport pse në vetmi, me të shti me të rreh në banjo të kthejke mrapa, i shtike pastrust me pastru kush ishte kujdestar gjakun edhe... drejtoria e dinte krejt. Ai ma ka pa montu mu ni problem, kur m’i prunën ato që thashë ma parë. Kanë ardhë prej qytetit njësi speciale me më malltretu. Drejtori vet më ka thanë.

Se mu më ndodhi mas do vjetve, unë atë e bona për spital se ma montoi të dytën herë, “Pse p’e ndigon Radio Tiranën?” Ai me kto në vesh, shpihunkën që thojshin ktyneherë me sy. Ma montoi ni problem, më detyroi patjetër. Plus ma kish bo atëherë, unë e kisha majt mend. E bona për spital edhe gardian. Kur erdh vakti me më transferu mu, se s’bon me konë unë aty, m’i dhanë 30 ditë dënim në vetmi të ranë...

Anita Susuri: Për shkak të qasaj rrahjes?

Xun Çetta: Për shkak rrahjes të tij që ky më kish imponu, më kishin rreh policia tash ish marrë vendim pse p’e ngon Radio Tiranën edhe qaty hina une, më erdh rasti tash une. A më beson drejtori Lorbar Emil, kur më ka thirrë me ma komuniku që, “Ka marrë vendim jurispodenca e cila ka pasë qëndrime të mira për ty, se qëndrimet i ki qishtu {bën me dorë vetëm drejt} ato janë tuat mendimet”, t’i kanë respektu. Thotë, “Po dojnë me të transferu prej ktuhit për në Kopër. Zoti Çetta, falënderoju jurispodencë e cila ka thanë, ‘Nuk bon me çu në Kapedon, burg i madh se aty munet m’i ndodhë gjithçka’. Burgu i Koprit është burg i vogël, i kufizum, ka me kalu mirë. Njo”, tha, “du me ta thanë”, thashë, “Urdhno”, “Ti dënohesh 30 ditë. Tash vjen”, thotë, “vendimi, mahet mbledhja”, ata thojshin, “Skupina [Mbledhja]”, thotë, “Si te merrsh vendimin”, thotë, “nuk dojmë me ta zgjatë meniherë”, thotë,

“dojmë me të transferu. Kur vjen koha me kry 30 ditëshin”, tha, “ne kena me ta bo atje”. Ka qenë Fisher emrin tash e pasna harrue emrin e drejtorit të atjehit, të Koprit.

Thotë, “Dojmi me bisedu me to, kur vjen koha me dalë që e kryen vetminë, qët vendimin ta jepim, ti je i dënum”, thotë, “maje mend”, thotë, “kemi me ta bo të mujshme me dalë në qytet të Koprit, bregdeti me roje”, me gardian thotë, “për m’u relaksu se ke hjekë, me roje”. Kur më ka ardhë koha mu me kry... unë shkova, më transferun, më morën ato ni kampanjollë e gardianëve, policëve po thojmë. Më çunë atje, më pytën, më sistemun, më bon me shokë, fillum. Tri ditë shkon kah katër-pesë ditë karantina i thojnë, a din, veç sa me hy me nejt ni natë, dy e me shku në mesin e të burgosurve.

Kur tash po kaloj u pritsha mirë. Unë tash kisha harru krejt. Kur më thotë ni psikolog e imja, bukur e vjetër u konë, psikologe, tha, “Zoti Çetta”, tha, “unë kisha preferu diçka”, tha. Thashë, “Urdhno”, tha, në zyre vet, tha, “Ti me bo kërkesën me dalë *spremstvo*”, i thojnë ata domethonë në përcjellje, “A bon me dalë në qytet me përcjellje”, t’ni gardiani, “se jom i ngarkum e sene”. M’u ka kujtu mu fjalë kur m’ka thanë ai, thashë, “Po, po s’di sa osht’ e mundshme”, tha, “Ti merre”, ma dha formularin me mushë. E musha formularin. Mbledhjet u majshin tashti publike, në prezencë të të burgosurve edhe të drejtorisë së burgut. Shtrohet kërkesa jeme.

Krejt unanimsht drejtoria thanë, “Po, na edhe ashtu po ua shkelim të drejtën të burgosurve politikë nga Kosova”, që ma thojshin mu kta në Lublanë atje. Thotë, “Kta nuk osht’ kurfar shkelje ne ia jepim ni gardian me neve”. Atëherë u organizu ajo që ma kishin premtu atje që, “Kur t’vjen vakti ti me kry vetminë, ti veç ki me konë në qytet atje”...

Anita Susuri: E ju dolët në qytet a?

Xun Çetta: Edhe dolëm edhe shëtitëm edhe nejtëm. Pagova ni drekë, s’dojke me më lonë gardiani me pagu, pagojsha unë. Se na punojshim e merrshim përqindje rrogën. Për shembull, punojshë shumë nëse u konë 300 euro rroga, ktu i ke marrë 30 euro, po supozojmë. Ne punojshim domethonë aty po merrke punë burgu, do sene montazhë e sene. Kom dalë në qytet me gardianin në përcjellje, me atë që ma kishin kujtu mu qysh në Lublanë, “Duhet me të çu qishtu qishtu se osht’ ma mirë për ty. Nuk të kem çu në burg të madh. Në burg të madh të han furra”, thojshin. Me slloventë e kom veç ni dhimtë, nuk kem ditë tutna m’u sjellë normalisht edhe politikisht. Se ata kanë pasë ni mirëkuptim prej krejt rrjedhave tona që unë ato i di mirë. Se pastaj më kanë ardhë mu në burg në vizitë shoqata kulturore “Migjeni” në Lublanë edhe ti...

Anita Susuri: E Shqipnisë a?

Xun Çetta: Jo, e Kosovës u konë. Sali Kabashi, Naim Maloku, Gani Bujqinca, nejse, Gania ma vonë, po u konë ni Boris Vuku i Sllovenisë, i atij rrethi, ata i thojnë Primorska, domethonë, bregdeti, i Portoroshit më doket afër Kopri, ai anëtar. Mu më vijnë në vizitë në burg në kuadër të drejtave e kto. Kanë pasë

atëherë. Më thojnë, “Na jem me shoqatë ‘Migjeni’, atje në lidhje”. Më vjen Franko Juri, minoritar italian që dikur ishte bo ambasador në Argjentinë, e më vjen në vizitë edhe më lidhin në mënyrë graduale prej ktuhit me shoqatën “Migjeni” atje që tashti ju kujtohet, Sali Kabashi, është prijës i tyre, Naim Maloku.

Kur kom dalë prej burgut mas tetë vjet e gjysë, gati nantë në burgun, natën e parë e kom bo te qiky Boris Vuku që me shkrim e kom qysh kish organizu ni gazetar holandez. Kur shkova aty e gjeta edhe prej Zagrebi kish ardhë Jasha Zobeci që osht’ emër. Shumë interesante natën e parë. Të dytën te Naim Maloku në Lublanë, tri-katër netë kom nejt aty. Edhe ish shoqatë, te, si me thanë, te të burgosurit politikë edhe te shoqata “Migjeni” në Lublanë. Aty tashi tona ato që na i kishim bo zgjidhje përmes Boris Vukut e ato, tana ishin realitet se ishin kanë në relacion të mirë me shoqatën. Pastaj, kur kanë dashtë me më dënu mu që osht’ shumë interesant, kanë dashtë me më dënu mu për qat’ rastin që ju tregova me më qitë në gjygj, me më dënu tash mu prapë.

Anita Susuri: Për rrahjen e...

Xun Çetta: Po. Tasht, mirëpo tasht unë isha në Kopër, gjykata në Lublanë. Bohen gati gardianët qysh m’kanë pru për me më çu tashti për gjykatë. Kur shkova atje, osht’ fotografia bile më doket në libër është. Sali Kabashi aty, Fanko Juri, Boris Vuku më kishin ardhë. Ma kishin marrë ni avokat prej Peter Çeferin. Ai me më mbrojtë mu se po më bohet e padrejtë, ai i dënum e po dojmi me... filloi procedura, nuk e kanë zgjatë. Thanë, “Mirë deri në të ardhmen ngase kemi edhe tjerë njerëz me marrë për rastin në pyetje”, edhe e lanë. Kur dola, avokati më tha, tha, “Dëgjo”, tha, “u kry kjo punë”. “Pse?” Tha, “Edhe prokurori edhe krejt po thojnë se jonë ndërrimet, dyshimet e lanë qishtu niherë deri çka sjellë situata”. Qashtu dulë. Domethonë është fotografia kur më kanë ardhë mu me avokatin që ma kanë marrë kta me më mbrojtë në burg, para burgut janë në fotografi tanë.

Anita Susuri: Sa vjet kanë kalu prej që keni qenë në burg e ka ndodhë qajo rrahje që keni dalë pastaj me shëtitë?

Xun Çetta: Ka qenë diku ‘81-ta, unë kom qenë ‘86-‘87, ndoshta pesë-gjashtë vjet. Me Lublanë kur na dilshin po, nuk kishim çka me folë. Për ata deshta me thanë diçka, po s’po kom dëshirë. Nëse Sllovenia ka qenë kaq, unë kom has njerëz edhe knena që i kanë lshu me shku në shpi te familja.

Anita Susuri: A po? Ka pasë raste?

Xun Çetta: Po, në burgje tjera. I kom me emra që ma ka pranu vet. Që thom, na duhet m’i thanë edhe ato që janë mos të ngutemi me bo... zi bone sa të dush, se zi u konë vet jeta. Por, ama disa gjana mos të ngurrojmë. Se i kom unë, për shembull, njerëz që kanë shku e kanë studiu në burg. Me ne flejke, shkojke në studime. Shefki Shatri fjala bjen e ka kry veterinar.

Anita Susuri: E qysh ju ka mundësu kjo?

Xun Çetta: Po osht' mundësu, osht' i ri, punën e bon ktu, financimin ia bon burgu me shku me kry atë. Unë nuk muj me folë fjalë të kqija për atë. U konë në shpi Enver, kadale, Arif Dugolli, shkrimtar pikant. Arif Demolli që kah te sjellsh për punë i fortë, i çfortë. Ai u dënu s'di sa vjet. Me neve e ka vujtë dënimin. Ai me familje, u konë te familja në shpi prej atjehit. Tasht po du me dalë nëse është bash për rrëfime, ma mirë t'i din bile njani...

Anita Susuri: Po, po, po.

Xun Çetta: A mund me thanë dikush? Kurrë. Pse? Slloventë thojnë ne për sa mundem do të bojmë çmos por ne jemi të vetëdijshëm që ligjet që i ka Republika e Serbisë po i shkelin. Se ata i kanë pasë edhe dhomat, u konë i krimit të ranë diçka, me i ardhë gruja e çon me gru të vet n'dhomë sikur me kanë në shpi të vet, prej burgut. Për mos me e shkëputë jetën nga e ardhmja që sot ky osht' në burg, po nesër është në liri. Kta tash po mundohen me e bo edhe në Kosovë me të madhe, p'e shoh une të gjitha. Pastaj ka pasë njerëz që ktu e han bukën, del punon po rrogën ia merr burgu. Punojke nëpër firma, ka pasë edhe asishne.

Mu, si insert, ma jepin mu të drejtën me dalë, i vetmi 13 vjet i dënum, shumë. Tanë shoktë dilshin jashtë burgut me punu, në kuadër të burgut po jashtë burgut. Dilshin prej aty. Njani u konë xingatë i thojshin me i shti në lang hekurin për me ia dhanë ngjyrën, tjetri u konë bujqësi, ai Fadil Blakaj u konë në bujqësi. Ai u merrke me prodhime. Tana ai është në liri. Mu për herë të parë drejtoria ma jep mundësinë me dalë, u bona gati u dashke me hi rresht. Unë e kom pasë ni dritare të vogël, veç i kqyrsha për dritare kur bojshin me dalë punëtortë, a vet e kom pasë vetëm derën me hapë, prej derës në derë me punu montazhë i thojshin. Se dënimi i ranë edhe i papërshtatshëm. Krejt të burgosurit çka janë aty e dijnë.

Kur ma dhanë mu të drejtën drejtoria me dalë, u gzova. Kur shkova jom dalë p'e kqyri aty, kur hina edhe unë në rresht tash me dalë me punu jashtë. E kqyri për dritare, nga unë i kqyrsha për dritare kta. Kur hi aty me dalë, "Çetta, *nazad!*" *Nazad* [nga gjuha serbe] domethonë mrapa. Thashë, "Pse?" Tha, "Ti s'bon me dalë". "Pardje", thashë, "e kanë vendosë drejtoria e burgut ma ka dhanë të drejtën". "Jo, nuk bon", më kthyn. Hupi se rrëfimi po koha kohë. Kur unë u mërzita fort, më kthyn. Atëherë ngula kamë, pesë ditë nuk dola në punë. Qishtu flej, koridori, puna, puna në dhomë. Tip i mbyllur total. Atëherë i thashë, "S'punoj as ktu", erdh drejtoria anej, anej. Tha, "Ta kanë bo të padrejtë", tha, "na p'e dijmë kush ta ka bo të padrejtë. Na ta kem mundësu", dora e zezë e qityne Shërbimeve që po thom unë prapë. Qysh m'dul masanej me qat' Jungicin që thashë. Nuk më lanë me shku.

As ni ditë mu nuk më lanë me punu në tip të hapun. Për shkurje në qytet u konë bo kërkesa, i lejshin me shku. Kanë shku njerëzit në vazhdimësi. Tash nuk osht'... ma mirë osht' me elaboru sesa masanena me dëgju gjenerata me ju ra bomb. Unë kom thanë, osht' mirë. Unë haptaz thom nuk u konë... burgu osht' burg, qysh të dush ti te rrotullojsh. Burgu osht' i keq, burgu ta humbë çdo gja, por u konë

ndryshe nga burgjet tjera. A po edhe nuk u konë burg me të cilin nuk e kemi psu. Se u myt Haredin Bala u myt në burg u myt. Tash domethonë Sllovenia hije e zezë i ka ra. Më kanë ardhë mue gardianët dhjetë të speciales, cili me më malltretu mu në burg se në mungesë se gjysa e natës nuk ka gardianë të mjaftushëm. Është hije e zezë. Kta garidani vet e pranon, ky drejtori i burgut e pranon.

Domethonë, kur ta vnon dorën pushteti e ke vështirë me i shpëtu. Varet sa ti din me kalkulu po kto ngarje nuk po dijnë as vet m'u organizu me thanë në detale qysh ka funksionu sistemi. Unë kom pa njerëz edhe në detyra që ma i mirë u konë sesa shokun tim që e kom ngat. Dorën në zemër. Se ti e sheh, po e sheh se po e ndijnë me vepru si ti ai nuk është aty, ik, po ia ndin. Unë sllovenë bre kom pa, tamon insert, ma boni njo i drejtorisë të burgjeve të Sllovenisë. Thotë "Xun", masi që ma patën dhanë të drejtën me shkru, thotë, "Xun, pse nuk e merr ti ni insert të mirë për Titon", thotë, "e qet si shkrim pastaj ti dredhja". A me të thanë ty ni njeri i drejtorisë kështu nuk osht' punë e vogël.

A din, thotë, "Osht' rrethanë lehtësuese me të thirrë ni vepër të mirë, krejt të zeza i ka", mu ma boni. Thashë, "Unë s'merrna me Titon, merrna me çka po ndodhë", "Po në atë kuadër mjeshtërisht ti puno vet. Merre ni të mirë të tij e pastaj kritiko". P'e kqyri, p'e kqyri e kish lexu ni vend ku kom çu letër se ata s'çojnë letër pa analizu. Ku thom unë, merre me mend ku osht' fati i shqiptarëve ku vet Tito thotë ai që ka nantë fmi, unë jom kumbarë i dhetit fmi, secilit i bona kumbarë. Ndërsa në Kosovë fillunë natalitetin me zhdukë, kanë me ligje segregacion ndaj popullit tonë. Është në kundërshtim me vet kreun e shtetit.

Tash unë kom shkru pa vetëdije, kom shkru qysh më punon logjika. Veç kur, "Qe po ta marr ni shembull", tha, "sa mirë e ke ba", ma lexoj. "A din sa mirë", tha, "kjo osht' bindëse. I thu mirë ka bo Tito që thotë jom kumbar i t'dhetit fmi kush i bon, e meniherë thu te shqiptartë keni bo ligje qysh me ndalë natalitetin e shqiptarëve. A ki tha edhe diçka tjetër?" Dojke me më shti me thanë edhe diçka mirë për Titon e pastaj më ra në mend. "Po u dashtë me i thanë shumë e shumë", thashë, "dëgjoj raste që nuk din kush me konë ta gjen ni të mirë, po unë e shoh çka ndodhë e çka bohet". Domethonë...

Pjesa e Dytë

Anita Susuri: Zoti Xun, po vazhdojmë me disa rrëfime të juja, po paraprakisht kisha dashtë me u kthye te disa pjesë sepse e di që janë të rëndësishme edhe për juve me u cekë po edhe me u dokumentu se tregojnë shumë për arrestimin edhe për krejt çka ka pasu. Po fillimisht po më intereson, kur keni ardhë si student në Prishtinë, thatë që kjo ka qenë koha kur jeni njoftu me grupet edhe keni kuptu që po ekzistojkan këto grupe. Nëse mundeni ma detajisht me na tregu qysh keni ra në kontakt? Qysh keni kuptu për to?

Xun Çetta: Po. Tasht me hy edhe me emra shpesh herë pak kujt i shpëton që nuk harrohet ndonjë emër pastaj ai që osht' harru thotë u e përmende kta. Mirëpo, këto ngarkesa osht' mirë m'i lonë të gjithë. Mu shpesh më ndodhë njeri flet e flet e flet nuk më përmendet emri. A nuk munden me kalu pa

më përmend po të shkonte realisht. Nuk duhet me ia vnu me emër ktyne punve. Njeri flet dy-tre-katër emra edhe e përfundon, e përmbyllë. S'do të thotë që të ka anashkalu.

Po, na e kem pasë në atë kohë si familje, si bazë u dashtë me ditë me, djalin apo vajzën e cilës familje ki të bëj. Po t'ishte hapi i parë. Për shembull, tash, në atë kohë po flas unë kom qenë në barakë me disa studentë të Kabashit të Prizrenit, në konvikte kom pasë shokë nga rrethi jonë. Kanë qenë ni Muhamet Elshani, tash është i vdekur, i vramë në luftë. Nuk e praktikoj që o mirë me folë, po qaq fort flitet tash në emër të të vdekurve, mu ma kanë ngritë ni averzion, m'u rrudhë. Flet lehtë se nuk o gjallë. Mirëpo, kur ta gjej me folë për të gjallin atëherë njerëzit nuk kanë qef me folë mirë edhe keq se ma mirë, bile mirë është me folë për dobësitë dhe vlerat.

Muhamet Elshani që është vet i treti vlla i vramë, sot janë lapidarët aty afër neve krejt. Me atë kemi pasë marrë shumë... ditën e 26-tit [mars, 1981] tanë nata na ka shku neve t'u bredhë kur na shpartallun. Kur u kthym e kem pasë banesën private në rrugën Xhavit Mitrovica. Jemi shkue deri te na, nuk guxojsim me hi mrena, se aty... prej atyhit në mëngjes jemi çu jemi dalë në qendër të studentëve që në qendër të studentëve kem dalë po me Limanin edhe me të parin edhe me të dytin [prill, 1981] kur unë jom plagos aty me të dytin [prill]. Pastaj, u konë ni Naim Kelmendi që tash nifarë mënyre nuk u devalu. Ai osht' i gjallë, ka shkru e sene.

Merre me mend tash kanë fillu për ngjarjet e '81-tes me bisedu njerëz që kishin hapësira po nuk ishin autentik të ngjarjeve. Kurrë nuk iu ka afu mikrofoni as rëndësia me rrëfy, as me intervistë me shkrim njerëzve tamon. Merrshin... merre me mend tash në ekran televiziv kur unë vujsha kur i shihsha, del dëshmitari që na ka dalë dëshmitar, nuk ka qenë fare në burg ka dalë me rrëfy për '81-tën. Është ni skandal që njeri e ka ni në shpirt, flas për vitet e hershme kur nuk të jepej hapësira. Pastaj, rrëfejnë të tjerët gjëra që janë krejt periferik ata. Njerëz... ma vonë fillojnë po marrin emra të mdhej, unë do të lakojsa me emra po që nuk thojshin bash bazën, po kalimthi ish emër publik, ishte bo anëtar i ni partie diçka edhe e hajke pazari. Nihesh me të, folë, nuk folke bazën çka janë.

Mu më ka ra masanej me shokë të ngushtë që ishin tash në parti e m'i thanë do gjana që janë realitete, po nuk i kanë thanë. Ma mirë m'i thanë, ti je i lirë. Ato ditë me barakë kom banu, me të tregu tash ma mirë tregojmë inserte, me tregu diçka interesante. Na kem pasë njerëz, me ni fjalë e kemi identifiku kush osht' që punon, grupe të tresheve që thojshin, ju kom frigue. Se unë kom konstatu, këtë e kom edhe publikisht se kurrë ni tresh për treshin tjetër edhe nëse kanë nejt prej saj treshe me treshën tjetër. Vetëm se kanë vnu puçka pak nga distanca se kush me kond me folë nuk kanë guxu. Pse? Ka qenë strikt e ndaluar.

Unë veçoj prej krejtve që thom, ndëgjoni, të punoj me kokën strajcë e të rrezikoj e të mos e di kush osht' mbi mu, nuk e praktikoj. Osht' situatë që s'munesh me vepru po ki forma tjera. Atëherë kem fillu vetëm kur të gjej njerëz të familjeve si duhet. Pastaj, u konë ni familje, dy vllazër banojshin në [konviktin numër] 5, Ahmeti dhe Isa Mehmetaj. Jo larg prej fshatit tim, i ngjofsha si familje, kem punu

me ta. Janë të përshkruara, po ktu mjafton me cekë, e në kumtesë atje të '81-tes janë. Për shembull, gjoja të familjes, nuk ka nevojë a janë anëtarë të ni grupi. Ai banojke me ni banesë me Nuhi Berishën. Nuhi Berisha jo që kishte emër atëherë, ai ma vonë u bo. Mirëpo, rrëfimet çka po flitet ishin ato që të ofrojnë.

Pastaj, ka qenë ni Fate Zymberi, s'e kom pa ma atë kurrë, asniherë. Ka qenë fort e zjarhtë. Ishte poashtu e ni familje që ka rreziku qysh në Goliotok. Ajo ka qenë, e ka majtë fjalën me 26-tin vet, edhe kem mbajtë mbledhje. Pastaj, ka qenë [Teuta Hadri](#) të cilën nuk e njifsha drejtpërdrejtë po e njifsha përmes Teutën, përmes atyre ditëve kur unë tentoja të organizoja në konvikt numrin 1-shin të femrave. 1-shi, 2-shi i femrave, 3-shi, 4-shi i mashkujve edhe barakat kanë qenë. Ata, ajo ka ba ni rrëfim fantastik kur e lexoj atë ma mirë sesa unë do të tregojsha për grupet që i kisha organizu nëpër konvikte. Fjala është tash për grupet ilegale, fjala është kur kishte filluar '81-ta, mas 11 marsit.

Anita Susuri: E para kësaj, ju vet si jeni rekrutu apo si keni kuptu që po ekzistojnë këto grupe?

Xun Çetta: Të gjitha i kom pa, të gjitha kom komunikë me ta.

Anita Susuri: Keni qenë në bisedë.

Xun Çetta: Të gjitha kom komunikë me ta. Nuk guxojke me kallxu që i përket ni grupi treshe, po kur bisedojshim, "Osht' kah punohet, po osht' kah punohet pa za. Të gjitha këto janë grupe këtu, anej e knej". Tema trajtojshim. Për shembull, unë e kom gjetë, ish t'u u trajtu në konviktin 5-sh dhe ka qenë i rrethum me punëtorë brenda punojshin e mos me na pengu neve studentëve. Ka qenë ni roje, në atë kohë që runte natën dhe ditën roje, baraka e tij që koteci... tash jemi mbledhë niherë edhe te ai. Unë kurrë nuk e harroj kur roja e atij objekti që po runte u kyç në tema politike ma shumë gati se edhe na studentat. Sikur me të shku menja që ky osht' këtu, vendi i duhur e kishin sikur me pa pasë përzgjedhë ni roje të kësaj natyre me bisedu prej...

Ra rasti puna e Shqipërisë diçka. Tha, "Ndëgjo, Shqipëria", fort p'e ngritë edhe aty tash fillova pak me dyshu. Dyshimet kaniherë janë vetëvrasëse, mirëpo edhe besimi i tepruar kushtonte. Unë qysh atëherë e kom ditë, tash e di shumë dhe kom shkrujtë ditë për ditë. Pa ni mirëbesim nuk ka jetë po edhe besimi i tepruar po kushton me mujtë me gjetë mesin me menaxhu. E tash du m'u kthy te ajo pjesë. Fol për Shqipërinë anej, e knej, u nala. Ishin pesë-gjashtë vet, shtatë vet edhe u ktheva thashë, "Ndëgjo, për diçka s'më pëlqen Shqipëria", tha, "Pse?"

Tash unë dojsha, që thojnë te na, "ni të rame dy të vrame" përdoret. Thashë, "Po ndëgjo, Shqipëria, po të nxunë institucionet t'u vjedhë, kom dëgju po ta hjekshin ni gisht. E dyta", thashë, "po të kapin për të dytën herë, të dytin gisht. Në të tretën herë të shkon koka. Për dallim", thashë, "nga ne, na të nxanë t'u vjedhë osht' normale masi jashtë shtetit investo ktu, e kanë bo", tash unë dojsha me tregu që jom kundër sistemit të vjedhjes e ktu tash po du me thanë ktu vlere e njeriut është njeri anej knej. Ai e

kuptoi që unë pikërisht ktu, thashë, “E për ata, Shqipëria nuk e di a kisha mujtë me jetu. Jo që unë do të vjedhsha, po unë s’do të mujsha m’i pa njerëzit që na njerëz jemi. Nxihet t’u vjedhë diku pak shtetit me ia pre gishtin, osht’ gjakësor”, une.

Kur e krym krejt, ai roja, që tash ka emër. Unë s’muj me gjetë tash. Ai sot do t’i kujtohej. Nëse ka qenë me porosi, aq ma mirë i kujtohet. Veç kur u nalë, tha, “Xun”, nuk më njofke po aty më mësoi, “Xun”, tha, “e ke thanë ni gja”, tha, “që ke goditë bash shtetin. A e godite Shqipërinë ‘S’muj me jetu atje, ktu ma mirë’”, thashë, “Unë nuk di”. Prapë unë du me thanë që e kom bo me qëllim. Thashë, “Unë nuk di”, thashë, “unë e thashë çka mendova”. Osht’ shumë interesante me analizu rojtar flet me studenta krejt natyra të tilla.

Pastaj në humor i kom thanë edhe në kumtesa, u konë për shembull, çka do të thotë fjala filter, “Fadili i lutet Titës epna Republikë”. Domethonë, kur thushë Fadili, ish pozitë politike e legalizojshe pak, e relaksojshe qytetarin që Republika e Kosovës. Filter, “Fadili i lutet Titës epna Republikë”, e relaksojshe pak, shkojshin njerëzit t’u e lshu. Pastaj, çka osht’ fjala “bozhur”, u konë hit, “beogradska omladina želi uvek Rankovića” [Rinia e Beogradit e dëshiron gjithmonë Rankoviqin] - *bozhur*. Këto bojshin...

Anita Susuri: Kto i keni bo me qëllim?

Xun Çetta: Po tana, gjitha, gjitha. Edhe i prekshe, aty majshe me pa kush osht’ i grupeve që nuk guxonin, kujt ia don, ky i qetë edhe ky i tregonte varianta tjera. E kisha tregu ni rast që në Zvicër kur i majtëm kumtesat për ‘81-tën jonë mytë, i relaksova të gjithë me ni tregim. Kto prej babës e kom dëgju edhe më kishte mbetë mu. Thotë, “Kur afrohet me vdekë ni plak ia len porosi djemve, ‘Kur të vdes me ma lonë kutinë e cigareve në kry’. ‘Pse?’ Se kishte pasë pi duhan shumë. Tashti papritmas i bjen të lig plakut”, t’i di si rrëfime kto, “i bjen të lig edhe e çojnë në spital pa vetëdije. Kur e bijnë ngajnë intervenojnë, e ndihma e bijnë në veti. Kur çohet thotë, ‘Ou bre, ia kom lonë amanet djemve me ma shti në kry duhanin’. Kur e shtin krytë e gjen kutinë e duhanit në kry.

Kadale e pshtjellë edhe ia qet timin cigares në dhomë të pacientëve në spital. Sa i ka shku tymi, ka hy ni motër medicinale, ‘*Ko puši ovde?*’ [Kush po pinë duhan këtu], tash serbisht. ‘*Ko puši ovde?! Šta pušiš izadi vani!*’ [Kush po pinë duhan këtu?! Çka po pinë, dil jashtë] i bërtiti. Tash plaku tha, ‘Kuku për mu, kokna shkue në burgjet e shkive’”, tash kjo e çojke se na babë se tash kjo mas... tash kto janë tonat që e ka të dyfishtë. Na po, po shkitë. Janë kto rrëfime çojshin peshë, me kto ke pasë shumë. Qysh për shembull kur u shku, masi osht’ rrëfime... o mirë me hi edhe te grupet, pak m’u kthy qysh jemi lidhë me emra, me njerëz nuk është e thane...

Anita Susuri: Edhe për aktivitete mundeni me folë.

Xun Çetta: Gjithsesi. Po ta thom edhe qit’ tjetër. U konë koha kur Jugosllavia u bo si shtet i pa inkuadrum edhe as me perëndime as me... se qashtu sot osht’ t’u lujtë Serbia pak, as me Rusinë as me

Amerikën, osht' t'u depërtu pastaj kqyrë në fund i bjen brisk kah ma shumë. Ato tema s'i lajmë. Jugosllavia shtet i pa inkuadrum edhe po konkuron me nxanë vene. Kur shkojnë me ni vend për zbulime, ni jugosllav hin në radhë aty ku janë majtë. "Çka ke zbulu ti?" "E kom zbulu qita". "Çka ke zbulu qita?" "E kom zbulu qita". "Çka ke zbulu ti?" "E kom zbulu këta, këta, këta". Thanë, "Kur shkon në dhomë, në dhoma qisi të veçanta ku kanë bo zbulimin me demonstru", thanë, "u çunë kadale, hyni komiteti, komisioni vlerësues, s'po sheh kurgjo", thotë, "çka?" Thotë, "Kqyr nalt". Kjo u konë rrëfim për me tregu ku po shkon shteti.

Tha, "Kqyr. Kur e kqyr", tha, më fal në shprehje, "ni nevojë që e kish kapun sikur me e gjujt me mallter edhe ish kapë", tha, "u kthy grupi vlerësues. Tash po ia bon venin e parë e ka Jugosllavia", "Pse?" "Le që ka ditë po qysh ka mujtë me bo nevojën kështu". Kjo tash e kish kuptimin që jo që po din me bo, më fal në shprehje, po që po din kaq zi jo kështu {bën me dorë kah toke} po kështu {bën me dorë kah qielli}.

Anita Susuri: Këto kanë qenë nëpër kto trakte...

Xun Çetta: Të gjitha këto unë i kom pasë të rregullta edhe në kumtesa edhe relaksuse edhe tip i sharmantit... tash po kthehna prapë te shoktë, po. Me 11 mars [1981] nuk kom qenë ai që kom qit shokë të ngushtë. Sot atë që janë... unë masanej kom hulumtu, se shoktë hulumtojnë, shoktë, më vjen keq, shoktë e mi...

Anita Susuri: Po a e keni ditë ju që po organizohet ni demonstratë?

Xun Çetta: Atë ditë jo, fare...

Anita Susuri: Veç keni ditë që ka me u bo diçka?

Xun Çetta: Që ka me u bo e që duhet me u bo, o diçka tjetër. Po na duhet me lyp autorin që ka fillu prej treshit ka ardhë për me ba.

Anita Susuri: Po.

Xun Çetta: Se u hap ajo fjala që e ka organizu UDB-ja, na djege. Edhe sikur UDB-a te kishte organizu, ne na kish qit' marë, se duhej. Mirëpo, tash hulumto, unë i gjej katër persona në atë akuzë tonë që janë konë prej treshit janë ardhë në burg me të 11-in [mars]. Është ai Januz Januzi, Kadri Kryeziu, Ramadani më doket, atëherë Dobra tash osht' Gashi edhe ni Rasim Blakaj, i cili nuk u ra në burg edhe i pari e ka thy pjatën që nuk dihet kush e ka thy i pari, kush i fundit, po e ka thy. Edhe tash nuk dojsa m'i besu unë Rasim Blakës, vendas, dy-tri fshatra përte meje po kur ma përshkrun si Januz Januzi grup me to janë ardhë.

Kur u ardhë i ka thanë Januz Januzi, “Nuk guxojmë se s’koka atmosfera e mirë”. Tash Rasim Blakaj thotë, “Jo, nuk p’e lojmë Januz, se qishtu edhe para dy jave e kem lanë, s’të ko mirë e kem shty”. Tash unë që jom nga distanca e rastit, jo të aktivitetit të përgjithshëm. Po tash unë e marr, a domethonë pasni pasë edhe pak ma përpara, ka dështu, Tash ky ma thotë me emër me mbiemër. Tash unë për me besu që keni ardhë, unë atë e kom pa vet, Rasimin. Po si të ma shpjegojke kom ardhë prej treshës me qëllim, paramendim, aty osht’ finesa.

E thras ni ditë, “Januz”, thashë, “a osht’ e vërtetë që, kështu, kështu, kështu, a osht’ e vërtetë”, thashë, “me Rasmin Blakën?” “Po”. “Rasim Blaka të ka thanë, ‘Jo nuk p’e lojmë se qishtu e kem lonë herën e kalume’”, thotë, “Po”. Tash po më thotë mu Januz Januzi, i dënum me neve në aktakuzë, unë, “U kry”. Se nëse e kisha pa Rasimin e kisha pa ato, e kisha pa vet, tjetër gja. Po tjetër gja me kërk burimin. Kur shoh pastaj në kumtesa, lëvizjet kapak, nuk thuhet krejt çka po thuhet ballë për ballë që thojnë. Ajo më ka ardhë pak e vështirë.

Të thashë, janë tri grupe që janë konë të bomë në ni grup me qëllim strategjik politiko-juridik me na organizu si organizatë terroriste. “Janë studenta, duhet m’i eliminu këta”, që thojshin kontra-revolucioni në Kosovë. Me Ali Lajçin edhe sot janë rival, fjala rival nuk osht’ e keqe nëse dijmë me kuptu mirë dhe pa xheloz, pa inate, pa urrejtje, pa, me menaxhu si duhet. Rival domethonë ni konkurrencë more, është gja normale. Tash, Ali Lajçi thuhet se ka qenë në kino kur u ardhë na ka gjetë neve që e kem lshu me depërtu edhe qaty u hi edhe e ka marrë fjalën.

Dëgjo, po du me thanë, unë s’e kom pa Alinë kur e bomë në qendër të studentëve, në menzë, nuk e kom pa, nuk u konë. Po të ishte... se Aliu ka qenë karakteristik. E ka pasë ni mjekërr që s’e ka asnjë {shpjegon me duar formën e mjekërrës} shkojke me të fejumën e vet, ni çift që u konë vështirë atë kohë me pa, çifti me shkue në dorë, legal, u konë pedant. Domethonë, nuk ka qenë Aliu në protestë, as kur u fillu me të 11-tin [mars]. Po kur ramë poshtë, papritë e kem pa Aliun hypun në trafo edhe t’u folë. Doli si ni markant kur foli aty, bindshëm.

Ndëgjo, analizojmë senet t’i shpjegomë qysh janë. Ai boni *bum* {onomatope}. Tash tentun, jo u konë dikush edhe para tij, Aliu u konë t’u ardhë prej kinos. Këto fërkima është mirë m’i ditë opinionit dhe ju që hulumtoni. Po çka më çon peshë, më çon peshë kur osht’ hy, “Gjaku”, ka thanë, “gjithkrah është kah punohet qitash ndezi, qitash jom aty”. Grupet se kanë qenë treshet. Ni treshe e ndezë, ku janë treshet tjera. E kanë obligim me ju veshë. Ai ka hi. Meniherë ka qenë. Natën e parë jo, me 26-in [mars] na kem kalu krejt komplet në pikëpamje politike, ajo ka qenë thjeshtë sociale dhe për kushte ma të mira.

Po ky e politizoi bukur mirë, Aliu, i dha forcë, “Jepni, ecni përpara mos u nalni rinia, po vjen koha jonë. Nëse sot s’bojmë, kur të bojmë? Nëse sot s’bojmë, qysh do të bojmë të ardhmën?” Edhe boni *bum*. Dulëm. Tash shumë pretendime kanë pasë me thanë që Alia pastaj kur u arrestua identifikohet me emrin Ali Lajçi ‘81-ta. Pak ka pasë përplasje, me thanë që, [Hydajet Hyseni](#) është lideri. Ma fortë e dojshin këta, se vet Hydajeti. Hydajeti rrike. Po njerëzit që punojnë... unë kom dalë publikisht e kom

në kumtesë. Thom Ali Lajçi osht', unë e urrej fjalën lider, po '81-sha identifikohet me emrin Ali Lajçi dhe grupin të gjithë qysh kem përfundu, kem punu, kem vepru, kem përfundu edhe jemi dënu edhe sot jemi t'u punu.

Tash tentativa me hy njëri me dalë tjetri, këto e kanë shkatërru edhe luftën. Këto e kanë shkatërru edhe krijimtarinë tonë. Këto e kanë shkatërru edhe kumtesat tona, këto kanë shkatërru gjithçka. Mblidhen ni grup gjithqysh me qit' kta, nuk shkon. Unë e kom thanë publikisht e kom thirrë edhe Hydajetin nërsy, thom, Hydajet Hyseni duhet me rujtë kulmin e patriotizmit, kulmin e vlerës, kulmin e guximit. Ai ka qenë në Zvicër në Lucern, ku unë sot jom në Lucern.

Ka qenë në '81-tën kur na e kem fillu me të 11-in, kur na kem bo me 25-tin edhe para 25-tit është organizu aty, me 26-in, me të parin edhe me të dytin [prill] e u bo në krejt Kosovën. Aliu tek me 1 prill [1981] ka ardhë, po edhe Aliu i njëjtë sikur Aliu. *Uop* {onomotope} në pemë. Dihet fotografia e tij, tregon aty. Jo me pretendu tash me thanë osht' Hydajeti i '81-tës. Edhe ashtu kom pasë probleme me shokë. Dikush s'ta thotë po e vazhdojke të vetën edhe tash ajo ra u pushue. Qikjo gjana tek ne jo tash po edhe breznive, hekni. Thuje atë çka e ke dhe nganjëherë ke tepër në qoftë se munësh me majtë në krah. Qata maje, ma shumë mos kërko se ke mjaft.

I thom Aliut, "Maje, osht' punë e madhe me lshu Zvicrën me ardhë me hy ktu me të parin prill, m'u gjujtë aty edhe me folë". Është kulmi, është gjithçka. E ka lëshu ni vend të luksit, e ka lëshu ni vend edhe si ka ardhë meniherë... tjetër ka folë, kush kish folë tashti si ai, fjala bjen. Aty u konë tashti edhe të tjerët, u konë Ahmet Bllaca aty, u konë, po ia harroj tash emrin, tjetri, tre vetë janë konë. Po s'ka lidhje, po drejtohna me Aliun, se Aliu ka qenë ma i organizuar edhe oratorinë edhe shumëçka. Janë qito finesa kaniherë tek ne. Pastaj grupi me grup keni bo s'keni bo, pastaj shkojnë na keni qit' s'na keni qit'.

Ni gja, unë kom thanë haptë, sistemi i treshës ka qenë i rrezikshëm edhe pse shumë thojnë, "Xun, mos të kishin qenë treshet s'kishim funksionu". Jo more po, jo more po. Nisu nga bërthama, nga brumi i familjar kush osht' dhe personi i qasaj familje, a po ia don, flasim, siç thashë barcoletat... kem pasë mënyra e mënyra me komuniku a po ia don, s'po ia don, po ia don, s'po ia don. Për me ardhë tash me organizu me bo diçka atëherë rregullohet rrethi me ba.

Anita Susuri: Po. Zoti Xun, a mundeni me na shpjegu për shembull ju çka keni pa? Çfarë dhune u bo gjatë ktyne ditëve...

Xun Çetta: Po.

Anita Susuri: Prej të 11-it deri me të dytin ku ka qenë kulminante...

Xun Çetta: Po, po.

Anita Susuri: Qysh ka ecë krejt kto ditë?

Xun Çetta: Niherë ma s'pari po nalna te 26-ti [mars] jo, me të parin [prill]. Me të parin si thashë pare edhe ma përpara me Teutën ka qenë njo e Junikut, ka qenë ni vajzë e Lubeniqit të Pejës edhe ka qenë ni, që edhe kur i kem shkru parullat u konë. Nashta tash më vjen në mend po i kom edhe të shënume. Kur kom hy në nish [konviktin nr. 1], që e kisha bo ni qelulë i thojshin ata, s'du m'i thanë ashtu sot. Nifarë grupi të vajzave se kur ishin vajzat dhe ishte mashkulli rritej atmosfera, domosdo krejt osht' normale. Kur kom hi ne na u blloku dera e nishit, unë meta mrena.

Vet fakti ni mashkull m'u gjetë aty... m'u ka dashtë m'u çu me dalë neltë në nish në ballkan nalt. Domethonë, aty e kom pa prej ballkanit t'u kalu tankset, aty kom pa unë prej ballkanit t'u kalu aeroplanët ushtarak. *Vuuu* {onomotope} veshtë t'i merrshin. Aty e kom pa unë me sytë e mi kur u ardhë ni tenkë e gjujti diçka mrena ku osht' ai që vozitë. Ajo nuk ekspoldoi, as çka kish pasë nuk e di, po unë e pashë që gjujti dikush...

Anita Susuri: Dikush prej masës i ka gjujtë...

Xun Çetta: Po, po, po. Nuk ishin të organizume këto si studenta, po kalimthi unë e pava. E pava me sy kur e gjujti, nuk ndezi as kurgjo s'boni. Po edhe ish domethonë ka pasë diçka që ka ndezë, nuk e di. Nuk është që kishte masë në atë anën tjetër. Tash për dhunën kur jemi dalë poshtë, poshtë e me i bo të gjithë bashkë u hap me dhunë, unë kur... me dhunë knena. Flas me ni, jo me 26 kur u kanë urdhër me mbyllë ajo, se ajo tjetër temë që e shpjegoj po në nish [konviktin nr.1] me të 26-tin. Janë mbyllë të gjitha konviktet nga ne, jo nga pushteti, që mos me lanë me dalë që kur të vijnë faktori politik siç erdhën, për shembull, [Pajazit Nushi](#), qysh erdh [Azem Vllasi](#), qysh erdh Sanije Hyseni, qysh erdhen...

Aty tash na dojshim m'i lshu dyrtë *hop* {onomotope} që kur të vijnë me na pa shumë. Kjo e 26-it [mars]. Unë tash jom t'u folë me të nishit. Tash kur jom dalë unë poshtë, janë dalë do vajza thanë, "More, dikush e humbi dorën". "Ku?" Tha, "Po thojnë". Ma murrë mendja kanë gju ndoshta, diçka ky u munu {tregon me duar kapjen} e ka humbë dorën. Pastaj, u konë...

Anita Susuri: I ka shpërthyer në dorë.

Xun Çetta: Sigurisht. Pastaj u konë 26-i [mars], Isa Bala i Istogut. Ata [policia] gjujna neve, ky kap turr në dorë, sot o pa gishta. Tash te dhuna e të plagosurve është shumë e tmerrshme, e çuditshme për mos me... tash, 26-ti kur u mbyllën konviktet poashtu në nish edhe në dysh, po në dysh ishte ni vajzë krejt tjetër që nuk kisha qasje drejtpërdrejt po përmes burrit të saj që me bo me organizu diçka. Aty [Teuta \[Hadri\]](#) thotë, "Ne jemi të gatshëm vetëm po presim kur po na hapin derën". Domethonë, derën e hapshin tonët, jo pushteti, as drejtoria e qendrës, as hiç. Kur e hapën, atëherë kanë shpërthyer te tanë me 26-it edhe e kem majtë.

Kanë ardhë kanë folë në detaje, erdh me folë Azem Vllasi, ka folë Pajaziti, ka folë Sanije Hyseni, kanë folë bukur shumë. Na studentat, e ka marrë fjalën Alia me dy fjalë, e ka marrë Riza Dema e ka lexu referatin, Fate Zymberaj që thashë unë, e familjes që thashë të njohur ka lexu referatin. Edhe u çu ni Naser Berisha më duket po, më doket ka dekë para tre-katër muje, nuk e di. I drejtohet Azem Vllasit me ni fjalë i thotë, “Më fal, Azem, çka lyp ktu? Me na qetësu”, thotë, “kur Mali i Zi me 6000 mijë banor osht’ republikë, pse s’jemi na me kaq?” Ishim mbi një milion gati dy ishim bo. Thotë, “A je n’veti çka po kërkon prej neve?” Osht’ acaru situata shumë, Azemi e tha edhe ni fjalë diçka, e qiti ni fjalë, “Kqyre une kush jom, kqyre çfarë pije, kqyre çfarë cigare po m’lutni ju me pie”, diçka qishtu ke nifarë, i ndezke për m’i qetësu.

U ashpërsu shumë, njani ju ka ofru kadale me flamur në dorë. Ia murr flamurin. Flamurin e ka pasë Trëndelina Labinishti, ni bijë e ni sakrificë veprimtarë i hershëm, e ka pasë flamurin që ia kisha dhanë vet, që e thotë edhe ajo në intervistë, në emision. Vet ia kom dhanë në dorë. Pastaj, ia kanë marrë dojshin me ia dhonë Azem Vllasit për me shti me na pri. Po tash Azemi kur e shihke ashtu u largu, “Ik çka po doni, ku po doni”, anej, “Kofsh me ne, merre prijna”, tha, “Unë jom ardhë me ju qetësu”, e qitën... u ardhë njani, “E çka ke ardhë Azem?” Unë për herë të parë me e pa Azem Vllasin që dulë, ai u konë emër. E qiti gjyksin fizikisht. Gati na i ra ni studenti qaty.

Unë e pashë, unë jom konë pak ma... e kom kap, “Azem, ni minut, osht’ mirë që nuk ndodhi ma e keqja”, tha, “E pava, me dhunë ktu a?” Thashë, “Le tash, ec kadale”. E kom shti mes konviktit 1 edhe barakës kadale thom, “Vazhdo se kta nuk ka kush që i nalë, nashta i nalë policia me gjak, po ti mirë që pshtove ti ose...” se s’mujsha me thanë tash unë... e kom largu, që mas kaq viteve Azemit i kujtohet, m’u ka falënderu thotë, “Po më kujtohet si sot”. Që e kom pasë me rast kur e plagosën, jom shku e kom intervistë diçka, e kom pytë diçka edhe krejt ju kujtojke.

Tash kur kom ra te poshtë me hi në kolone, e lashë Azemin e përcjella. Me hi në kolonë t’u ra aty kadale në ballë në mes të menzës së studentëve te semaforat na kanë dalë na kanë blloku, “Kthenu, nuk ka sherr me depërtu”. E kom pa që ma ka ngjitë njani {bën me dorë kah krahu} për me më nalë mue. Ata me na sulmu neve me lotësjellës e secili agent me kap kah njo. Domethonë, veç ia kom gjujtë {shpjegon me duar si e ka hequr nga krahu}, “Për çka?” Nuk di gjo veç kur janë gjujtë lotësjellëse. Kanë ikë uuuuu {onomotope}. Janë mundu prapë m’u kap. Qaty e dita që ky u munu me... kur gjujnë lotësjellëse me kap me mbajtë vinë ata edhe të majnë qaty të arrestojnë. Pshtova, dolëm na.

Kur dolëm jemi vendosë te... fjala për 26-tin [mars]. Atëherë jem vendosë mes konviktit, jo, po, 4-shit, hallë spotive “25 maji” që e dini tash ku osht’, ish “25 majit” dhe barakës na mrapa. Aty pastaj ekskluzivisht 26-tin e kom pasë komplet nën kontrollë vet. Pothujse nuk ka mujtë askush, asgja, as me hy as me dalë, as me ndodhë pa konë vet. Kjo është publikisht. Atëherë kanë hipë... Minire Pajaziti, që e lypsha emrin e s’mu kujtojke pare. Minire Pajaziti osht’ e cila e ka shkru parullën, tash nuk janë

pankartat. Pankartat janë shkru me 25-tin në mramje në konvikte, në 3-sh. Po pankartat jo, po parulla në çarçafa të mëdhej.

Unë kom thanë, “Ndëgjoni, hyni dikush në 3-sh”, na qitu protestojsim 3-shi qaty dritaret. Thom, “E nxjerrni çarçafa të mëdhej. Se po i shoh gazetarët e huj me objektive t’u na i terezit ne. Po të jenë në çarçafa gjithçka shihet”. Nuk di gjo veç kur janë hapë çarçafat. “Po me çka me shkru?” Kanë fillu me shkru me thëngjillin, thëngjill që thojnë, të zjarrit që kemi ndezë me 11 marsin. Po ajo u lagë e filloi m’u shkru, nuk shkrujke anej. Nuk di gjo, ka vrapu dikush u shku në 5-sh e ka pru ngjyrë të kuqe që kanë pa pru për me bo konviktin me ly. E ka pru ngjyrën. Atëherë kanë fillue.

Njani tash po bërtet, “Shkruje ‘Enver, Enver jemi gati kurdoherë’”, veç kur ka bërtitë, tash para se me shkru po bërtasin, po du me thanë 26-tin kta mujnë me folë gjithçka dojnë. “Stop, çka ke kjo ‘Enver, Enver jemi gati kurdoherë?’ Për çka? Këtu shkruje ‘Ne nuk jem jugosllavë, por shqiptarë’”. Kur ia kanë qit parullën, ata e dijnë tanë. Ajo parullë ekskuzivisht e jemja. “Nuk jem jugosllavë”. Se ish konë atëherë strategjia me u bo sa ma shumë shtetësi jugosllave edhe dihet 500 mijë a ni numër i madh u konë bo në Kosovë...

Anita Susuri: Janë regjistru si jugosllavë?

Xun Çetta: Apsolutisht, absolutisht, se qëllimi i tyne ishte. E plaga kjo e babës tem, ndjesë pastë, dojke, se po kthehna pak prej temës në temë po pak p’e ndërldhi. Dojke romtë m’i shkru shqiptarë. I kem pasë nifarë Rrustemi, që dul i keq tanshi mas lufte e ka lanë, ka ikë tani se dul i lidhun me Serbi. S’o mirë me folë po real tashti. Edhe shkrunu shqiptarë a din. Kur nuk e harroj, njani rom u konë në fshat, tha, “Po Musa”, se baba jem u konë për fshatra atje gjithçka që dihet, flasin, e kanë shkru, e shkrujnë e flasin.

Shembull qysh ja u ka bo politikanëve që ka thanë, “Ju paskët ardhë po Skënderbeu ka vdekë, është i gjallë. A ka këtë vend njeri që është i gjallë po është i vdekur”, se ish situata. Ua ka qit’ Komitetit. Dihet që flasin tjetër, jo unë. Domethonë, janë gjona, rrëfime të ndryshme. Tash më kujtojke mu kur baba e karakterizojke edhe romët le të shkruhen shqiptarë. I ka pa thanë njani, Rrustem e ka pasë emrin, magjup⁴, se fyrje koha tjetër, i thotë, “Po Mustafë, nëse m’garanton që qitu ma jep çikën për djalë atëherë shkruhem”, atje tash u konë e shtirë edhe janë shku.

Tash du me të thanë baba e bonte këtë për arsye se donte shqiptarë me pasë shumë, se sa mund të rekrutojsim ne për shembull magjupë me i bo shqiptarë qaq merrshin anena me i bo jugosllavë. Ishte ni e paparashikume. Tash kur ndodhi kjo e kom hjekë parullën, “Enver, Enver” jo, “Ne nuk jem jugosllavë, po jem shqiptarë”. Se kjo nuk bike ndesh me shtetin. Se na shqiptarë e kishe. Nuk ka kurgjo. Ka shkru Minire Pajaziti osht’ shkruje pak kush e thotë kun.

⁴ Term derogativ për komunitetin romë në Kosovë.

Pjesa e Tretë

Xun Çetta: Tash unë p'e shoh mirë çka osht' ka ndodhë. Mas... kur kem dashtë me dalë me 26-tin me depërtue ia kom marrë Trëndelinës flamurin, ia jepi ni Jashar Ali Hajdari i Jabllanicës të Pejës. Ka qenë studenti ma i vjetër, ma i pjekuni. Ia kom dhanë edhe e kemi defilue. Deri na kanë nalë neve, tash nuk dolëm kah Menza e Studentëve po dolëm mes 3-shit dhe 2-shit të femrave për me dalë në fontanë te Ulpiana. Aty janë dalë na kanë thanë, "E keni urdhër, pesë minuta kthehuni. Nëse jo, ne e kemi urdhër me shti me plum". Na kanë kthy.

Ka ardhë nja tre vetë anena nëpër polici, a din, që vijnë qytetarë rasti. Edhe ju kom dalë përpara, s'kanë çka me bo policia se janë t'u ardhë vetëm. Thashë, "A din gjo", thashë, "a ka poshtë diçka atje?" "Me më dëgju mu", tha, "këta po ju thojnë kthenu edhe unë po ju them kthenu. Se këta po shihen po ki poshtë qishtu prush polici". Na hini edhe frika pak, u kthym. Kur u kthym u pozicionum aty ku ishim. Nuk di gja kur na kanë... e t'na kanë shti krejt nëpër konvike me lotsjellëse. Kur... tash s'ka u bonë në oborr krejt me lyp me ikë.

Kur kanë hy, vlojshin xhamat, na kanë qit' lotësjiellëset në konvikt. Mu më ka ra në 4-sh, në 4-sh. *Bom e bom e bom e bom* {onomatope} na bonën... unë hyna në zyrën e referentit, referent shkrun. Shkum, do tavolina të rana që nuk di tre vet nuk munën me çu. Ia kemi marrë ia kemi dhanë derës ni tavolinë të ranë, vet i treti. Janë dalë masanej edhe emrat kush janë ata. Policia tash kur hijke me gazmaska, kush s'e çelke e thejshin. P'i bijnë, p'i bijnë, p'i bijnë, "Otvori! [Hape!]" tash serbisht "Otvori, slomićemo" "Hape, se p'e thej", e kom ni njanin kur tha, "Jo ktu referent, jo ktu koka e referentit". Na lanë.

Shkun, u nishin t'u sjellë *ov, iv, ov, iv* {onomatope} edhe lotësjiellëse edhe ata me gazmaska, studentat pa gazmaska edhe t'u sjellë kta. Kur delsha msheft me kqyrë për dritare, tash i bijke bash ku po i bojnë turturat. Te tanë u dashke m'i qit durtë qishtu {vendosë duartë prapa kokës}, e me shku m'u ulë cuc mes barakës dhe 4-shit. Thashë, "Çka me bo more na? Nuk po dalim". Veç kur u shpraz, i pam krejt ulun cuc të dorëzum, durtë qishtu {vendosë duartë prapa kokës}. Thashë, "Çka të bojmë? Nuk po dalim".

Kur janë hy tha, "Nëse dikush osht' mrena nuk del ata do ta marrim drejtpërdrejt mrena, kem punë me ta, dilni", hiç, "Dilni", hiç. Kur e kanë gjetë do atje që janë mshefë nëpër vitrina, kumeditë banesë. E t'i kanë rreh. Ata u nijke bërtima. Se ai kish lshu alarmin, "Kush osht' dikush që s'ka dalë, dilni!" Ju hini frika ktyne që i kisha, po nashta edhe mu. Tha, "Ma mirë po e çelim derën po dalim sa s'janë ktu". Ata t'u i rreh atje naltë na e kem çelë derën. E kemi bo teposhtë. Beso, kur jemi dalë na gati me na marrë ata se thojnë qysh i lshum, se ata i bishin ndryshe ata si. Durtë mrapa edhe jemi rras në kolonë. Nejse jo në kolonë po në tub.

Tash unë e ulsha kokën se e shisha jom ra n'sy. U çu e para që u çu njani i policië, civil. "Kush osht' Naser Berisha ktu?" Naser Berisha ish ai që Azem Vllasi ia kishte shtru pytyen paradite. S'u lajmëru kërkush, unë e ulsha krytë qishtu {mban krytë poshtë}. Aty e kishin marrë Ali Lajçin, qat' ditë e kanë burgosë, kush e kanë burgosë. Na kem pshtu. Unë e kom pasë ni mantill që e mora te referenti të kaltërt edhe jemi çu. Tashti kur na kanë lanë neve me u shpërnda thotë, "Këto ditë urdhërat e tjera", na kanë shpërnda edhe erdh urdhëri me autobusa secila komunë me ardhë m'i marrë studentat e vet e të mbyllet qendra [e studentëve]. Tash mos me dalë te tjera rrëfime por kto po shkojnë gat. Mbyllet qendra tek në maj. Unë isha plagos, se s'tregova hiç qysh jom plagosë...

Anita Susuri: Qysh jeni plagosë?

Xun Çetta: Me dy, na, na kishin sulmu me të parin. Gjithë natën kishim mbetë jashtë e shkum brez atij Nimanit e të nesërmen u çumë erdhëm në qendër. Kah vijmë kta të shkollës të mjekësisë, shkolla e mesme u konë banojshin në konvikte, shkolla e mesme u konë qaty ku osht' ministria afër, Ministria e Arsimit, qaty afër dikun. Edhe studentat dalë nxansa krejt edhe na. Kur dalin e kqyrin tash atje naltë Kodra e Trimave po i thojnë, atje vlojke me flamuj me anej. Na tash hajde shkojmë në Qendër të Studentëve. Kur shkojmë atje kadale fillum m'i organizue. Kur shkum gati krejt i gjetëm të gatshëm veç me ju pri. Muhamet Pepshi i Junikut u konë, rahmet shpirti, i dekun osht'. Na sulmon policia me datën tashti i bijke ni... na sulmoi policia, veç kur e ka marrë ni tullë e kom pa ia ka gjujtë qitu policit {bën me dorë kah sytë} e boni për gjak. U çu iku. U mununë me kap, pshtoi se hini mes mase, kaloi.

Pastaj janë ballafaqu me do boksa qysh mujshin në polici, unë i shisha, i shisha, isha ma naltë. U shku qysh u shkue dyshi, se nishi [data 1 dhe 2 prill] kem nejt gjithë natën. Tash po kaloj për dyshin në mëngjes. Na gjithë natën qutë. Tash për me vazhdu për dysh, atëherë kanë fillu kadale jemi bo para hyrjes të hallës sportive atje nalt ku osht' edhe pllaka e dëshmorit që u vra. Atje jemi mbledhë edhe e kanë marrë ni autobus të Kroacisë, "Viadukt". Bile e kom në libër aty që e kom gjetë në Arkiv të Kosovës. Dojshin me rreh shoferin. Kom hy, thashë, "Mani, mani, shoferi çka t'bon ky? Kroat. U dije që i Kroacisë", e kom shpëtue. Ia thyn autobusin e ia bonën helaq. Kanë fillu e kanë marrë ni bullduzher ksi me zinxhirë që punohej atje naltë rruga. E kanë lshue, u shku, me sy e kom pa, *uuuuu* {onomotope} kur u shkue te semaforat nër Menzë të Studentëve i ka ra ni tenke. Ia prishi zinxhirët tenkës i prishi qajo. Aty kërkush në bullduzher, eskavator qysh i thojnë. Kto që i kem pa me sy.

Atëherë kem bo e tashti po çohem po dojmë me marshu për qytet. Jemi lëshu, sa jemi lëshu poshtë tash ish data 2 [prill], ish kulmi. Ish ardhë lajmi që krejt punëtortë janë t'u na pritë m'u veshë. Kta janë veshë, kta... Dragodan i thojshin se s'më ra në mend, thash Kodra e Trimave, prej Dragodanit kanë ra poshtë. Kur po dojnë me dalë aty une thashë, "Nuk po di". Ishin varg, na kanë dalë policia jonë diheshin. Njani më tha, "Xun ma", më njifke i Istogut atje. "Ma Xun", tha, "se kanë urdhër me vra, kanë ardhë forca speciale prej Beogradit. Tash jeni me ne e keni ma lehtë, me ta keni me pasë ndrysh. Si të kaloni neve e keni ballë për ballë me ta". Po tash edhe me dashtë unë me kuptu, që e ngjifsha, nuk mujsha se masa s'len.

Uuuuu {onomotope} kemi bo e kemi thy kordonin. Domethonë, të vërtetën edhe u tregun jo të dhunshëm policia jonë. Na nuk dijmë me i spjegu këto në jetë, po unë po flas. I miri u konë i mirë në komunizëm, u konë i mirë sot. I keqi u konë i keq në komunizëm, i keq osht' sot. Madje shitet edhe sot që osht'... kto janë rrjedha shoqërore që është çuditshëm me i përshkrue. Na kanë lshu policia. Me na mbyttë bile s'munën. He kur kem hasë në ata. Ata nuk pritshin. Niherë serbisht, "Largohu", "Jo", *dum* onomatope} të lejke qatje.

Nuk di gjo kanë bo tash me të thanë të vërtetën dikush do me thanë, unë në ballë, nuk osht' ashtu. Kur e panë që po kthehem, na thynë. Po janë largu, e panë që ma të dhunshëm pak aty. Ata tash edhe po etiketojnë se tash s'mujnë m'i vra krejt qytetartë aty. Sa jom kthy, nuk di gja *bam, bam* {onomatope} ktu dhe ktu {bën me dorë kah këmba} a bash që ma murr kamën krejt në themër më është shku në themër plumbi e me shku mas dhjetë dite u dalë nër zog të kamës. Domethonë, krejt ata damar që m'i ka prekë. Edhe mu më lshojnë kamtë meniherë qaty. Se tash me më thanë dikush me dashtë me të vra të kish vra, ata p'e din...

Anita Susuri: Në tri vende në kamë ju kanë plagosë?

Xun Çetta: Jo, i pari plum këtu hyn e këtu del {tregon te këmba} po nuk më bon ky mu problem këtu. Mu më boni problem ky {tregon këmbën tjetër}. Mu më boni problem ky, se ky më lshoi meniherë. Më kanë kap *tub, tub, tub* {onomotope} e më kanë qit' kadale sikur kufomën tash mu, e më kanë qit' naltë në Kodër të Trimave. "Hajde ku me sistemu", anej, anej. Kem pasë na ni banesë ilegale... harrova me të kallxu ku qiti [me pushkë] shkau⁵ prej shpisë të vet. Tash e kem pllakën, prej atyhit e ka vra studentin atje.

Mas shpisë tina, s'kem ditë atëherë që ky është i Sigurimit Shtetnor. Na e kem pasë ni çerdhe aty, u konë ni Binak Dini, u konë ni... pare ia përmenda emrin. U konë Osman Haliti, janë konë emra e emra. E tash na aty punojshim ilegale, po s'e kemi ditë që qiky koka i Sigurimit naltë në shpi, krejt ngat neve në kontrollë. Atëherë ka thanë njani, "Jo", tha, "Xun nuk bon me të lanë ktu", tha, "se ktu jemi ra në sy te qiky që qiti e i vrau atje prej Delishbashiqve". Ke dëgju për shpinë e Delishbashiqve? Prej Delishbashiqve gjujshin me vra këtu. Ballë për ballë.

Ka bërtitë Trëndelina që ia kom dhanë flamurin atëherë, me 26-in [mars]. Thotë, "Birne në banesë temen". Kjo banojke në banesë në shpi të ktina ilegale osht', në shpi të tina. Shkum aty, kanë fillu nifare ndihme të parë, po e vështirë s'kishe çka me bo. U ardhë dikush thotë, "E hetun, po dojnë me ardhë Sigurimi me marrë, se e hetun që osht' mrena". Atëherë kanë organizue Trëndelina thotë, "P'e çojmë me ni vend e kom të njofshëm në kodër naltë krejt". Më kanë marrë qysh më kanë marrë e më kanë çu me ni shpi. Masi jom shëru ma vonë jom shku e kom pa mas burgu e i pata çu dhurata asaj shpije. Më kanë sistemu me ni shpi te ni plakë, plakë e ni fmi e kishin pasë.

⁵ Term derogativ për komunitetin serb në Kosovë.

Tashti në atë kohë unë pata gjakderdhje të madhe se ajo tu u derdhë, tu u derdhë e hupa vetëdije. I kanë thirrë ndihmën e parë i kanë thanë, “Duhet me bo çmos aty me shëru se rruga është e bllokume me polici”. Kanë bo dytën herë, “More njeri po don me dekë se gjakderdhja edhe...” me dekë tash ti s’dekë prej gjakderdhjes, se në zemër tashti s’të kish rrokë. Unë e humba vetëdijen. Kur më kanë marrë ndihma e parë, t’u shku në ndihmë të parë, pak pa ra aty ku e qitëm bullduzherin e aty ku, në kodër naltë, post blloku i policisë, “Nalnu”, ndihma e parë.

Po kontrollojnë, “Çka ki?” Unë tash isha i përgjaktë. Fillunë me më, kishe për me më nda. Trëndelina Labnishti, m’kish kap për krahu, “Vlla e kom, nuk osht’ në demonstrata. Ky osht’ therrë me gozhdë në shpi nër kulm”, më the e të thashë, “ky në kamë që i ka hi gozhda”, çka s’thojke. Deri fillunë edhe ata... dy herë i kanë ra se s’dojke me më lshu. U bo ajo kepejz unë e lidhne nuk më lëshoi. I ranë dy herë e ka mshelë. E kom ni njanin serbisht ia ka bo “*Pusti ga tamo, nema gde da ide*”, “Atje”, thotë, “nuk ka ku me shku. Atje në spital, në spital e kanë në dorë”, na kanë lëshu.

Kur shkum atje na pytën roundi tjetër i policisë. Nejti gjithë natën Trëndelina Labnishti me të burgosun. Kur shkum na katër dhoma të mushun të plagosun. Ish kanë njani, e kish kapë qitu {bën me dorë tek balli} këtë ia kish bo vijë {prek mbi kokë} edhe folke shlrë, veç gaz. Tash na kur bojshim hajgare thojshim, “O qysh s’ka ditë ai me ta lshu qitu”, {prek mesin e ballit}, a din hajgare bojshim me ta. E qiso. Janë kujtime shumë të çuditshme. Plagosjen teme është akoma ma interesante, qysh jom kthy, qyshe kom vizitu atë plakën e qysh m’ka evoku mu shumë kujtime. Ato janë gjana shumë interesante. Flamurin qysh ia kom dhanë atyne. Po me hi në periudhë tash me kto çka thashë mas kaq vjetve, ato janë pikat ma të ndishme që unë i kom fat a fatkeqësi.

Tash unë lypi ku osht’ Jashar Ali Hajdari që ia kem dhanë flamurin vet. Tash unë lypi mas krymjes të burgut e krejt, ni fotografi Jashar Ali Hajdarit që ia kisha dhanë flamurin vet mu më kanë malltretu gjashtë muj ditë në hetuesi, “A p’e ngje?” Ai me flamur si Skënderbe. Unë e kisha provu që kur ta bjen njerin nërsy atëherë të rrehin të prishin, ma mirë thuj vet. Thojsha, “Ndëgjo, unë këtë njeri me pru e ngjo, e ngjo se osht’ student edhe e kom piketu osht’ studenti ma i vjetër në Qendër të Studentëve. Po tash a osht’ i rrethit të Prizrenit, a osht’ i rrethit të, nuk e di”, ai ishte i Radavcit, i Jabllanicës së Pejës. E ngjisha qysh në shkollë të mesme, vet ia kisha dhanë flamurin. Po vetëm desha me thanë që me ma pru e ngjo, po emër, për emër veç më vret se s’di, po me ngjoftë e ngjo. Me u taku mos me folë me to osht’ e pamundshme.

Anita Susuri: Po e kom pa kështu rasisht...

Xun Çetta: Edhe hiç, kaloi, u kry krejt. Thashë shyqyr Zotit rezistova mirë, nuk e kom qit njerin. Se lufta qaty ish, mos m’i qit shoktë. Më kapën për do tjerë gjithashtu. Më kapën për do tjerë prapë qashtu nuk di. Do që i disha, që i dishin që i kom familjarë thojsha, “Po i di, u konë po”, eskivojsha çka ka bo shembull...

Anita Susuri: E fillimisht qysh ka ndodhë arrestimi ju?

Xun Çetta: E arrestimi osht' tjetër sen. Ti p'e prek ni temë që ka pasë akuza. Gjoja më ka qit ni shok student. Se unë masiqë u plagosa nifarë përforcimi e bana. Vike Komiteti me polici me më marrë mu në fshat, thojke, "P'e lyp Prishtina me dorëzu". E vishin fshatarët që ishin atëherë në Lidhje Socialiste te baba thojshin, "Mustafë, djalë po kërkon Komiteti me dorëzu, e kta janë t'u kërku me çu në Prishtinë". E baba tha, "Babë, qitash kqyr bon zgjedhje: o lsho shtetin, o mos rri se i bon kahre krejt kojshitë ktu". Unë kadale shkoj në Prishtinë. Në Prishtinë tash unë vi ni natë përpara, se me u arrestu më kishin kap mu te Gërmija, ku u bo ministri dikur ajo ma vonë, ajo në qendër afër Skënderbeut...

Anita Susuri: Shtëpija e mallrave.

Xun Çetta: Shtëpija e mallrave. U konë ni lokal aty përpara, tash nuk e di a osht', s'e man mend atë. Kur hysh në hyrje kha nelt u konë në krah të djathtë, hajshin e sene e krejt. Unë shkova aty, për t'i bi shkurt e shkurt. Më kanë ardhë policia, u konë gjendje, pa lejen e njoftimit, urdhër s'bon me dalë. "Mirëmrara!" "Mirëmrara!" Jo po mu po edhe tjerë ka pak, a din. "Lejen e njoftimit", ia nxjerra lejen ia dhashë. "Muhamet Çetta a?" Unë lejen e vllaut se emri jem kërkohej. Në shpi Komitetin rregullisht te dera. Fshatartë sa mujshin thojshin, "Ky nuk e ka larg, kanë me kap". Unë i ri, hajt po shkoj në Prishtinë po lejën e vllaut.

Më ka kqyrë, nuk po më bojnë za, "A je Muhameti?" Thanë, "Merre lejën ec mas neve". *Përr* {onomotope}, unë tash p'e di pse më gjetën mu të vetmin. Si jom dalë nelt ata t'u ra shkallve te poshtë njo e kisha mrapa, ata t'u më pritë. Dritarja çelë, po bukur naltë. Isha i plagosun. Beso në Zot kur kom bo për dritare *puff* {onomotope} e kur jom ra poshtë u konë njo ksi rrjetë për m'i kputë këpucat që u konë. Osht' gropa qitu, e shkunën këpucat e bjen dheu poshtë. Mrezhë, rrjetë thojshin. Kur kom ra atje *bauu* {onomotope} tanë, "Çka u bo? U çallamit".

Unë jom çu kadale, m'u vra u vrava, se s'isha hala i forcum. Kom bo mas qendrës, mas Gërmisë e mrapa krejt, krejt mrapa e mrapa ishin kanë do shkallë edhe sot janë ato. E mrapa kish pasë paketa e që gjujnë këto të shtëpisë të mallrave. Jom hi mrapa nja katër-pesë paketave i kom afër e vet e s'boj za. Veç kur i kom ni policia tashti, "Kah shkoi, kah shkoi?" Shqip tash, këta shqiptarë. "Kah shkoi?" I pytshin do, hupa gjurmë. Kur u bo çka u bo u çova kadale. Tash nuk guxojsa anena, u ktheva atje në banesë.

Të nesërmen mrara, kjo papjekuri totale, duhet me pranë. Të nesërmen po ma bon ni shok mu që për qato më thojnë që m'ka qit, "Xun", tha, "a don me ardhë", tha, "me pa", tha, "Qendrën e Studentëve", korzë i thojshin atëherë, shëtitörja, "u nda në serbë edhe shqiptarë. Knena serbët, knena shqiptartë", "Jo more", s'ishim msu atëherë. "Jo more", tha, "po", m'u bo mukajet veç me shku, shkova. Jemi hi në kolonë shëtitë poshtë e naltë veç kur m'ka thanë ai shoku tha, "Xun, ke pshtu", tha, "qysh ke pshtu

pramë”. Indikative është me dyshu, po s’dyshojsha, “Me i pasë brinat sonte s’ki me pshtu pa të arrestu”, “Pse bre?” Tha, “I kemi katër inspektorë para, katër mrapa dhe një p’e shoh krejt anash t’u e përgju situatën”.

Nejse xhiro, “A jom gati? A po kthehem?” Kur po kthehem ata në rreth thashë, “Unë pa hyp nuk e la”, e kisha të sigurt që u ikë. *Trrang* {onomotope} na kanë nalë, dalim. “Lejet e njoftimit”, *trrak* {onomotope} “Mirë, ti?” “S’kom leje”, ai shoku tha, “S’kom leje”, tha, “Njerëz pa leje? Ti tash që shoqërohesh me to hajde me neve mrena”, se qaty e kapin gjoja që më ka qit’ ai, po unë hala s’dyshoj fort. Na kanë marrë, unë i sigurt. Mirëpo, tash ma nalën lejen, tash s’e pata si atë ditë kur ika. Lejen e nalën. Unë i sigurt se prej qendrës deri të hijnë mrena unë veç me kanë s’di çka se unë iku, qashtu e nijsha. Në rreth jom hy në hyrje ku ka qenë atëherë policia, edhe sot më doket...

Anita Susuri: Në Prishtinë.

Xun Çetta: Hala t’u menu une prej shkallve a ia boj, badihava. Veç kur e kom pa vetën mrena. Si më kanë thirrë mrena thanë, “Pse enesh me leje të njoftimit të huj? E para”, tha, “a e din që sa ti je në kërkim? E dyta. E treta”, tha, “a e din që mun me ta pa sherrin shoku yt që osht’ tasht me ty?” Aty tashti dyshojsha. Ata e kishin lshu qat’ natë. Masanej kjo është histori krejt tjetër me kallxue qysh e kom verifiku a është e vërtetë; qysh atë shokun e kishin marrë e kishin kthy. Ai UDB-ash që më ka shti Zymer Zymeri, emrin e pat’ edhe ai kolegu, Zymer Zymeri, u konë gorillë me pa, tash osht’ i paralizum e sene, që e kom marrë në pyetje masanej unë ato fort në detale.

Ai më ka arrestu, ai i ka ra në qafë këtij si student tashti me bo rekrutim shpijunazhë. Ky u lodh u shku te Ismet Salihu, profesor. Thotë, “Më ka ra në qafë ni profesor. Ndaq të bojmë me fakultet shpejt e shpejt e të shtijmë në punë. Ndaq rri, veç njiqind fakulteta m’i kry, ti s’ki me pa ditë...” Ai i thotë Vesel Latifi më doket u konë inspektor, profesori. Bohet tash profesori Ismet Salihu që është i njoftun edhe Vesel Latifi e lidhin kadale, e lishin me tjera organe kadale. I bojnë sy më sy edhe i dalin para Sigurimit i thojnë, “Qiky student është i prekun, është i rrezikum prej Shërbimeve që po i bojnë, po dojnë me bo shpahun, ni shok ia kanë arrestu”, nejse t’i bi shkurt. I thojnë, “Ndëgjo, jemi në situatë të vështirë, problemet e vogla ne duhet m’i zhdukë, problemet e mëdha m’i zvogëlu. Ky problem i yti që të ka ra në qafë UDB-a”, UDB-a inspektortë i thojsin.

Thotë, “Me zhdukë, ma nuk guxon me të ardhë kërkush kurrë, ti je i lirë”. E kanë lshu. “Ma”, tha, “s’më kanë prekë kurrë”. Tash unë për me verifikue kta që ma kish thanë qiky që më kanë arerstu me ta; që ia knunë atje kangën që e ka qit’ Xunin ai. Tash ai thotë, “Xun”, gjallë është Ismet Mjeku, profesori, gjallë o ky, gjallë o ky, gjallë o inspektori, Zymer Zymeri. Thotë, “Po, Zymerin e kom ktu për punë të mija”. E pys, tana identike thojnë që ka ndodhë qashtu. Domethonë, i kanë ra në gjurmë me bo shpahun masiqë unë jom ra. Domethonë, për mu edhe sot menojnë që ai më ka qit, nuk kisha thanë. Ramja jeme [në burg] u konë qishtu. Mas dy dite...

Anita Susuri: E hetimet?

Xun Çetta: Hetimet kanë qenë të tmerrshme. Hetimet po të thom ka pasë rast, kanë tregu para meje kurgjo kur të osht' e njajta sen me përsëritë. Nuk e di nashta a ka pasë natë që mu m'u ka dashtë me shku pa këpuca se nuk hishin. Po çka e di unë vetëm një që qiky inspektor Asllan Sllamniku kur më torturojke pa mëshirë, u konë ni tjetër Bashkim Kursani, e ka pasë si turp me pa. Ai e merrke, "Ma more se e myte njerin", nuk më rrehke. Tashti osht' shumë... nëse dojmë rrëfime m'i lidhë. Tashti ai është ma i butë, Asllani ma i egër.

Kur shkum në vujtje të dënimit masi e kishim kry hetuesinë, për tmerr mos të flasim, nuk ka pasë ma zi bre, m'i qitshin njerëzit nërsy. Ma kanë qit' Ali Lajçin nërsy, ma kanë qit' Gani Kocin nërsy, që jena dënu bashkë, që s'i pranojsha. Kurrë niherë [s'e kom pranu]... shumë njerëz kanë pshtu që s'i kanë pranu edhe s'i kanë pranu. Torturat janë konë të papame. Thojshin, "A e din që mujna me të qit' kadale jashtë, me të thanë ikë e me na ikë e të vrasim si qenin në rrush. Ma mirë fol", ato forma i kanë thanë të tjerët, nuk kisha hup kohë. Kohë ashtu ashtu jom t'u hupë pa nevojë. Ai tash u tregojke te unë i mirë, e kisha unë përshtypjen që osht' njerëzor.

Kur shkova në vujtje të dënimit, po rrëfej sikur me dalë ti me thanë, "Xun, te unë e kundërta, Asllan Sllamniku i thojke, 'A je budallë' anej knej e kom kriju bindjen e mirë, ndërsa ky u konë ka më mytë". Tash unë, se njeri shkon përvoja t'u bo. Vi në përfundim që ata kanë lujtë strategji. Ti i ki nja pesë-gjashtë klientelë p'e quj tashti, viktima, që ai duhet me pasë bindje të mira për ty që ti je konë qisi a tjetri u konë gjaksor. Në anën tjetër tash te na del e kundërta. Ni ditë prej ditësh, ka kalu do kohë e s'o gjo se u konë koha qashtu. Qiky Shkelzen Gashi, analisti që po merret me profesion, pa keqardhje rri në mënyrë shoqërore me to. Ma kish marrë m'u djalin e qitij Kursanit, inspektorit. Ish konë ni djalë i mirë, djali. Kish kry shkollë e kish bo tituj, po kërkund t'u e shti në punë e t'u e anashkalu që nuk pajtohna.

Ndëgjo ti je bijë e filanit po ti s'do të thotë tash me psu të babës. Veç me të pa si ki simptome se trashëgimi. Nuk më ka ardhë mirë. Ma kish pru, thashë, Shkelzen Gashi, ma kish pru djalin e Bashkimit, "Xun", tha, "kom dëgju se baba jem është kështu, a bon me na rrëfy pak për babën du me ditë, s'du me shku në atë jetë pa e ditë". Thashë, "Ndëgjo, nuk kom fjalë të mira se qishtu u bo Asllani, qishtu baba yt po osht' edhe ana tjetër e medaljes", tha, "He?" Thashë, "Në vujtje të dënimit, Asllan i vërtetë dilke baba yt që ka torturu. E Asllani që mu m'ka ardhë hakesh, dilke baba yt". Du me pasë ni rezervë se ata e kanë lujtë ni taktikë. E kanë mendu që ni ditë ndryshon. Secili m'i bo disa viktima që m'i pasë fjaltë e mira për to.

Mos kanë pasë farë ndrrimeve. "Ani", tha, "me ty paska pasë përvojë të mirë", thashë, "Po, mirëpo e di anën tjetër". Tash edhe ato me i ndërlidhë. I shkoj mas kaq vjetve Jashar Ali Hajdarit për flamurin që ia kisha dhanë, thom, "Jashar, osht' gjo krejt normale mos me ra në burg. Ma s'pari falënderoj shokve që kush s'ka përmend emër. E dyta, pyte vetën pse mete pa ra? Fotografia që unë jom rreh gjashtë muj

ditë me fotografi tane, që vet ta kisha dhanë flamurin”, janë tana të dëshmume që e kom pasë, masanena me fotografi me fjalë e krejt. Thom, “Du me ditë pse?” “Xun”, tha, “me ty s’muj me zgjatë shumë, thjeshtë, e kemi pasë ni UDB-ash tonin mrena”, tha, “i cili më ka thanë, ‘ti mos fol shumë, jom kanë, s’jom kanë, kom pa, s’kom pa. Mbylle, duhet me të pshtu!’”.

Kosova e vogël thashë vet me veti, gja normale, po du me besu që s’ka gja të keqe prej tij. UDB-ash ka qëllu në Shërbim, ilake, na s’jemi popull 20 milion ktu. Gjithë dikush e ka dikond. E mora butë. Tha, “Edhe nuk jom ra. Unë”, tha, “hala p’e vazhdoj”, thashë, “Jashar, kur u ba konferenca shkencore për ‘81-ten ish dashtë me ardhë kumtesa jote komplet qysh u shku deri edhe aty me thanë e kom pasë ni UDB-ash temin. Ni keqardhje që njerëzit janë malltretu me fotografinë teme”. “Ki të drejtë, ki të drejtë”. Kaloi edhe kjo. Osht’ ni, asnjë prej të burgosurve politikë edhe të atyne ngjarjeve këtë insert as s’e ka hulumtu, as s’e ka piketu veç flasin.

Unë idhnona në shok të mi, unë e kom ba. Ai gjallë atje, profesor i historisë, profesor t’u dhanë msim. Nuk i qes negative, djalë i mirë, gja normale. Tjetra, flamurin kush e pruni? Flamurin e ka pru ni Aziz Morina i Prizrenit e ka shti u kanë ni “Zhitopromet”, shitej byreka si të dilsh prej 3-shit, si të dilsh prej 2-shit të femrave qaty, edhe sot osht’. Ajo quhej “Zhitopromet”, tash emri... aty merrshin byreka, merrshin gjana ushqimore, studentat. Ajo e ka pru e ka lanë qaty, qysh mas të 11-it. Për të 26-in ai flamur u ngrit. Ajo ka adresë, kush ia dha Trëndelinës ka adresë, kush ia dha Sharalisë ka adresë, kush e verifikoi, ka adresë. Te na s’i hulumtojnë hiç ato.

Ni ma të dhimbshme. Unë e kom thanë me ni vend edhe me emër. Ndoshta nuk boj mirë. Tash osht’ penzionist. Ni shok i joni shumë i mirë, o m’u knaq me to. Nuk ka ra në burg super shpejt, nuk ka qenë fort i implikum, po mas burgut unë po du me bo çerdhet prapë në Qendër të Studentëve, është viti ‘89. Shkoj niherë, shkoj niherë i bona do vene. Ni ditë kur kqyri, se gati me ia përmend emrin, po ia kom përmend po po më vjen me tepru. “O Xun, dyjeja e jeme që po të shoh gjallë”, e më mori ngryk mas burgut. Mas do dite u knaqëm t’u evokue kujtime.

Mas katër-pesë dite e takoj ulë pak krytë poshtë, unë t’u hi në Qendër të Studentëve, nuk osht’ ma ai që ke. Tha, “Xun”, tha, “a po nalesh ni minut”, thashë, “Po”. E ka shti dorën në xhep, ma ka qit, tha, “Unë jom UDB-ash”, tha, “edhe qe sa kohë ju në burg unë në UDB”, a din, bukalisht. Hiç Sigurim e këso që munohen do me amortizu. “Në UDB”, tha, “a e din”, tha, “Xun ni punë?” Thashë, “Urdhno”, më falni se femra, gra po tash, “Pa ia bo atë punën nanës teme për s’vdekni qaq ta boj ty sherrin edhe pse punoj qaty”. Unë edhe sot menoj, pasha qet’ ujë që osht’ qashtu. Tha, “Atë ditë jom knaqë, sot”, tha, “jom ma i vramë se”, tha, “më kanë thirrë. Jom knaqë atë ditë se e di që je kah punon hala”, tha, “u knaqsha”, ma ngulke në kry.

Tha, “Më kanë thirrë më kanë thanë mu ‘Ki vrejtje se i burgosuri politik i cili ka dalë këto ditë nga burgu është t’u vepru në Qendër të Studentëve, ti asni raport”, tha, “e Xun unë tona ato i di, a po don me të kallxu në filan dhomë, në filan dhomë i ki njerëzit t’u punu me vazhdue”, mas ‘89-ta thashë. Për m’i pa

tjethtë që janë ba që edhe ato janë pjesë që i di. Tha, “Xun, mos me zgjatë shumë”, tha, “i ki dy rrugë. A don ti që mos m’u dokë kurrë ktu, a don ti me vazhdu me punu e unë p’e kërkoj me më transferu në ni sektor dikun tjetër. Veç po të paralajmëroj, kur të dojnë ata ki me ra [në burg], ki me hangër ma keq se e ke hangër. Mirë ke pshtu që po të shoh gjallë, qysh ki me hangër tash”. A kish singeritet ma të madh?

E kom mendu thashë, thashë, “Ndëgjo, kurrë në jetë mu sa t’je ti në punë qitu nuk më sheh edhe zemrën e thyme s’e kom pse ti je t’u punu. Veç me Xunin po, po ti ki të boj me popullin, me fatin e popullit. Mledhe menën çka po bon. Për mu, unë zemër thymë nuk jom se ti s’i kishe bo tonë ato fotografime legal pa ta imponu”, thashë, “s’më sheh, jam largu”. Mas ni kohe jom shku edhe niherë me konfirmu, thashë, “A bon”, thashë, “qato fotografi”, se edhe ni kushe i tij, a vlla ka pa bo fotografi, në punë për UDB-në, për UDB-në domethonë për shtetin.

Shteti e ka pasë fotografimin e vet. Thashë, “Më ke thanë atëherë se i kom pa fotografitë që mu më interesojshin”, tha, “Do t’i gjaj”. U bo puna, tha, “Jo valla, po thotë, ‘tana i ka marrë Serbia’”, dështoi. Më ka ardhë shumë keq për ato fotografi, ma kisha dashtë m’i gjetë. Procedurë qysh na kanë lidh, po edhe ata këtu {duart në kokë}, qysh flamurin ai përpara, unë atina që ia kisha dhanë vet, fotografi të ndryshme. Po ai e din që ia kom dhanë edhe e pranon, po atina. U malltreqojshim me ato. Si rrëfime unë po du me thanë mirë osht’ me hi tashi në mënyrë graduale me i thanë krejt.

Nuk mundet tash me thanë tjetri qysh ke mujtë me bajtë ti ata ne UDB e me majtë qaq... po more, po more se bota osht’ kjo. Veç bone mend ti me kanë unë në vend të tina, e kom shokun që s’muj me ia bo sherrin, unë jom me mish e me shpirt për ty. Po tregoj haptë, e ma ka bo ata edhe u konë kujt s’i ka shku menja. Ai mos me m’pa kallxu mu, kurrë s’kish ditë kush që ka punu në UDB. Ai në mënyrë ma të denjtë tregon. Pastaj, osht’ rasti edhe tjetri, nja dy vena i tregova. Nalu ndrysho pak. Ktheje, kthe pak mendjen. Ka gjana ku munden me kuptu ma shumë sesa të jemi të egër. Ose për shembull ia lexon librin dikujna, terr e zi a, ik bre se ti je ma i zi që e lexon. Po nuk osht’ ashtu. Unë du me lexu edhe me pa vet të zezat që mu m’u mushet mendja o e shoh, e di, o i interpretoj.

Disa, unë i urrej ata që, o ky ik, çka flet? Unë qitash t’i qes fotografitë, i kom bo do diçka edhe publike. Domethonë, kom marrë Asllan Sllamnikun që thashë gjakatar, që jom shku te shpija edhe prezentohet djali i tij aty. Thom, “Thuj Asllanit të ka ardhë ni mik që kaheerë s’e ke pa jashtë qyteti edhe le të del jo anej në derë të hymjes”, thojsha e shohin njerëzit, Peja e vogël më ngje, “po del në oborr anena kah e ke”. Kur del tashti i thotë, “Babë, ni mik ka ardhë po të thirrë me dalë”. Kur u çu u dalë me djalë. Djalin ia kanë vra mas lufte, tash nuk jom unë ai po njerëzit, UÇK-ja ose si të dush quje. Ia kanë vra për m’i tregu çka të bojmë ty kur ta kem vra djalin. E kanë shti në dorë shërbimi jonë SHIK-u, a qyshdo, e kanë shtin në dorë ata. Gjakatar.

Unë kisha dëgju. Kur dul ai me gjithë djalë, se tash edhe pak vesi, ata kanë me konë edhe të armatosur po unë isha shumë i butë edhe i mirë. Kur dulë e kom nxjerrë, që edhe sot e maj qishtu e kom nxjerrë aparatin, hiç me telefon, 2008-ta. Thom, “Ti na bon ni fotografi kur t’i tregoj babës ton cili mik jom”, ai

tha, “Po me kënaqësinë ma të madhe”. Si i kom thanë unë, “Asllan, jom ardhë me të shprehë ngushëllime për djalin, jom ni shumë keq”, ata tamon të bindur tashti djali. Thashë, “Unë jom Xun Çetta”, ai *trrang* {onomotope} i kom fotografitë.

E çon ai, “Zoti nelt e ti në tokë”, ma bon mu. Unë, “Asllan, jom ndi keq që ta kanë vra djalin. Me pasë unë pushtet, që s’kom, unë atë e qes para gjyqit, me juve merrem për shumëçka nga e kaluara dhe ti e ki ni mundësi ktij vendi m’i ndihmu me rrëfy, me rrëfy ashtu si krejt ka shku, tek ka shku edhe m’i qit’ senet. Përndryshe, më vjen keq, nal pushtet m’u bo qaq të mirëfilltë që m’ju qit’ para gjyqit e keni bo kta, nuk jom me bo kurrë”. E kem lonë fjalën m’u taku mas do dite. Kur e kom thirrë, u konë 28 nëntori ditë feste, fillunë për flamurin, ditë bajrami. Po te kqyrsh sot 28 nëntori ditë feste, 2008-ten u konë ditë e bajramit.

Na e majtëm ni ceremoni festive në Istog. Dojsha me ardhë për Prishtinë. I telefonoj, “A je kah shpija?” “Po”, tha, “por po vijnë do prej Prishtinës me bo bajram”. “A janë nisë?” “Jo”, tha, “Ani, unë e kryj”. “Ani hajde”. Jom shku kadale e parkoj kerrin aty ngat shpisë tij. Si i ka ra edhe me bo bajram qysh na pritën me tollumba me asoshne me sene. Aty u konë ni gabim i jemi që nuk më falet, ma thojnë të tjerët po masanej jom bindë. Jom hi me to ni orë e gjysë deri u ofru m’i ardhë ata prej Prishtinës me to, gjana.

“Më kanë thanë shoktë”, tha, “Xun, shumë i papjekun. A e din ti se ka mujtë me të vra qaty”. Këtij djalin ia kanë vra, ky është UDB-ash. Ky thotë, “Mjafton më ka ardhë viktima në shpi”, edhe qashtu osht’ logjike. “Xun”, tha, “veç ty Zoti të mbron”, thashë, “Valla Zoti kaniherë qysh e kom zemrën qashtu ma bjen. Se edhe kur ia keni pa vra”, e akuzojsha se s’dihet kush e ka vra, po ai ish qasi ekstremisti. Thashë, “Se edhe ju që ia keni vra djalin”, thashë, “mu më ka dhimtë zemra se unë jom ai, unë jom shku për me hulumtu shumë gjana, me loçkë të zemrës e kom ngushëllu për djalin”, në mes vete folshim na qishtu.

Janë do gjana, këto rrëfime m’i lshu krejt, m’i zbardhë krejt qysh janë ka aq shumë me ditë e me netë, me folë, ama me konë tamon strikt i paanshëm hulumtuesi, intervistuesi e m’i pasqyrue deri në mënyrë graduale me pa diçka krejt çka ka ndodhë në këtë vend. Mas lufta është krejt ni periudhë që pak para se me fillu emisionin, t’i tregova do fotografi. Ku janë deng e deng me fotografi, me argumente, me dëshmi, me fleta i kemi krejt. Na ka ndodhë diçka, veç shyqyr që na jemi gjallë edhe jemi të lirë pa... lirinë e të veprimit për vendin. Sot a o t’u ndodhë në Mitrovicë? Zemra të thotë kush je që s’je atje.

Kem bo shtet janë institucionet, partitë çka thotë njana së thotë tjetra. Kjo del ndryshe po delsh ti realisht, “Jo p’e përkrah ti”. Unë parti jeta e jeme tri ditë në parti kund s’o kurrë. Po jeta jeme gjithsecilën parti, njerëz që i di, i kom pa, kom punu, kom vepru janë dhe mbeten. Partia i vogël nuk osht’, le te din vetën, ai e din çka bon aty. Partitë i kanë bo tokë i kanë bo njerzit. Se kanë pasë qef me bo emra, po dikush tjetër me vendosë. Kur e kanë pa që po vyshket partia kajherë bjen, bjen, atëherë i gjujnë ata, s’i vyjnë gja. Gjoja se po boj punë, shkoj te tjetra parti. Të njejtën çorbë e ka.

Njerëzve veprimtarë, normalisht tash konkurenca politike. Pse jom dalë i pavarur? Pse kom thanë kurrë mos fitofsha? Qite vetën në shërbim edhe me votë të lirë i ofrohna popullit, del. Kurgjo nuk është problem. Ku ke mujtë ti në rrethana mas luftës me dalë me thanë, po marr [vota] i pavarur kur partitë dojshin me hangër njana-tjetren, kur shoktë tu që je konë në luftë, je konë në aktivitete, je konë në burgje, je konë në krejt ishin pas pozicionu në parti. Po s'dojnë me ni mër për ty edhe pse të njeh. Janë do rrëfime që kaniherë na thret me folë për rrëfime, po kur ndërlidhen tana janë kto rrëfime që te ne me i trajtu janë të tmerrshme.

Pjesa e Katërt

Anita Susuri: Zotni Xun, deshta me u kthy pak me ju pytë për pjesën e hetimeve se ishim edhe t'u folë për këtë. Mirëpo, po më intereson kjo pjesa e hetimeve keni qenë në burg në Prishtinë apo ku?

Xun Çetta: Në Prishtinë.

Anita Susuri: Sa, sa muj keni qenë në Burgun e Prishtinës?

Xun Çetta: Në Prishtinë jom arrestu me të 6-in në qershor, '81 edhe deri kur ka përfundue hetuesia, gjashtë muj ka zgjatë përafërsisht aty dhe sapo jemi dënu na ka ardhë [urdhëri], "Ti ki m'u transferu në këtë burg, ky kit burg, ky kit burg". Veç na kanë dhanë afat shumë të shkurtë m'u përshëndet me shokë. Kta p'e çojnë në Serbi, kta p'e çojnë në Maqedoni, kto p'e çojnë në Kroaci, mu në Slloveni. Kur jemi shpërnda nuk kem mujtë edhe fort m'u përshëndet mes veti. Se vijke autobusi i përgaditun, nëse u ardhë prej Sllovenie u ardhë autobus slloven, jo prej Kosovës. Me forcat policore sllovene na kanë marrë. Kur kanë ardhë prej atjehit kroat, kroat.

E për hetuesi, hetuesi mundemi me folë natën dhe ditën. Nganjëherë me tri fjalë e përmbledhi. Situata ma e vështirë ishte kur ti nuk flet për shokun që ai po të pyt saktë dhe ti tashti e han ligësia me e pranu. Kjo ka qenë te shqiptari i vërtetë tona herët. E ka pasë që e ka mbulu toka me bo me pranu. Por po ta ndërlidhi ni insert, baba ndjesë pastë që e ka provu gjashtë muj për NDSH. Thotë, "Bir, mos sot, nesër ti me ra mrena po, se krejt Komiteti u çu në kamë. Policia atje. Unë s'di qysh po sillesh se. Maje mend", thotë, "kur bish mrena, sa ma shumë të folsh për shokë, aq ma punë ka me të dalë. Ni emën niqind telashe t'i qet", edhe tana më kanë dalë [fjalët] të babës. "Kur ta bijnë atë që ti i ke ikë, ta bijnë nërsy. Munohu në një mënyrë pak me eskivu, qysh të din e qysh të munësh, se ki me u torturu ma shumë sesa kur s'ke folë", edhe qashtu më kanë dalë.

Mu për shembull më kanë dalë nërsy njerëz, nuk e kom pranu. Tash me folë në detale, vjen Ali Lajçi nishi, piramida e '81-tës për mu osht' edhe mbetet. Apsolutisht. Ia çumë parullën, po studjon në Beograd e po enët në Beograd. U konë ni parullë e adresume nga UDB-ja për me thy nishin. I ka hangër populli në ato kohë. Shumë e pak ajo ka pi ujë. Del Aliu nërsy në hetuesi. Thotë, "Xunin po, kur kanë

dashtë me sulmu ni shpahun ka zbritë ky me studenta e na ishim t'u bisedu me profesorat", ky osht' insert që osht' mirë me elaboru. Thotë, "Kur u ardhë më ka pytë", thotë, "në mesin tonë e kanë kap njërin po dojnë me rraf për shpahun. Unë nuk du me më ndodhë rrahje ktu", e ishte e vërtetë se sa gjujshin gurë në polici larg.

Unë kom pasë njerëz që kom thanë, "Ti, ti, ti... nëse edhe ni gur e gjunë, na vet të kapim e të çojmë te ta. Mos gjuj gurë. Na munëm me punu qishtu të rrethum qysh jemi". Aty shkrun parullat, aty u debatu çka m'u hjekë, çka m'u ngritë, tonat. Po ata ishim të rrethum na. Këta gjujshin gurë për me bo arsye me na shpartallu edhe kom ndërhy disa herë. Edhe tjerë shokë tanë i tregojnë. Kur e kapën me rrah, nuk u niva mirë. Jom shku ju kom afër afër, ai nuk më ka njoftë mu, po aty po më njeh si Xun.

Tha, "Xun, të betohna që jom i plagosun '68-ën", e ka shplu {bën me dua kah gjoksin}. Thotë, "Unë jom punëtor me armotizatort", a me ni firmë nuk e di, thotë, "më kanë dërgu mu për m'u lidh me studenta për me dalë meniherë". Tash unë nuk e di kah më erdh kjo për shpahun, e kishin kapë me rreh. "Ti, ti, ti me m'i ndodhë gjo këtij njeri, kom punë me juve, se ju njoh. Kto lene të qetë nuk guxon me dalë prej ktuhit, nuk guxon me u ndje i rrezikum". Jom ra te poshtë unë kadale. U dufke nja 70 metra me ra poshtë atje ku ish Ali Lajçi, Gani Koci dhe më duket Bajram Kosumi u konë, nuk e di tashti, tre janë konë. Folshin me profesorat, profesorat krejt ishin ardhë staf aty t'u folë për neve.

Tash edhe evokohen. Mirë thojnë ata, ka pasë profesora që thojnë, gjithçka keni të drejtë po rune vetën se po doni m'u viktimizu. Gjithçka ka forma tjera e bojme ma ndrysh, ato janë që s'merrem me to, do të thotë aty dallojnë. Tash ata nuk ishin ktu ku ne bojshim. Kur u shkrunë parullat në çarçafa, kur hjeke këtë parullë, këtë parullë, ku ktu, ata nuk ishin, ata ishin me profesorë atje. Tash kur rashë unë poshtë, Alia e kanë kap ata, dru kallxoj, "Mu më keni rreh ju kom thanë, për çka di nuk keni nevojë me më rreh".

Kur më ka thanë Ali Lajçi nërsy UDB-ashit, "Xun, prano se jemi marrë vesh se deri të bohet Kosova Republikë ne nuk tërhekemi, nuk ke nevojë m'u rreh", ma ka bo mu. Tha, "Unë e kom provu", tha, "kur u ardhë më ka thanë që në mesin tonë është ni spahun a te rrehim, unë nuk po kom qef m'u rreh kush mrena", thotë Alia. "I kom thanë, 'Xun shko edhe vepro qysh ti din'", në aktakuza krejt janë. Tash kur u kthyn, gjithsesi mos me rreh, gjithsesi me pasë mbrojtje mrena nesh, me pasë tash kush osht', e lejet e njoftimit e ishin krejt ato m'i bo nuk ish problem. Kur jom kthy unë nelt, osht' ni insert që p'e thom për herë të dytë, të parën më doket nuk e kom thanë, që më kanë intervistë s'kom dashtë se osht' i ndezun ni problem.

U dalë ni Osman Halitaj, nuk osht' i Xhavit Halitit, krejt tjetër po i ni fshati, Haliti Halitaj. Thashë, "Osmon, a e ka prek kush kta?" Tha, "Jo, qysh e ke lanë janë t'u e rujtë mirë shumë", tha, "por po dojnë me rreh Xhavit Halitin". Ma mirë të themi na ktu sesa ai dikur që u bo edhe emër e sene anej pat' hap kjo. Tha, "Pse ku osht' Xhavit? Unë Xhavitin e njoh qysh në shkollë të mesme në Pejë", tash ish e pamundshme mos me njoftë unë. "Ku është Xhavit Haliti?" Tha, "Qe, qe, qe e rrehën". Kur e kom ngrit

kokën si nelt i kom pa me shufra hekri e përgjakën. I ka qit qishtu {vendosë durte tek ftyra} ra për toke i përgjaktë, Xhavit Haliti. Me 26-tin në qat...

Tash cito që ka thanë Aliu dhe Ganiu që jam ardhë në mesin tonë ni shpihun po dojnë me rreh ama s'e rrehim anej, UDB-a tash e ka marrë meqë u rreh Xhavit, e kanë marrë që është fjala për Xhavitin. Aktakuza tashti thotë, "E ka pasë ngarkesë m'i rreh shpihunët që ia kemi gjujtë mrena". Se Xhavit u rrah. Unë nuk kom pasë lidhje, se Xhavit nuk u dokë asniherë, nuk e kom pa asniherë, nuk e kom pa atë ditë hiç. Nuk e kom pa paradite që kem majtë me profesora, me këta, me faktorin politik që na erdhi mrena, nuk u kanë. Xhavitin kurrë nuk e kom pa nëpër Qendër të Studentëve.

Anita Susuri: E me çka tjetër ju kanë ngarku në aktakuzë?

Xun Çetta: Edhe e rrehën. Po mu më ngarkojnë për shkrimin e parollave çka osht' e vërtetë, "Ne nuk jemi jugosllavë, jemi shqiptarë", që jom autori numër ni, e vërteta. Nuk ju thom që kom shkru, po thom, "Po, janë debatu, janë shkru". E kanë shkru Minire Pajaziti... nuk përmendi emra kërkund, kërkund hiç. Po, "Po, aty jom konë". Më akuzojnë për organizimin e asaj ditës me dalë për shtafetën e Titës, me prishë shtafetën...

Anita Susuri: Me 25-tin.

Xun Çetta: Po. Me 26-tin ka qenë shtafeta, po me 25-tin kem organizu na, na kem organizu. Jemi konë në [konviktin] numër 4-sh, unë, qata dy vllazën që thashë Ahmeti dhe vllavi i tij Isa Ahmetaj. Ahmet Mehmeti dhe Isa Mehmeti. Janë konë ni Zymeri, Xhevat Zymberi edhe u konë ni Shaip, unë e kom njoftë Turjaka, ai paska qenë i Malishevës, Shaip Kastrati. Unë tash atë nuk e njifsha, ai në veprim. Kur e kemi bo na në katin e parë skenarin për me shkue msheft ni ditë përpara m'i shti parullat edhe flamujt, nër shkallë kur më kapën policia e ju ika, që u mshefa qaty, qaty kom pasë me i çu m'i mshef flamujt.

E bom skenarin. Erdh dikush thotë, "Jeni hetu", tha, "krejt UDB-ashët janë t'u përcjellë mrapa", na ishim në kat të parë. Jemi çu prej katit të parë jemi dalë në kat të tretë në dhomën e Shaip Kastratit që mu m'u kish prezantu Shaip Turjaka, s'disha, i Malishevës. Aty e kemi, përfundimisht e kemi nxjerrë skenarin. Mirëpo, atë ditë tash kushdo që fillon diçka tjetër para neve, nuk ka ktu huti, na duhet m'i veshë, ashtu si me bo diçka me fillu përpara. Nuk ka huti, duhet me i veshë. Ktu mos të na ndodhë jo bona unë, jo bona unë. Kush të ndodhë aty organizimi se nuk jemi veç na, nuk janë veç ata, krejt Kosova u elektrizu tash. Ishim t'u shku drejt sajna, ish 25-shi mos të harrojmë.

E kemi në dorë krejt skenarin, me 26 ka ndodhë qysh ka ndodhë, po shihet. Atëherë përfundoi. S'na lanë me hi mrena, s'na lanë me u afu në Qendër të Studentëve poshtë kah menza, s'na lanë mes 3-shit që e elaborova pak më parë qysh s'na lanë, na thanë, "I keni pesë minuta afat m'u kthy". Na shtinë mrena, na hapën lotsjellëset, na shtin me u dorëzu. Domethonë, dështum na me shku atje me 26-in.

Këtë akuzën e kisha edhe këta që kisha organizu, që janë të gjitha të vërteta. Janë me emra e me mbiemra. Janë të gjallë, shkrujnë libra, janë ata që jemi ballafaqu, tona i kem bo. Unë s'kisha nevojë me përmend emra aty.

Ata nashta kishin të dhana që jom organizues për 26-in me prish shtafetën me flamuj edhe me parulla të ngritura në qendër me i ngritë edhe atje. Nuk, veç që nuk më thojshin që i keni pasë plan me i çu ni ditë përpara m'i lanë aty e ju me shku durëthatë me prish shtafetën. A din, qita nuk e thojshin. Tjerat m'u doke mu që të gjitha i dishin. Kah i dishin s'e di...

Anita Susuri: E prej grupit që thatë keni qenë 21 veta, qat' grupin që ju kanë dënu...

Xun Çetta: Po.

Anita Susuri: Cilat kanë qenë dënimet ma të mdhaja? Ju thatë...

Xun Çetta: Dënimet ma të mdhaja kanë qenë 15 vjet, qe 15 vjet ka qenë Alia vet, Gani Koci edhe dy vetë më doket. Meniherë ka ra në 13. Në 13 tani jom unë, janë Jonuz Januzi, janë... pastaj nër to kanë ra tetë vjet tash mos t'i përmendi emra. Tani ka qenë gjashtë vjet, gjashtë vjet janë konë më doket Ramë Demaj, janë konë bukur do. Domethonë, dënimi ka qenë 15, 13, tetë, gjashtë, katër vjet nuk e di që ka pasë në grup tonë, askush. Dënimet nuk përcaktojnë dënimet, fjala bjen. Me pasë kqyrë për dënime qysh unë menojsa që mahen mirë në hetuesi, mu më kish kalu, kish dashtë me majtë shtatë vjet, tetë vjet me më dënue. Nuk... s'osht' e thane.

Kur më kanë dënu 13 vjet, tash ishin kry hetimet, ish proces i mbyllur. Asllan Sllamniku më ka thirrë, inspektori, që përpara kur ma komunikoi rastin që, "Kena me të çu në Slloveni, se me të çu në tjera burgje ti i gjallë në Kosovë nuk vjen se ta di kokën. Falënderohu", thotë, "ty të kom thanë në hetuesi që ki m'u dënu 13 vjet. A u dënove 13 vjet?" Osht' e vërtetë, unë kisha harrru pak, ama meniherë m'u kujtu. Hetuesinë t'u e ba më qet... "Ti fol çka të dush, ti ki m'u dënu 13 vjet", inspektori t'u i kry hetimet më thotë, 13 vjet u dënova.

Kur u dënova, kur më tregun që kena me ju transferu atje edhe arsyen e, "Gzou e falënderou e ma mirë në Slloveni se dikun atje. A të kom thanë?" Tha, "Jo more, kjo nuk osht' çudi. Ju jeni ata që e boni hetuesinë, ju jeni ata prokurorë, ju jeni ata", thashë, "vet i keni nda..."

Anita Susuri: E qysh, për shembull, ai ju ka zgjedhë pikërisht juve me ju çu në Slloveni si nifare forme ma lehtësuese?

Xun Çetta: Qysh ka thanë, po.

Anita Susuri: Po menoj pse?

Xun Çetta: Po unë menoq që kanë ndiku kta, po UDB-a mër çka flet, ata janë, unë nuk... kush ka me vendosë para se ata. Nuk... tash a e ka pasë ai për seriozisht, mu m'u dokë seriozisht. Se ai ka thanë, "Me qita kry me shku ky, ky i gjallë nuk kthehet", se e ka provu me mu, çka m'ka ba. Ka dashtë me ia lanë namin vetit që kto çka të bona harroj se ta bona të mundshme me shku atje. Tash qysh ka mujtë kujtdo t'ia shtrojsh është absurde, se ato kanë vendosë vet UDB-a. Nuk ka pasë ndoni formë të sistemit.

Nuk është punë e UDB-ashit, kond e çon ministria e jurispodencës, ata i vendosin, nuk ka aty. Qysh kanë vendosë ata, qashtu ka shku. Aty krejt... ma sigurt. Problemi ma i vogël. Po rreth tinaj... tjetra që u konë interesant, ma bon mu Asllani thotë, "Kujdes kah të delsh", dhe këta ma ka thanë, "kanë me t'u vërsulë qentë, mos u frigo", tha, "janë të interesuar për me ta fut tmerrin", qashtu ka ndodhë (qesh). Domethonë, nuk kanë punu gjo pos skenar, nuk kanë punu diçka ata që s'i kanë pasë komplet paret qitu pastaj me zbatu. Qashtu ka ndodhë. Kurrë nuk e harroj, kur dolëm këtu m'u gjujt qeni. Unë po hy në autobus...

Anita Susuri: Kur jeni liru apo kur?

Xun Çetta: Jo, jo, kur dojnë me na çu, me na transferu prej burgut durtë lidhun vet i dyti edhe tash me hy, autobusi. Pa u gjujt në autobus, qeni m'u gjujt. M'u kujtu ky që kish paralajmëru. Veç që s'më tha, "Mos u frikëso se janë të dresuar për me ta fut tmerrin". Tash në autobus a mun me folë. Për shembull osht' Xhelal Ferizi, në autobus, po du anej e anej, "Hjekmi prangat", vishin policia, ju nxjerrë problem ata sllovenë. Erdh, "Çka ki?" E bojke nifarë... ju kom afu i thom, "Xhelal, mo se këta nuk kanë kurgjo dorë, këta e kanë [detyrë] me të çu me të dorëzu. A janë të mirë, a janë të qqi, a janë... ky nuk guxon me t'i hjekë prangat, në mesin e krejt ktyne ty me të lanë pa pranga. Mos u bo monoton". "Nuk po muj more me bajt". Aty e kom piketu...

Ata e kishin çu [Xhelalin] në Kopër në vujtje të dënimit, e mu në Lublanë. Kur më kanë transferu për qat' problemin që tregova, atje e gjeta Xhelal Ferizin. Aty po evokojmë krejt rrugën. Ish konë bukur i egër, gati iu afroje qatina që thashë që e kanë mytë Haredin Balën, që thojnë me hekur e ka djegë gardianin. E kanë provoku, këtij i ka ardhë edhe keq ajo e ka prishë. Ky u konë bukur agresiv. Unë vet vetit i thom pak agresiv, e kom mësu, tanë e dijnë, po nuk jom konë i përmasave brutale. E kom pasë ni arsy kur kom këmbëngulë. Me kësoshne... e ky niherë, niherë, niherë...

U konë ni Miniri Gajor në Koper, ordiner, ordiner, i veprave ordinere. Ai thujse po bashkëpunon me drejtorinë e burgut shpahunazhë edhe sillej mirë. Kur të qepej ai të bojke për veti i thojnë. Ni ditë po thotë, "Xun", thotë, "drejtori i burgut, Marian Putz", përpara u konë ni Fisher e kanë ndrru, kur shkova unë u konë Fisher e kishin ndrru ni tjetër. Ai ka ardhë direkt prej shërbimit UDB, sekret u ardhë drejtor, drejtor burgu. Thotë, "Më ka thanë për Xunin, 'Mos u merr'". Domethonë mos më bir informacione se Xunin e kem prej drejtorisë, ministria në Lublanë.

E ka njoftë, e kanë pru qitu, i ka do kritere, ata kanë kriju bindjen vet për to. Që për mu ishte ashikare bindje e mirë, mos me ngacmu, mos me i ra në fije, mos me ia montu senet, veç pozitive. Se e kisha kriju bindjen unë çka më kish ndodhë me dialogun e tyne, me ardhjen në vetmi, “Ta mundësojmë, ruje vetën. Kur erdh vakti me më dënue 30 ditë, kur bohen 30 ditë ki me dalë në qytet”. Ishin shumë të dhana që unë kisha, ata më kanë marrë mu në përkujdesje. “Po kqyrë”, thotë, “mujsh me kqyrë për Xhelal Ferizin”, domethonë atij me ia, më fal në shprehje, me ia bo nifarë kurthi...

Anita Susuri: Me ia bo gropën.

Xun Çetta: Me ia bo gropën, po. Edhe tash unë meniherë po lidhna... ia kom thanë vllaut të tij para dhetë dite jemi taku qitu, s’e kom njoftë, ish profesor alamet burr. “Pu”, tha, “po”, thashë, “pyte vllaun tond Xhelalin unë e kom pshtu se kish pasë me hangër sikur Hajredin Bala, sot nuk kishte qenë ktu”. “Pse?” Thashë, “Se unë e kom pa, vllaun e ki të egër”, tha, “Po”. “Vllau bon do gjana që nuk bohen. ‘I burgosun, je pajtohu me atë, nuk ka faj ky tjetri, as gardiani, as punëtorja sociale, as psikologia, nuk kanë faj ata. Ti maje, detyrën e tyne respekto, sillu si me dhanë ni shembull qysh duhet”. Tjerat, për qata më ka kërkë me shkru çka du, s’kom punë me drejtori.

Thashë, “E ky vllau yt u konë ndrysh”, tha, “Po”, thashë, “Njani që ka bashkëpunu me drejtori m’ka thanë qishtu, qishtu m’ka thanë, ‘Për Xunin s’ki çka flet se e ka ministria në dorë. I kanë thanë që na ty të njohëm, të dijtëm, shkruj, ai po shkrun hapët çka p’e nin”. Sene kanë qit’ more që ia mbrojsa se s’guxojnë m’u ni ata për ta, lider i tyre, viktima e Stane Savçiqit, unë folsha mirë. Shteti osht’ qashtu e ka. Kur viktimizon ty ta don, po s’guxon se je në detyrë. Unë s’jom sot i burgosun, mu s’ka kush çka m’bon. Unë ta mbroj edhe Stane Savçiqin tond që u konë me i bajtë të ardhurat e bregdetit slloven, mos m’i çu në federatë, federata me ia marrë. Qashtu neve po na merr Trepçën, hapt ju thojsha, këta në mënyrën publike.

Ata kur e krijojnë bindjen e sinqeritetit ton që ti e thu, e argumenton, çka s’e argumenton, për ata është gja krejt normale, nuk të shofin... tjerat, rregulla. Nuk muj m’i thanë pse po më man këtu, nuk e du këta, nuk më ke pru mirë me hanger, pse hejet e ftohta në burg, fjala [bie] se s’ka ndodhë, por shembull. Me të urrejt pse të kanë ni gardianët, këto nuk shkojnë, janë të ulëta. Vëllai i tij tash u konë qashtu. Kur e kom thirrë, thom, “Xhelal, nëse ti nuk e vet kontrollon vetën mos me kanë qaq agresiv, ki me hongër keq”. “Pse? “Se e di”, se tash mu më kish thanë ai që po kqyrin diqysh ata.

Në burg kisha ma së shumti, kush e din historinë, bile osht’ gazeta. Burgu ma i gjatë në historinë e Sllovenisë, 13 vjet [burg] politik, Xun Çetta. Se qashtu i ka ardhë, prej që ekziston Republika e Sllovenisë ni të burgosun politik me 13 vjet s’e ka pasë mrena. Edhe osht’ gazeta, sot dihet, e më kanë pasë vizitue e tona. E pranoi ky, tha, “Vllaun qashtu e kom”, tha, “Mirë”, thashë. E kom pasë forcu, jom ndëgjju tash në Norvegji a nuk e di ku osht’. Kom pasë pshtu thashë, “Mo”, thashë, “se unë e di”.

Po o dallim se edhe në Kopër kom psu me nifarë mënyre ma keq, se ai që osht' agresiv. Se aty diqysh ma sjellën përmes ni të burgosurit qaq keq sa nuk ka, shumë... edhe aty e bona ni incident me ni të burgosun edhe më qitën naltë në vetmi. Kaloi mirë boll. Do m'i falën. Prej 25, a s'di sa m'patën dënue, më lshun poshtë e morën pak të arsyeshme. Po aty e pata sulmu ni slloven. Ai u konë bukur qisi, me folë, me punu, me shti, me montu.

Për shembull, vijke ta bojke kafën, e kem pasë venin ku qitshim kafe vet. E ta bojke vet kafën, ta lejke pa la e shkojke lajmërojke, "Hajde kqyre qysh ma ka lanë pa pastru", fjala bjen. Për me të qit' në pozita... ato s'i bajsha. Jo vetëm mu, ia bojke edhe tjerve të burgosurve që ish verifiku që osht' qisishne. Mu më plasi niherë e thras *dežurnin*, i thojshin kujdestarit. "Cilin dezhurni bre? Po ai duhet me ditë edhe vet çfarë pisi je", deri e largova.

Tashi me ni tjetër ordiner për vrasje. Edhe aty e kom pasë ni problem që ata me qëllim ma patën shtie. Domethonë, vlerëso çka osht' mirë edhe kape ti e sheh, po qata njerëzit e mirë nuk mujnë me konë absolut kur i kanë edhe veglat tjera që shërbejnë për të zezën tane ose te viktimat se tjetër punojnë aty. Gardiani bre, edhe gardian e kom pasë. U konë ni Mati kroat, ku po vllain ti me pasë në burg gardian, s'e kishe pasë qysh e ke pasë ata. Vllau që ta ka bo nana edhe baba. Edhe kur folke, folke çuditshëm. Ai s'ka pasë, s'ka pretendu karrierë, gardian. Po kur folke m'u knaqë me to. Tash dije vlerëso.

Anita Susuri: Deshta edhe me ju pytë për ish të burgosun tjerë, a ka pasë në Slloveni tjerë shqiptarë?

Xun Çetta: Po në Slloveni jom konë në rundën e parë, kom qenë unë, Avdullah Hasan, Meta i Strellcit, i Grupit të Komitetit të Deçanit, ka qenë Nezir Krasniqi i Abrisë, ka qenë Halil Korliqi i Abrisë faktikisht e ai është i Rrezallës, se ia ndrrova. Halil Korliqi i Abrisë, Nezir Krasniqi i Rrezallës. Ka qenë Enver, Arif Demolli shkrimtari që ka vdekë tashti, autori i s'di sa veprave e romaneve. Ka qenë Fadil Blaka, ka qenë Sadik Buja i Lipjanit, Fadil Blaka i komunës tonë. Sadik Buja, ka qenë Shefki Shatri i komunës së Istogut me mu në burg.

Pastaj, kanë ardhë rundi tjetër. Nëse kom haru ndonjë le t'ma falin se s'osht' e thane, po përmenda boll. Se i kanë pasë grupet e vogla mos m'i lanë m'u bo ton të burgosun se bohet ndonjë farë trazire, na kanë shpërnda sa ma pak me pasë. Edhe në raundin e dytë osht' ardhë Ukshin Hoti, ka ardhë Shahini, njo jo, kadale, Kelmendi, i Llabjanit të Pejës, tash emri... ka ardhë ni Shaban Mulolli, a nuk e di si i thojnë, llapjan. Ka ardhë ni i vogël, kuku për mu tash bohna kahre thojnë, qy na ka haru emrat. Edhe ni grup shokësh, nja katër a pesë.

Këta janë ardhë mas do vjetve që na i bomë në burg erdhën aty. Pastaj në biseda e sipër kom konstatu masanej se Ukshin Hotin e çunë në rigjykim. E arriti ni rigjykim me ba. Tash kalum qysh kalum, aty kur u ardhë Ukshin Hoti në rigjykim në Kosovë paska këmbëngulë... kjo nëse unë konstatoj tjetër edhe jurisipodenca edhe e dijnë organet, e dijnë krejt. Paska këmbëngulë që unë i gjallë jashta Kosove nuk

dal ma, “Lemni ku të doni”. Atëherë e kanë lanë, Ukshini po dihet u kanë emër, këmbëngulësia u kanë e fortë. Atëherë e kanë marrë Ukshin Hotin e kanë çu në burg ku u kanë ni Sadiku, që osht’ tash poashtu i vdekur e libri u botu për to.

E kanë çu në vend tina si numër, se ata kanë punu me numra. Sllovenia nuk ka guxu me lonë ni numër mangu se figurojnë në Beograd që ka qikaq të burgosun politikë. Domethonë, kompetencat e tyre qikaq me u bo numri. Tash si numër papritmas që na tregon ky Sadiku, thotë, “Më kanë marrë, më kanë pru”, thanë, “na u ka bo ni rast që ni të bugosun me pru ktu e ty me të çu për Slloveni, krejt papritë. Edhe e kanë pru ata, e kanë çu Ukshinin aty. Pritëm na nuk na erdh Ukshini, nuk u kthy se mbeti ktu. Fjala është për atë, mos të flasim për burgun gjatë luftës që u zhduk, flasim për burgun e atëhershëm. Ai ka këmbëngulë, “Nuk du, du me ken në vujtje të dënimit këtu [në Slloveni]”, e kanë marrë qata e kanë pru atje, ata e kanë çu [në Kosovë]...

Pjesa e Pestë

Anita Susuri: Deshta edhe diçka me ju pytë për familjen, kontaktin e ju, për shkak se Sllovenia goxha larg ka qenë...

Xun Çetta: Po.

Anita Susuri: Edhe vështirë ka qenë ndoshta për ta me ardhë.

Xun Çetta: Sa të falënderoj, sa të falënderoj, se po i prekë disa gjana sikur ti vet i ke përjetu. Po e mbaj mend babën e nanën, na jemi të përkatësisë fetare musliman edhe pse e kam emrin Çetta, tanë mendojnë që jam të besimit të krishterë; që për mu janë krejt irelevante besimet, si në xhami si në kishë, unë shkoj shlirë dhe kur shkruj... nana e baba në ramazan buztë shkruan vishin në vizitë atje. Unë tash sot i kujtoj, më vjen me qajtë. Dytë të hjekun (qan), në ato kushte, që i kemi larg ma të mira [sot]. Edhe p’e shofim jeta o dinamikë, o nuk e di çka osht’, goja ka hi, nuk e dimë, unë jom mirë. Zotit nelt jom mirë me familje, me gru, me fmi me krejt.

Po kur e boj mend shkruan e buzëve të tyne në ramazan, sa më kanë ardhë në Lublanë, sa më kanë ardhë në Novogoricë, sa më kanë ardhë në Kopër. Aty loti është i pashmangshëm. Edhe nuk e di pse qysh te familja apo... këshillat mos të flas, babën e kom pasë të fortë. Kurrë lot babës tem s’i kemi pa në jetë të vet, nanën po. Kurrë! Unë e kom të postume ni video kur dal nga burgu e vi, vij në me m’pa qysh i kemi traditat na të gjithë, baba ni llullë qitash ma kishin thy, e ngjita me ngjitës e kujtoj ni kuti të duhanit e ruaj tana në vitrin. [Ai] Me llullë në dorë, unë ia marrë llullën, “Babë, hjeke”, e merr llullën, “Mos më nguc”, a din, se u kanë tip qashtu.

Qysh flet me mu kur u dalë prej burgut çuditshëm. Ai nuk ka ditë kur osht' vdekje, as kur osht' dasmë. Krejt shkon në mahallë, në rreth e në shumë katune aty. Nuk munësh me shkru Mustafë Çettën Hoxha i thojshin, Mustafë Hoxha. Nuk munësh me pa a osht' në dekë, a në dasmë. U konë stabil, flet. Këshillat kur m'i jepke atje, kur më kujtohen o Zot, o Zot! Thu ti osht' vet t'u e vujtë dënimin. M'u kujtojke këshillat që m'i kish dhanë mu që, "S'ki qare pa ra. Po kur të bish ikju emrave sa ma shumë qaq ma fort ngulësh. Ta qet' nërsy eskivo pak e kalo. Han naj dru e naj anej po ma lehtë kalon sesa m'u implikue", tana më kanë pasë dalë [fjalët e tij].

Ardhja e tyne osht' e randë. Ardhja e tyne... dikush do të thotë, "Ngushëllohna se m'ka ardhë familja". Unë edhe atëherë u nijsha vështirë. Po tash mas vdekjes të tyne ajo m'u më plandosë, se para syve i kom. Ramazanin dytë e mbajnë, baba e pijke duhanin shumë. E në ramazan me të ardhë ty [në vizitë] mrena ramazanit që zgjatë 30 ditë, bon vaki dy a tri herë më ka ardhë. E janë të rana, aq të rana sa nuk ka. Për vllazën nuk o problem, vllau vike, i ri, shkon. Bile u merrke me diçka. U merrshin atëherë me biznise, shko çoje ni kamion. Vishin me ble diçka, kah kthehej në rrugë nalej. Janë gjana ma të ndryshme. Ama prindtë, prindtë u konë shumë vështirë.

Anita Susuri: E çfarë transporti kanë pasë deri atje? A kanë pasë direkt apo si?

Xun Çetta: Po me tren, me tren, me tren. Gjithëherë udhëtimi i tyne u konë me tren...

Anita Susuri: Ka zgjatë sigurisht...

Xun Çetta: Pastaj kur më evokojshin qysh hjekshin. Nime, hajde në Lublanë ma ndryshe, ma në qendër. E në Novogoricë e kem pasë pak ma vështirë. U konë ni burg krejt diqysh, s'di qysh. Kur vijke m'i kallxojke, "Po le që erdhëm deri qitu, po qitu çka hjekëm, po anej, po anej". Unë tash kur i kujtoj, tash bre bohesh, bjen në siklet m'u konë qaq vështirë me gjetë, deri e ka gjetë burgun ku osht'. T'u i thonë jo shko qitu, jo po qitu, ni adresë që ia dhanë për shembull. Janë konë të vështira ato. Të thom të vërtetën, tashti na të gjithë jemi konë... nuk ka pasë ai pare tasht, "Po zbresim në stacion të autobusave, taksi edhe çom në filan veni", të jemi të singertë. Po, "A osht' larg?" "Po jo bre nja tre-katër, dy kilometra", a din, i kanë hangër sytë t'u lypë e t'u vet. Nuk o si tash që doli në stacion të autobusave si tash që ish normale, taksin të bjen aty. Na mundëm me folë çka dush, nuk i ka pasë. Paret i ka pasë, po ai u hap qaq sa ia ka mrri, biletën me ardhë atje. Tjera shpenzime, më the të thashë. Janë konë aq të vështira...

E kom në libër që s'kom qare pa ia prue fotografinë kur ia çoj nanës, tash e shtina aty bile qat' kopje që ia pruna. I thom, "Nanë fotografi për ty", po me lexu në dhe sot më shtin, se osht' e publikume tanshi... kur ia kom çu nanës ekskuzivisht fotografinë e mas fotografisë ia shkruj do fjalë. Janë konë të rana. Dorën në zemër për mue nuk u konë e ranë edhe pse o kulmi. Kur e boj mend njerëzit që kanë qenë të martuar, e kanë lanë nusen pa fmi. Të ketë ni fmi, thotë dikush është ma e vështirë, jo, është pak ma e lehtë. Se prindit thojnë ma ka lonë ni fmi, fatkeqësia e grusë me pritë. E pret e s'e pret, prapë se prapë

është krejt tjetër çështje. Po, grunë pa fmi në shpi e i dënum 13 vjet, e ka pritë edhe faqebardhë. Domethonë ka pak...

Anita Susuri: Ju keni qenë i martum?

Xun Çetta: Jo, jo, unë jo. Unë po flas për tjetër. Jo, fillova me folë...

Anita Susuri: Thashë mos m'ka ikë dikund (qeshë).

Xun Çetta: Jo, domethonë sa vështirë e kom pasë kur e boj mend, tjetër ma vështirë. Thashë, për mu o kulmi i vështirësisë për prindtë, po kur e boj mend të tjerët mu më doket jo. Pse? Tjetri e ka pasë, e ka lonë grunë pa fmi, të re, sa e ka pasë fat e ka rujtë kur u kthy e ka pasë grunë aty. Pastaj tjetër grunë, fminë sa grima, grunë që ka lindë fmija dy muj masi ka ra në burg, fjala bjen. Janë këto... sigurisht keni rrëfime masi merrni...

Anita Susuri: Po, po.

Xun Çetta: Po i di që i njof krejt, i njof. Domethonë, kur e boj mend unë ato që janë edhe ma të vështira se rasti mu kjo nifare mënyre më ngushëllon. Nuk osht' tash me dramatizu që për mu osht' e randë, rasti i familjes. Po unë meniherë e kthej, ka pasë raste ma të vështira. Besa, tanshi mule me marrë baba nanën, me marrë grunë e re me çu me pa burrin, m'u kthy, anej. Edhe ni insert du me ta tregu interesant, Sllovenia e ka pasë ligjin siç thashë pare, na kërkujshin falje pse po ju trajtojmë ndryshe nga ligjet sllovene, se jeni nën tretmanin e Beogradit.

E kanë pasë dhomën ku ai që ka burg të ranë e nuk del me shku, se vikendeve i lshojnë me shku te familjet, nuk pijnë, nuk vjen i dehur në burg, nuk vonohet kur o afati m'u kthy, osht' t'u punu. Janë mori faktorësh që ligji të lshon. Tashti na edhe po t'i kishe ton ato kushte nuk zbatohej se ishim nën tretmanin, që thashë edhe pare, gazetata muj me t'i pru tona ku shkrujnë. Tash p'e marrë ni rast, dyve janë konë po dyve, Avdullah Hasan Meta i grupit të Komitetit të Deçanit, në burg i vjen familja vllau me gru. Unë tash p'e flas edhe hiç nuk mërzi se dikush thotë, çka flet në mënyrë familjare, ky na ka tregu në fjalë. Nuk janë kurgjo se unë të nesërmen e krym vizitën i shkun.

Thashë, "Avdullah, të jau dijmë more, qy sa mirë familja të ka ardhë gruja, ke nejtë me to, je çmallë ni natë me to, ke evoku, je hjekë, shkon nesra vjen prapë". "Le, le, le, le!" Thashë, "He?" "Kjo ish vdekje", tha, "kur ma ka pru", tha, "vllau ma la grunë, e vet shkoi me flejt në hotel. Kjo osht' e randë për neve. Kurrë", tha, "ma", le të dihet, publikisht e thom. Tha, "Vllau ma bjen grunë", flen me gru ku e ka burg, "ky shkon në hotel, të nesërmen vjen e merr", tha. Kjo ma nuk u zbatu. Unë e kisha inati singërisht. Thashë ni natë kanë folë, janë çmallë e janë krejt. Unë po i thom, veç ma ka bo, "Le, le, le", tha, "kjo ish keq. Kjo s'po bojke hiç!" "He bre?" "Vllau u shku me flejt atje bre".

Nifarë mënyre, dëgjo, ne kemi qenë patriarkale familje si qytetar, si fshatar për shumë gjana. E kish pa munu shumë. Ai osht' i gjallë hala. E pashë, e kish pa munu në shpirt. Tha, "Ish e vështirë Xun kjo punë", edhe pse ish kusht që mund të realizohet diqysh, tha, "ish e vështirë". Me familje nuk osht' kanë lehtë. Me familje u konë ronë. Nuk osht' as m'u mburrë, na që i kemi përballu, m'u mburrë ata që na kanë mbajtur neve, m'u mburrë ata që disa nuk janë në këtë jetë tash, disa janë hala gjallë. Domethonë, sot osht' shumë vështirë me gjetë që bon dikush e përkushtohet qaq fort të bjen, s'i intereson. Aty ka qenë përkushtimet e mdhaja, të mdhaja.

Pastaj, e kem pasë fazën tjetër, familja jeme ka qenë e izoluar nga rrethi që sot i flasin pa... "O more Xun, a të kujtohet kur ne e kishim të ndaluar me të ardhë te shpija", qishte u konë. Osht' edhe njo pak ma e ranë, ka pasë raste kur mu më kanë ardhë msheft edhe masi që jom dalë prej burgut. U dashtë me dalë tjetërkund me u pa se s'ka guxoftë me ardhë. Normalisht e kanë bo kta ata që janë konë dikund në punë, janë dikund funksionarë, nuk e di tashti, të njofshëm familjarë. Nuk kanë guxu aty me ardhë.

Janë gjana, unë e di, du me ju uru sukses. Unë u ndjeva shumë keq pse unë vet s'kom qenë i informum që sa vite ju punoni. Me të thanë të vërtetën para se me ma thanë që ju nuk e keni atë idenë me ma thanë, po diqysh unë vet kisha, jom pak, nuk e di, i poshtër s'po thom, kurrë s'isha duru pa ju thonë, "Jo more s'paska gjo në ty, na prej 2015-ës veprojmë s'ke ditë që ekzistojmë. Nuk je i këtij natyre i emisionit tonë", a din... vet po të thom. Ju keni me pasë rastin, keni me marrë rrëfime të ndryshme.

Kryesisht ato të karakterit politik dhe tendencat mes vete, ose tendencat m'u dukë e m'u mujtë m'u rujtë. Ju jeni t'u e bo ni emision, ni detyrë, ni punë, jo për ne po për të ardhmën e cila besoj që shumë çka ka me u elaborue, çka nuk ish thanë nëpër televizione tjera, nuk janë shkru. Besa e Zotit edhe mundësia vet me shkru, për shembull, qita e kom bo në 2001-ten {tregon një libër} tash kur e kqyri thom sa mirë m'u gjetë, se njerëzit harrojnë, harrojnë. I sheh do punë, tanshi doli libri, qaty e pata.

Domethonë, te ju mbetet diçka që na vet në libër nuk kishim mujtë m'i thanë. Mbetet në programet e emisionit të juja diçka si vet në mënyrë graduale lshohesh. E ma vonë besoj që vijnë edhe montimet e që kom një mori videosh. Dymdhetë giga i kom kah një mijë, dymdhetë hardiska kah një mijë giga. Tashti ato i dini vet se jeni të reja. Dymdhetë hardiska kom material me mujtë m'i sistemu, nashta vjen koha dikur na, mos unë ma vonë shkëputet, a qikjo ka vlerë, qikjo ka vlerë bohet të gjitha bashkë kompletohet, bohet diçka.

Edhe ju tashti, kur t'i bojsh tona kto emisione që i boni ju munet me dalë ni përshkrim që nuk ka mujtë me bo as shteti edhe me ju falënderue donacioneve që osht' ni punë e madhe. Faktori ndërkombëtar osht' t'u dashtë me hulumtu ni realitet që ne vet nuk po dijmë vet me zbardhë. Gjon format qysh me ndihmu gjanat m'u zbardhë. Unë besoj, nuk e di tash, ma mirë kaniherë po i prek ti do gjana që unë kom harru që dy herë po më qet' në rrugë.

Anita Susuri: Jo unë po du edhe me folë pak për vitet e '89-ten ju keni dalë prej burgut edhe vitet e '90-ta jonë ni tjetër problem që fillon...

Xun Çetta: Që jom plotësisht...

Anita Susuri: Qysh ka qenë kjo te ju?

Xun Çetta: Unë tregova pjesërisht mas daljes nga burgu qysh ndodhi në Qendrën e Studentëve me shokun që sot besoj që osht' i mirë. Çka ka bo e pastë në qafë. Nuk e di në çfarë rrethana... kom punu. Pastaj, ditën kur është mbajtur në qendër ku osht' qaty Sheshi Zahir Pajaziti, ma tutje fillon gryka u konë Komiteti, Komiteti. Jo tash ku osht' Këshilli Ekzekutiv, po tash kryesia, kuvendi. Qaty kem fillu me... Rrahmon Morina u konë shku në Beograd edhe ne protestonim këtu. Rrahmanit [iu drejtonim], "Hajde ktu fol me nem mos shko në Beograd", qishtu u konë forma diçka. Ni protestë.

M'u ka afriu, si sot [më kujtohet], unë nuk e di po e di që ka qenë Shërbimi. Se i kom pa edhe nja dy-tre të Shërbimit që i disha tash, që u sjellshin. M'u ka afriu njani tha, "Xun", tha, "e mira", thotë, "mos e merr fjalën". Thashë, "Pse?" Thashë, "Veç qikaq deshta me të thanë", tha, "se ti je në sy tash", edhe u largu. Tashti folshin aty, jom afriu p'i thom unë ni mikut tem, qishtu, qishtu, qishtu. I nxurr tashti... ato te unë ata vet me kqyrë tash kërkesat nuk i kanë. Te unë janë të këshillit organizativ, këkesa ni, dy, tre, katër, pesë, unë i ru, se unë kom gjithçka komplet arkivë.

Ndër to kom thonë, "T'i jepim mbështetje delegacionit slloven në krye me [Anton] Koroshec" e kanë pa lshu mledhjen menzi më kanë... "Koroshec je me ne, jemi me ty". Këto kërkesa Rrahmanit, "Jo në Beograd, po ecë me ne", tona janë ato, unë i kom shkrimin që pika ni, pika dy, të protestës. Kom qenë aktiv. I kom plagosjet kur janë bo në Pejë, i kom vendet ku janë varrosë, e kom fotografinë ku dal mbi arkivol ku dojnë me futë në dhe kur du me marrë ni fjalë edhe më thojnë, "Xun", ato i dijnë njerëzit, "ma se del ma keq. Ky vorrim i familjarit tonë na vjen keq m'u keqpërdorë, je në sy".

Unë e kom fotografi që e kom arkivolin, dheun përpara... edhe i thom, "A p'e lexon ti?" E kqyri, tha, "Koka pak e ashpër". Pikërisht po të thom, për herë të parë po të thom, por këtë do ta elaboroj ma anej. E ngjajshme me pak me pak osht' fjalimi kur u vorros arsimtari, msusi që dul UÇK-ja në Drenicë. Osht' fotografia, osht' teksti osht' i ngjashëm. "U ardhë momenti i luftës, me luftë plum, kto, kto, kto". Vetëm se dallimi osht' se unë thom, "Kom frikë se po na punojnë që t'i përgjigjem dhunës me dhunë, plumit me plum". Edhe thanë, "Jo, osht' i rrëzikshëm m'u lexue".

E mas disa kohe, tash që erdh koha, o i njeiti. Tash, dëgjo, shërbimet që punojnë marrin pak qaty, pak qaty, pak qaty pastaj shohin çka osht' kah ndodhë, çka osht' kah bohet. Kqyre, unë ata e di mirë, nj mijë përqind. Ma kisha dashtë me ditë, kush osht' ai njeri që m'ka thanë ktu, "Xun Çetta, për t'mirën tane e kom, mo. Se ti tash je në sy, me dalë me marrë fjalën", komiteti që u bo për Rrahmon Morinën

për kta, “ma”. Nuk dola. E kom fotografinë, atje dihen njerëzit që më thanë, “Nuk bon me lexu Xun, se koka edhe i ashpër edhe ti je në sy tash”.

Armend Dacit, të Osmon Vokshit që u vra atje në Kapeshticë, tana ato, me fotografi, me ngjarje. Jom në ni vend unë ku dal me njerëzit t’u bisedu e policia mrapa e unë kishe po bisedoj me njeri kështu. Ata i kapsha unë krejt, krejt... jom ni vend unë ku unë rri te ai që sharron dru, hyrja Kapeshticës u konë si çerdhe e rezistencës. Unë në hyrje të Kapeshticës, ai t’u pre dru, sharraxhia, motorr se jo me dorë. Unë fotografona, dal para tina me m’i kap helmetat ktu mrapa policisë. Ton ato fotografi të bome që thojke dikush, “Si po guxon m’i boe? Pse?” Se ish tu u përgju tereni, se Kapeshtica ish e bllokume. Ti nuk munësh me ba gja. Ajo osht’ e gjatë me dalë me ikë, po rrugët kryesore janë të bllokume krejt me, me helmete. Thashë për vitet e ‘89, ‘90-ta, ‘91.

E tash në politikë poashtu po e them, unë kom qenë jo zyrtar ndërmjetës mes Rugovës edhe Qosjes. Prapë po dal te ato antagonizmat që unë i gjurmoj, i hulumtoj, ndikoj, nuk rri. E ka thanë, Ditari numër shtatë⁶, Qosja kur e konfirmon se më tha kështu, i thashë kështu, anej dhe më tha, “Tash po shkoj në Akademi të Shkencave, atje më pret Doktor Zajmi. ‘Unë nejta kur shkova të nesërmen te Doktor Zajmi ma çeli bisedën e Xunit. Më ka ardhë njeri shumë ekskluziv, veç zjarrë, u tuta mos ma ka çu dikush”, thotë i thashë, “Mo se m’u më ka ardhë te Instituti Albanologjik, jam frikësu si ti, gati e kam prishë zemrën. Më thanë ma ka çu UDB-a, po atë e njofta. Ai osht’ student i ‘81-ës, ka dalë prej burgut, osht’ t’u bo përpjekje tash me u riorganizu”, tha, “ia hjeka frikën”. Ditari numër shtatë i Qosjes e ki.

Te Rugova, tash po kalojmë pak se po... e ki Milazim Krasniqin që duhet... s’ma ka thanë kurrë, tha, “Me ditë ti çfarë fjale më tha mu Rugova për ty”, tha, “mahnitësh”. Thashë, “S’ka nevojë”, thashë, “se e marr me mend”. Ibrahim Berisha këshilltar i Fatmir Sejdiut, presidentit, thotë, “Kur vishe ti Xun, nuk na folshe neve, veç ‘Mirëdita!’ hishe në zyre te Rugova”, tha, “Thojshim ky është i UDB-së se nuk të ngjifshim”, sot e thotë, sot. Tha, “E deri dul Sabri Hamiti”, tha, “Jo more”, Sabriu, “ky osht’ i sapo dalur nga burgu, Xun Çetta. Na e kemi motrën të martume me kusheri të tinaj”, u konë e martume osht’ hala. I përshkruj.

Unë tasht i kom thanë, “E kom ndërmend me marrë ni kameraman disa... po kom qef kah pesë-gjashtë minuta m’i dhanë disa skena të ndryshme, m’i lanë qaty pastaj kom burime fjala vet, fjalën teme kur kom folë anej e në Tiranë e në tubime, jashtë e në mërgim e, iniciativën për mobilizim për luftë, vitet e ‘90-ta, krejt, krejt kto i keni. T’i kom edhe qito, se vjet po ecin”. Në këtë rast qe Qosja për shembull e thotë bukur shumë, “Këq më vjen me shku pa i thanë do fjalë vet”. Njanën kohë shkruj për ta, njanën kohë edhe ai shkrun për mu.

Vjen ni gazetar thotë, “Kishim pasë dëshirë, jemi t’u e bo ni, a bon dy fjalë për Xun Çettën”. Del Agim Vinca bindjet, del te Milazim Krasniqi për Rugovën ish dashtë me folë. Del te Ibrahim Berisha që

⁶ Fjala është për: “Dëshmitar në kohë historike (1966-1974): Ditar VII” i botuar nga shtëpia botuese Toena, Tiranë, 2016.

thotë... qato rrëfen le të dihet. Del te tjetri që dihet. Takime tash mes ilegale po i thojnë se s'janë ilegale po mes veprimtarëve, ato janë të shumta. Po unë thashë në këta sillu pak ma ndrysh. Fjalët i kom thonë në TV që m'i thotë për shembull Qosja për Ibrahimin edhe Ibrahimimi për Qosjen.

E kom thanë edhe e thom prapë, Qosja thotë, "Nuk ka ven aty ku ka njerëz të shërbimeve të UDB-së, aty s'shkoj. Nuk kom gjo me Ibrahimin", edhe i thojnë tash Ibrahimit kështu, kështu, kështu. Thotë, "Qosja kur t'vjen venin e ka në rend të parë, unë ngat tina. Mirëpo, Qosja nuk osht' politikan o Xun. Kjo s'do të thotë që tash unë po boj politikë, po duhet do gjana", thotë, "a e din ti se Qosja ka të drejtë që mos me kanë qata njerëz të Shërbimeve, unë nuk jom i lirë me punu në qit' zyre", thotë, "po ata mrena e dinë, punojnë sa punojnë", tha, edhe për mu ish pak e ranë, tha, "ma vonë", tha, "a din pse?"

Tha, thashë, "He?" "Na duhet m'u bo bashkë, patriotë e jo patriotë edhe tradhtarë që thojnë të Shërbimeve nuk prishin punë, deri të bohem grusht t'i thojmë Serbisë jo. Kur të dalim me ni 'Jo' të madhe para bote, jo. Vijnë kushtet që kur të vjen Rexhep Qosja qata njerëz nuk i gjon aty pa i njekë na hiç, këta vet largohen, se tash e kemi bo". Domethonë, masiqë u bo masive, ish lëvizje e populluar në atë kohë, krejt populli LDK. Më ka ra mend, kqyre sa të drejtë ka pasë Rugova. Kur flas për qito nuk kom qef se diqysh po anon tashti në parti, larg mençë.

Ata e dijnë, m'i vetë ata thojnë vet, "Jo mor, çfarë", po kjo krahu i LPK-së, disa kta thojnë i LDK-së e... po m'i thanë çka osht', më ka ra mend që Rugova ka thanë, "E dimë, mrena i kem po ma lehtë punojmë që janë kta mrena, e përmes ktyne ata na tolerojnë, a nashta na jemi të vetëdëshëm. Kur t'i thojmë Serbisë jo publikisht, atëherë ata s'i gjanë aty, qashtu ka ndodhë. Janë gjana që, tash, Qosja, ia kom thanë unë këta atëherë, diqysh, "Ani ani se ka me pa qysh i dalin", a din. Mirëpo, faktikisht dul qashtu. Për me mobilizu ni popull, duhet m'i lanë niherë, m'i thanë tanë jo. Se këto tash janë veç tema politike, po në kuadër të rrëfimeve që edhe këtë kur e kom thanë ni vend, këto janë të vërteta.

E imja mbetet me gjetë ni kameraman, e pagun edhe interviston, dhjetë minuta ata, dhjetë ata, dhjetë ata që do të më mbetej mu. Mëkat osht' me lanë me më deké pa i thanë. Siç ka deké Zekerija Cana, ka deké pa i thanë do fjalë që ka çka me thanë, Adem Jashari tash nuk osht', mos të flasim. Fjala bjen a. Përditë, mos të përmendi emra, përditë po vdesin njerëzit pa i thanë disa gjana. Nashta ka thanë në intervju, po tash unë po nalna për veti, veç me ia dhanë jepja mundësinë, çka të din të mbetet qaty. Pesë-gjashtë minuta, tetë minuta i thotë. Le që krejt m'i marrë mbi dymdhetë minuta nuk ka nevojë, po hajt.

I thashë ni ditë, qitij Resul Sinanit që ka punu në RTK, i thashë, "Resul, ku me gjetë ni kameraman qita e kisha ba. Unë e paguj. Me m'i marrë kah pesë-gjashtë minuta njerëzit kryesisht që", tash osht' keq me folë se punë të Zotit edhe të shëndetit, po janë lodhë disa, disa janë lodhë.

Anita Susuri: Deshta me ju pyetë edhe për vitin '91 po më duket keni dalë jashtë...

Xun Çetta: Po, po. Po tash sa herë po më pytë po duhet me të tregu gjana shumë të çuditshme, të dhimbshme. Po, po, tash ish viti '90, '89, '90, unë kisha marrë iniciativë m'i mbledhë krejt oficerët ushtarak kah i kemi të familjeve patriotike që kanë taban dhe njerëzit e rezistencës së ilegalës m'i bo bashkë edhe me bo ni front, i cili nuk del por përgatitet në rast nevojë. Nëse ne dështojmë në pluralizëm politik që thirrej atëherë, neve nuk na mbetet tjetër gjë pos luftës, se shtjerrën burimet.

E kisha thirrë ni takim në fshatin Tërboc u konë me 23-tin nëntor, u konë ni vjetori më doket i LDK-së. Vijnë prej Prizrenit, prej Deçanit, Klinës, Istogut, mbledhën aty. Bisedojmë, bisedojmë, bisedojmë po krejt kur vijke në pyetje, thojshin, "Xun, ti në parti nuk je, cila parti po të shtin?" Këto janë tema që mu më kanë shkatërrue. Këtu se, tjetërkun... edhe u çojke tjetri që osht' i vërtetë, thotë, "Zotni, p'e marrë konkret", thotë, "unë jom LDK po mu nuk më ka çu partia ktu. Unë jom ardhë vet, se ia di qëllimin Xunit çka osht' kah mendon edhe ndoshta qatje përfundojmë. Çka ke jo punë, kush të ka çu?"

Delke tjetri, thojke, "Dëgjo", tash ky i LDK-së a qysh me thanë këto organizatat nuk i dini, ma mirë, m'i ditë po po luftën e tyne. Thotë, "Dëgjo, dëgjo Xuni e ka mirë, e ka ni projekt para përgaditje për luftë në qoftë se dështon pluralizmi politik dhe neve na imponohet edhe", thotë, "po nuk osht' me besu shumë kur ky nuk e ka ni subjekt mrapa me ju bashkangjitë subjekteve tjera", a din. Bjen qashtu puna kadale, dalin pa marrë vendime. Tash po dalim masanej se tash i kom verifikue që don mrapa e... "Xun", tha, "ka ardhë urdhër, sabotone mos boni gjo e bojmë na kur osht' nevoja". Prej atyhit shkojmë ni vend tjetër, ku msheft e bojnë qysh me minu kta e me bo diçka m'u përgaditë, qe janë njerëzit e gjallë.

Pastaj del njani thotë, "Xun", tha, "a e din ti se në organizatën tonë ilegale kem pasë urdhër, 'Jo se këtë p'e shtin filan fisteku' që s'osht' me ne, p'e shtin këta". Osht' baba me llullë që thashë aty, osht' baba kur më bërtet thotë, "Biro, ktu nuk osht' oda jote, pse je në odë, oda osht' e ktyne këtu. Dëgjoj kta çka po të thojnë", domethonë mos trimno, a din. Ata që dojshin me ma mshelë mu gojën, ju gëzojshin fjalën e babës, "Po qashtu osht' hoxhë, qashtu osht'". Çohet njani thotë, "Mustafë, me na falë, djali yt nuk guxon me mbyllë gojën vetëm pse osht' në odë të vet". Janë rrëfime, m'i pa na ku kemi... një anë ata u knaqshin, "Qashtu osht', qashtu osht'", për me ma mshelë gojën mu në emër të asaj, "Je në shpi tane".

Tjetri që osht', prapë po të thom qysh duhet, "Mustafë, ndëgjo, nuk guxon ti me ia ndalë djalit fjalën pse osht' në odë t'vet, ky osht' i barabartë si na për me folë". Ktu janë... unë e pata majtë... dhe e kishin hetu policia. Vjen njeri thotë, "Xun, nëse ti e vazhdon", qysh më patën thanë këtu në qendër që ua rrëfeva para, thotë, "tutna se ki me ra shpejt". "Pse bre?" "Je t'u shku, t'u organizu", tha, "edhe ki me ra mrena", "Po ku p'e din?" "Të dhanat po thojnë qashtu". Nuk vonoj fort, kur ma tha edhe ni njeri fort i madh, i mirë, ni profesor e kem pasë drejtor shkolle, nifarë Ymer Kelmendi. U konë burrë me pa. "Xun", tha, "po thojnë se je ka lëvizë. Sa ke dalë nga burgu. Bukur pa kontrollë. Pushteti osht' në kamë, pushteti e ka gjithçka tashti, rrudhu pak. Se po më kallxojnë djemtë", ish ni alarm i dytë.

Mas do dite më dul kusherini jem, djalit dëshmor tash e ka, “Xun”, tha, “ki qëndru në burg, na ke zbardhë ftyrën. Ke qëndru këto ditë, na ke zbardhë ftyrën. Nëse vazhdon ki me ra në burg, ki me na nxi ftyrën se ka me kanë presioni në ty ma i ranë. Anej, anej, veç me dalë me ikë”, *euuu* {onomotope}.

Pjesa e Gjashtë

Xun Çetta: U sjell u pshtjell puna, shkova në Slloveni une te shoqata, hala ish “Migjeni”, shoqëroro-kulturore. Nejta, m’u afri ni gazetar italian, “*Corriere della sera*”. E lashë ni intervistë, kur erdhen ato, “Pse ke shku? E ke të ndalume me dalë jashtë Kosovës. Nëse sjellesh qysh je t’u u sjellë”, dihet edhe kur më kanë marrë në pyetje, “nëse sjellesh kena me ta ndalu prej Pejës me shku në Prishtinë”. E pava, p’e shoh, më vlojke edhe u çova ika unë me... niherë jom shku me pasaportë të vllaut tem, kom kalu mirë. Bona atje filmime, mora projekte, kontaktova mërgatën... kokat, tona në video janë, tonat, asnjë s’hup. Erdha ktu tash kadale, mora nifarë emisioni me realizue qysh kisha fillu, premtimin e krejt. Fillova, vazhdova pak, do më anashkojshin, do anej, do knej. E hetojnë, “Xun, ti je kanë jashtë shtetit”, thashë, “Jo”, “Je konë jashtë shtetit, mos na shti me t’i qit’ krejt me fotografi e me krejt. E ki të ndalume, vetëm këtu [në Pejë], as në Prishtinë jo”. Sikur te kisha mendu, “Ndalohet”. Atëherë e kom bo herën e dytë duke u përgatitë vet i dyti. U konë atëherë në Pejë u niske “Kosova Turist”, a nuk e di, jo, jo pak ma ndryshe...

Anita Susuri: “Kosova Trans”?

Xun Çetta: Diçka me turist u konë. Aty jepshin edhe listat e gjithçka bojshin. Jemi shku kadale i kem nxjerrë biletat dy vetë. Kur e kom dhanë unë pasaportën... merre me mend, edhe kjo ka domethanie. Vetëm kur e kom nxjerrë biletën e ka hetu shoku me mu që p’e nxjerri në emër të huj, se s’kom folë. Domethonë, qito po du me të thanë se u konë vazhdo... kur i kom thanë, po të thom tash me emër, Hivzi Morina, ai *prring* {onomotope}. Unë kisha mujtë atij me i thonë, pritëm pak se s’i kisha folë hiç, po qëllor tash. Kur jemi dalë, njeri hupi. Tha, “Xun”, tha, “për kond e nxjerre biletën?” Thashë, “Për veti”, {bën me dorë në shenjë që mos fol}, “mshle”.

Kur erdh vakti me udhëtu të nesërmen, hipi në autobus, kqyri s’osht’ ai njeri. Kqyri nuk osht’ ai njeri. Do m’u nisë autobusi thom, “Nale se dikush mungon”. “Pse?” Thom, me emër. Tha, “Jo, është në autobusin tjetër”, thashë, “Po unë kom punë me to, na i nxjerrëm biletat bashkë, na i kemi numrat kqyre”, tha, “Jo, kem bo ndrrime”. Ka intervenu e ka nxanë autobusin tjetër. Tha, “Takohem rrugës kah të shkojmë”, këta shoferat. Deri atje hiç. Kur shkojmë në Sezhanë, u konë kufini me kalu në Itali. Sa kom hi në Sezhanë e shoh kufitarin, policin veç e ka lexu, Hivzi Morina, “Po”, s’ka kqyrë fotografi hiç. “Shko merri çantat dhe kthehu”. “Pse, çka?” “U kry”. S’e kqyrë fotografinë hiç, veç emrin. Qita e disha se kur pak nën rrezik ti e përcjellë situatën. Hiç bre, emrin qao, “Kthehu”.

Ma boni shoferi, “Xun”, tha, “për përvojë që kom, ty të nalën”. “Jo bre”, “Po”. U ktheva, shkoi autobusi. Nejta shtatë ditë në burg. Çka osht’ interesant, në burg më çunë në Kopër nga ku jom liru. Unë jom liru

krenar, 13 vjet burg politik kisha një autoritet të organet, me gardiantë e krejt. Më çunë m'u për kufi ata thojnë mejashi, *graničari* serbisht, për kufi. U konë ni e ultë, domethonë, për kufi u konë... Kur më çojnë mu shtatë ditë [në burg] për kufi, nuk e deshtën vetën ata. Po unë ua dredha meniherë, "Unë jom këtu si pasojë e juve". "Pse?" "Po ju e keni ditë që Jugosllavia po don me marrë rrugë tjetër kah", hala s'ish thy. Thashë, "U dashtë me ma dhanë pasaportën Sllovenia mu atëherë me dalë, unë mos me dalë unë kështu pa nevojë me pasaporta të huja".

Organizova pak e filloi me m'u kthy ajo që e kisha. Tashi më erdhën organet e Sigurimit, "Xun, qishtu, qishtu, qishtu na e kem për detyrë ligjore me të kthy me nxjerrë pasaportën, po pasaportën na... na çka mundëm me bo, kur të bohen shtatë ditë, shko ik kah të dush. Shtatë ditë na ish dashtë me të dorëzu ty, na po i shohim rrethanat çfare janë", ish t'u u përplasë '91-ta. Thashë, "Po, po a jeni të vetëdijshëm që ju", kisha informacione që bash vllavi i qitij Zymer Nezirit, p'e njeh Zymerin? U konë LDK aktivist i madh.

Ky u konë lidhë në emër të LDK-së që kem bo politikë të mdhaja. Lshojshin pasaporta kroate veprimtarëve që janë të rrezikim këtu me dalë tashti, që dihen publike tashti, ato janë, dihen e shihen për ditë e ma shumë që i disha. Thashë, "Ju pse s'më keni lshu", inspektorëve, "pse s'më keni lshu pasaportë kur e keni ditë se kroatët kanë lshu pasaporta ktu, ktu, ktu". Veç ma ka bo, tha, "E kemi ditë", tha, "na në Shërbim jemi vetëm, se ka ardhë koha ndryshe punojnë slloventë, ndryshe kroatët, ndryshe ata se e kemi ni shtet", tha, "po e kemi ditë", tha, "edhe ti s'ke pytë kurrë për pasaportë".

Thashë, "S'kom pasë ide, po ju t'u e ditë që po shkoj në zjerm, në Kosovë, mas ktyne vjetve burg atje osht' t'u vlu". Tri-ditë katër s'kom guxu kom nejtë në shpi të Naim Malokut deri jemi konsultu që kujdes se ki me hangër. Krejt kto i dijmë. Thanë, "Mirë, kur t'i kryjsh", tash ish dita e tretë në burg që e kisha bo. Tha, "Kur te kryjsh më vjen në vizitë edhe mirremi vesh çka mundemi me bo për pasaportë". Këto e kom bo edhe publike se njerëzit mujn me folë edhe takime me UDB-ash u shku mrena, e ato, vet i boj publike, s'i lo për ma vonë me thonë *uuuu* {onomotope}.

Vjen, unë lirohna, si të dal *tak* {onomotope} më dul përpara. Shkum me pi kafe, "Xun", tha, "unë kom pytë për pasaportë. Osht' e ranë për ne me bo m'u kap pasaporta e shpërdorur. Pse ta lshojmë", tha, "kapem jo osht' t'u banu filan ven, jo ki pronë po ti shko në shoqatë", se tash e dishin, "shko në shoqatën kulturore shqiptare 'Migjeni' merre ni dokument se ti je banues, ai që ka pronë sllovene". Ajo ish për mu punë e lehtë. Unë aty... jesim në lidhje me kqyrë. Shkova, kur shkova thom qishtu qishtu. Atje u konë Sali Kabashi, u konë Naim Maloku, u konë Martin Berisha, u konë... bash qit' vit nuk, jo u konë valla po edhe ky, burri i Besa Çekut, Gani Buçinca. U konë Gani Buçinca. Ka pasë mori veprimtarësh atje edhe më ngjishin.

Kur shkova atje thom, "Qishtu, qishtu, qishtu, unë i hangra shtatë ditë burg për kufi", dhe ia thashë copë, "e keni fajin vet se e kom vujtë dënimin qitu. po s'më keni lshu pasaportë a Koracia osht' t'u lshu", e kshtu. Thashë, "Më kanë thanë, 'Shko merre ni vërtetim në shoqatë hajde edhe kqyrim'". Tash,

nuk ma kanë garantu, *trrak* {onomotope} e kapin telefonin e thrasin njerin Miftar Kukleci, a nuk e di, i Isniqit. Që na kemi ikë prej Isniqit jemi dalë aty. I thojnë, “Me na ardhë shpejt e shpejt ktu”. Ai i kishë pasë nja sdisa copa dhen, e prona, e shtalla atje në Slloveni. Thotë, qishtu, qishtu, “E kemi ni rast, Xun Çetta osht’ t’u lypë me ia nënshkru se osht’ banues te ti për pasaportë”, në detale. Thotë, “Mos ma lshoni”.

Nuk u vonu pak, u ardhë mrena. Para tanve atë kujtim e kanë krejt. Tanë qita që po të thom. “O Xun Çetta, ec ta nënshkruj se ti je pronar i këtij veni”, a din që i kish ai pronat i kish. Tha, “Jo veç banues”, thashë, “Burrë, a bon me shkrujtë që jom banues që me konë”, qaq më kanë kërku. Tha, “Po qysh s’bon! Ec se kam e bo që ki edhe prona”, se kish ble prona ai. Ma ka lshu qat’ vërtetim, ja u kom dërgu. Thanë, “Shko tashi, lajmërohu para disa dite nëse munësh”. Kur më kanë thirrë, kish dalë pasaporta. Në libër e kom, publike. Kur më ka dalë pasaporta sllovene, sa jom ra prej kufirit se unë isha ra.

Janë rrëfime të rana. Edhe ky ni rrëfim, njeri i cili kom dalë me nxjerrë biletën, njeri i gjallë s’ka ditë. Na hajshim e pishim derisa e nxjerrëm biletën, ai i kish të vetit atje. Ai e din për kond o fjala bile edhe sot më shkrun, s’përzihna. Deri në momentin kur e kom nxjerrë biletën s’kom folë, le ma tjetër... si kom hi në kufi veç emrin, Hivzi Morina, se u konë i lajmërume që me Hivzi Morina kalon Xun Çetta. U kry puna. Pa ma të voglin problem u konë. Edhe ktu ni ligësi.

Pastaj m’u ka gjetë ni Ismet Limani, Kraniqi, po Ismet Limani Krasniqi i Carravikut i Klinës atje. Kur i kom tregu që jom ra në burg, e jom dalë e kom pritë pasaportën, “Xun”. Se kur isha kanë me vlla kisha pasë takime t’mdhaja, ai veprimtar i madh. “Xun”, tha, “tash ty të duhen pare, tregom ku me të çu pare. Ti del, ke nejt s’disa ditë t’u harxhitë anej knej, pasaporta kushton”. Unë s’isha t’u lypë ma po i kqyri financat pak... thashë, “Ndëgjo, nuk jom keq, po me m’i çu 300 franga”, a din, veç, “Po, fol sa po don edhe ku? Kqyr”, tha, “se e di që funksionon ni postë, merre ni numër qaty i nxjerrë atyne veç i ke lajmëru para të vijnë paret”. Çohna unë kadale, shkoj e marrë numrin në post ia jepi atij, ma jep ai anena, 300 franga m’i çoi prej atjehit.

Unë s’isha pa to, po edhe nuk kisha fort me thanë jam mirë. M’i çoi Ismet Limani 300 franga prej atjehit. Tash kur u ktheva me ia dhanë, veç keshke me mue, “Mos ia luj belanë”, tha, “po çka kishim bo na me të nxjerrë prej burgut shembull”, tha, “lemo kto, anej, anej”. Janë rrëfime natën e ditën kah të rrotullohesh. Rrëfime tanshi Adem Jashari në Tiranë, kjo proces tjetër, se unë në Shqipni kom shku në ‘91, ‘92, ‘91-tën...

Anita Susuri: Para se me shku jashtë.

Xun Çetta: Ja veçsa, ja unë prej Zvicrës, si me thonë kah... domethonë, vitin e ‘92-të të ri e kom pritë në Shqipni. Domethonë, jom lajmëru me ‘91-tën, katërti muj më doket ka qenë në Zvicër e natën e vitit të ri se unë tash e kisha... se emri jem Amnesty International edhe meniherë mu më dolën letrat. A din, pozitiv, negativ që thojnë të kthejshin. Mu më dolën meniherë. Tash unë e mora pasaportën, jo,

pasaporta është e refugjatëve i thojshin, aty shkrunë. Mora pasaportën, mora leje, tash muj me udhëtu kah të du. Unë natën e vitit të ri '92-tes e pres në Shqipni. Aty kom rrëfime nga më të ndryshmet. Po tash m'i ra pak ma shkurt, kur jena shku na, hajt hajt, hajt hajt... se t'i kallxova fotografitë ktu.

Merre me mend ti, unë blejsa gjana ushqimore, unë n'aktivitete kur u kthejsa kishin bi patatet aty. Kepët i kishin qit loztë. Çka hjeksha me ua hjekë erën tani, hajt masanena, po shembull. Si sa mirë, e gjete meniherë. Për shembull, ktu {tregon një foto nga libri i tij} kishin bi patatet që i kisha ble m'i bo gjellë, vetun në banesë se unë në aktivitete, keptë loztë iu kishin kapë. Domethonë, osht' ni jetë e papërshkrume...

Anita Susuri: Sa kohë keni qëndru në Tiranë?

Xun Çetta: Në Tiranë tanshi, jo në Tiranë e kom pritë vitin e ri masanej jom kthy. Masanej pata fillu me bo diçka aktivitete, masanej e kom hap ni lokal vonë me ndihma asi që punova, thashë mos p'e boj mundësinë m'u kthy në Shqipni ma afër. Tjertë më thojshin, "Po ti a je i marrë? Po njerëzit qysh me dalë në Zvicër m'i bo letrat, ti me lshu Zvicrën me ardhë në Shqipni, na t'u ikë për veti". E tanshi qashtu u sill puna, as nuk i prisha atje të pranume, ktu fillova me bo diçka. E ktu dashta me dalë.

Ktu tanshi ardhjen e Adem Jasharit, bisedimet, u konë njani i Maqedonisë, m'u përzijke me musteqe me krejt sikur Adem Jashari. Isha da shumë vështirë me Ademin për do punë, e kur më erdh ky mue, unë *fupp* {onomotope} aiii qysh du me vazhdu tash tash ky erdh solid, t'u folë mirë e sene. Deri vonë dikur më thanë, "Nuk osht' ky Ademi", se krejt nisoj i Maqedonisë. Si shqiptarë, a din, puna ke, aksioni me ardhë secili në teren të vet ilegalisht, m'i prekë pikat edhe m'i shti dy-tre kombi armatim. Dy-tre ky, dy-tre ai. Edhe tha, "Po ma s'pari prekni pikat". Unë tash isha ardhë e kisha prekë pikën teme, s'di ku m'i qit' armtë se tontë thojshin, "Si të vish kapeshe, nuk duhesh". Nuk duhej.

Tashti Ademi, këta e kom thanë edhe shokve ma të ngushtë, "Për te burrat ka me dekë qiky njeri, kurrë faqe të bardhë s'ka me qit", për mu, tha, "ky që shkon me lypë vullnetin, po a kom thanë, vetëm katër njerëz gjoni në krejt fshatra se ti duhet m'u kthy ata m'i pasë aty. Po s'bohet lufta me vullnet, a don, a s'don", e u prish ai, u konë nime i ashpër. E t'mu kthy kështu pa pikë edhe kish të drejtë. Tha, "Ti s'ki me qitë ner me këtë punë. Ti paske lypë me të prit ata durë hapun, e me të thanë hajde p'e bojmë luftën a?"

Mas do dite qysh u dava, erdh ai i Maqedonisë, deri vonë, kuku qysh me vazhdu tash me to. Tha, "Ndëgjo, ai ka pasë të drejtë po ka dashtë me të goditë", nejse se kjo ke e shkoj. Kjo është njo se tashti kujtime me ata që p'i sheh fotografitë, me ata, me presidentin Veseli, me Naser Kukën, me ministrin, ky u konë ministër i Shqipnisë {tregon një foto nga libri i tij} Alfred Sreçi, qy te vek, ku bojnë gratë vek. Domethonë, takime nuk o zyrtare ky edhe pse osht' ministër, te vek. Takime të Sali Berishës... ktu nuk ka pasë, takime nga më të ndryshmet. Kto m'i rrëfy tona janë...

Anita Susuri: Deshta me ju pyetë diçka shumë me rëndësi se e përmendet që keni qenë beqar ni kohë të gjatë...

Xun Çetta: Po, po.

Anita Susuri: E qysh jeni njoftu me grunë? Qysh...

Xun Çetta: Ndëgjo, grunë e qes në pozitë të vështirë se nuk i vjen mirë. Po çka ka lidhje na tash shkojmë drejt... ajo hala, se koha tash o tjetër. Bukur në pozitë të keqe jom martu qaty për qaty. Mirëpo, unë e kom pasë edhe sot për djem të mi e kom, po s'po muj me vepru. Me marrë ni familjes që ka taban thojna na. Konfliktet janë gjithkrah në familje, po nja 30 përqind minimum familja e mirë ta pshton ndarjen e familjes. Keni probleme, mosmarrëveshje, nervozohet, më kupton e s'më kutpon e. Mirëpo, në fund ni 30 përqind është në klauzolë, ajo ta amortizon sherrin. Këtë edhe sot do t'i thosha edhe të rive. Unë e kom marrë nga ni familje që mbi 30 përqind isha i sigurt. Se kur t'vjen puna, ha, familja. Familja e tyne mos me m'lshu mu pa u martu.

Isha ardhë unë në vitin, kur u bonë demonstratat e 1 tetorit, '97-ën që dul edhe libri me Albin Kurtin, me Dugollin e kta që u rreh profesori për gjak e ato janë të dihne. Unë tash kisha ardhë prej atjehit ktu me bo m'u organizu, në komunë të Istogut dihen takimet që janë bo krejt, ilegalisht. Tash njani më thotë mu, "Xun, lehtë e ki me nisë luftë ti në Kosovë se ti je beqar. Ku rafsha mos u vrafsha". Thashë, "Unë kom familje", tha, "A ma ngat zemrës, me emër të Zotit na me të lshu ty pa martu jo. Fejohu, e ki të fejume. Bon, mujsh shpejt e shpejt merre", masi po don detale. Qashtu më ranë edhe vllaznit edhe krejt më thojshin, "U shku gat". Ishin vitet, tash unë isha 44 vjet, 45 ndoshta dikund isha t'u i bo.

Ke koha e burgut, fatin e ke pasë, iku mërgata, fatin e ke pasë, u bonë tetë a nantë në mërgatë, unë pa martu. Edhe shkum kadale i pari vend, nuk u pajtova fort, shkova aty si pamje si asi, pata të dhana të mira për ta. Familja për në Istog nuk ndrojt, në komunë teme, me emër. Njani u konë atëherë në asamble komunale atëherë, Hajzeraj edhe ai, që ka emër sot Hajzeri. I thotë kësajna, kur vjen vakti m'u pa, kjo s'don, grujë. Paska thanë, "Musteqe s'du, floktë e rame nuk i du", tana here a din. Tashti unë jom ai, me tana. Kjo nifarë mënyre jo.

Çohet Ferati thotë, "Ndëgjo, unë e kom çikën teme për nja shtatë vjet ma e re se ky, mos më shti m'u çu me ia bo përhajër, po e ki rastin ma ideal me bo vetën rahat, e neve rahat edhe me na pshtu", diqysh i grah bukur fort. Edhe ashtu fort nuk pranoi, e nguli çykën. Hajt, hajt, hajt ishin çu tashti kadale i bijnë ni mixhës të vet nifarë Elez Hajzeri, i madh me pa me kapuç të bardhë. Kur i thojnë atij qishtu osht' t'u e lypë çikën tonë. "Khu, po a osht' e mundshme kjo? Po kush guxon mos me anej... po hej", i bijnë në qaf kadale anej anej, plak. Ajo e kish pasë pat' gati si babën e vet, se baba i kish pasë dekë në '90... e kish pasë mixhën gati sikur babën e vet.

Ai i ka ra bukur me... ma në detale ki qef m'u rrëfy se rrëfejnë tjerët edhe sene. I kish pasë ra bukur e myzhde e bon, po. Thotë, "Po de të vjen niherë m'u pa". U bona gati shkova kadale, erdh ajo. Tash e kisha pa niherë, të dytën që isha tash. T'u folë e, "Xun, unë kom vendosë me ta bo përhapër kqyre ku e ka nanën", edhe nana pajtohej, "edhe qajo çika me të thanë po se ti tash s'munësh me marrë fjalën pa folë edhe kjo". Edhe tash unë jom pak kopil, kopil në të shprehun. Thashë, "E çka më sorollate deri tashti, e tash çka u bo?" Met ajo. Tha, "Baci Elez". Domethonë, unë u niva pak keq, a din. Hyna atje mrena, "Jo, jo, kafe mos qit", a din, që pihet kafja. "Kafe mos qitni". E të ranë për toke. Nanës i erdh keq, po edhe grusë tash i erdh keq. Grusë tash se atëherë s'ish gru, e pava i erdh rondë. Unë kisha krejt tjetër gja.

Tash ky Elezi që kish ba gjithçka për mue me të thanë që ia çela vorrin e shtina në vorr kur i thashë, "Mos qit' kafe". Metën se tash e zgjatëm... e thashë, "Dilni, e kom marrë Elezin jemi dalë përjashtë", thashë, "du me thirrë Sevdinë e du me ia thanë do fjalë varg e vi edhe ajo ka me më thanë mu diçka". Edhe e kom thirrë unë t'u ia thanë këtij tash, unë kur jom konë student nuk jom bash qy fotografitë edhe sot, naj femer më gjinet, fjali fjalën nuk i di me m'hi në vesh ma prej... unë kom pasë kështu kështu do rast, unë në Shqipni kom shku gati në bashkëjetesë se isha beqar s'dojsha m'u martu, anej anej. Hiç mirë s'i vike po kështu ma bojke {bën me dorë në shenjë të hajt hajt}.

Thashë, "Po, po unë pa ia thanë këto grusë jo". E ka hjekë plisin, "Pashë Zotin nuk ia thu", ju ktheva thashë, "Elez, pasha besën nuk marrë fjalë përhapër pa ia thanë", ra për toke. Jemi kthy mrena, "Hajde", e thirri Sevdinë në koridor ku kesh me Elezin. "Ulu bija e mixhës". "Unë jom qiky që jom për biografinë din, për ato të brendshme ki me has në fjalë që si student nuk jom konë bash", se tash fjala osht' edhe koha po ne na kanë marrë lumi siç menojmë. "Ki me has në Shqipni që gati bashkëjetesë po nuk jom konë avanturier. Pasha ne vend s'mujnë me bo me gisht për mu. Po ti je gru e imja e ardhshme nuk du me të mundu diçka çka unë ta kom thanë vet edhe diçka që ki ti me më thanë e që muj me bo ma mirë me ma thanë se unë nuk jom ktu me marrë", më fal në shprehje, ktyneherë të thojshin beqareshë me ia kqyrë ato traditat a osht' a s'osht', a din, edhe qashtu ish. Edhe pse mëkat që këto duhet m'i rrëfy.

M'u ka kthy, "Jeta ime qishtu qishtu, m'kanë lypë për kta jo, për kta jo", që i ngjisha unë. "Fat koka kanë", tha, "me ty". "A pajtohesh qato që t'i thashë unë?" "Po". "A ma jep besën që ty sa herë të fillon dikush me të pëshpëritë në vesh, i ki në vesh tond që t'i kom thanë unë", thashë, "e s'merrësh me tjetër", tha, "Po". Jemi kthy, kur jemi kthy i kemi thanë tashti, "Qitmani kafen". U çu ai Elezi, rahmet shpirti i pastë, "O përhapër!" E qiti plisin në kry, u gzu se t'u menu që ky kur t'ia kallxoj unë tash u prish kjo punë. E masi e kërkove e ke tepër. E për herë të parë flas, e osht' mirë me folë. Pse jo, qishtu u konë.

Sot jom i lumtur, grunë e kom ajte, punon në çerdhe të fmive. Nuk ka orë shumë, 30-40 përqind të punës. I kom dy djem Dardanin, Ilirin. Njani osht' i martum e ka ni djalë dymdhetë muj tash, e ka kalu tash 13-14 muj i bon edhe si drita. Jom, më knaqi, kur m'i çojnë videot e e marrë kështu me folë me to. Iliri osht' 22 e pak vjet ma i ri, osht' i pa martum. Jom në relacione shumë të mira me ta, po nuk po muj

me ba shumë nga ajo që nuk munësh djalit m'i imponu shumëçka. Janë të lirë, por herë pas herë, m'i çokatë {e prek kokën}. Gruja jem është ma tolerante me ta se unë, diqysh nuk e di, ai nuk e bon me mend që munet me na kushtu neve pastaj. Ajo nuk e lodhë fort. Mirë kalojmë.

Me kerr jom ardhë, as nuk guxoj në aeroplan hiç. E ngjen ajo se osht' komunës tonë ku rrim atje, e tha, më ka thanë, "Rri deri të hanën më shoqëron, shkojmë bashkë. Vetëm ka ardhë", edhe ajo po shkon t'u e zgjatë. Neve mërgimtarëve na ka ardhë bukur e ranë si secili pushtet, secili pushtetar që po vjen nuk po mundet me dëshmu tamon ni vullnet çfare neve na knaqë për vendin. Jo me bo për ne, po të shohim që jeta po del prej këtij vendi e pastaj sigurisht do t'ishim të mirëseardhun edhe na.

Pjesa e Shtatë

Anita Susuri: Zoti Xun, e përmedet ma herët për armatimin që jeni mundu me sjellë në Kosovë, me siguru. Qysh ka qenë krejt kjo edhe qysh ka ardhë deri te lufta? Qysh jeni ballafaqu ju me to? Për shembull, prej '98-ës që ka ndodhë, vrasja e familjes Jashari që edhe e keni pasë, domethonë ni histori me zotin, Adem Jasharin. Qysh i keni përjetu krejt këto?

Xun Çetta: Osht' ni kapitull krejt në veti edhe nuk e di kom frikë se m'kish pshtu pa folë. Se kur po hapna nuk po di edhe m'u nalë, gati po të bi sikur llafazan. Unë me qef kisha fillu vitet e '90-ta osht' ni insert video, do i thojnë me nalë se mos po del, bjen ti na del video thojnë na ka bo Xuni edhe e kem nalë. Po osht' ni pjesë, pastaj tjerat janë të inxhizume në tjera forma. Unë e kom marrë iniciativën në vitin '89, '89-'90 edhe kom dështu me organizu. Mirëpo, këta e kom thellu pastaj kur kom dalë, që folëm, në perëndim. Kom fillu i kom mbledhë të gjitha subjektet, çka nëse na dështon pluralizmi politik edhe partitë politike merren vesh, s'merren vesh, na nuk mundem ndryshe pos që na imponohet me luftë.

Jemi taku përfaqësuesit e LDK-së, përfaqësuesit e LPK-së, me përfaqësuesit e Partisë Demokristiane dhe ka qenë partia e Arbër Xhaferit të Maqedonisë, PPD-ja, Partia, qashtu diçka PPD u konë. Edhe tana i kemi me fotografi, me inxhizime, me video që i kisha organizue. I kemi tetë takime prej vitit '80, '91 tash vjen se unë '91-tën dola. Po e vazhdoj kta '89, '90-shit atje. I kem tetë takime me ta, jo me masën po i kemi takimet me përfaqësues dy të kësaj, dy të asaj, dy të asaj.

Njani ka qenë i Partisë së Prosperitetit Demokratik, Selmani mbiemrin tash osht' dentist diçka në Maqedoni e ka Ishu Zvicrën. I LDK-së kanë qenë, ata ndrroheshin, herë dy kanë qenë, Skender Morina, Skender Shala me Nysret Krasniqin. Prej demokristianëve herë vijke Muharrem Pnishi, jo, Pjetër Gjoni herë vike, ka dy-tre vetë kanë ardhë aty. Në video i kemi. Ashtu si në LPK, herë vike Ali Ahmeti, herë Musa Xhaferi që u bo tash, s'di çka u bo aty. Tana janë në video, po tash veç si rrëfime. Na i kem majtë tetë takime, duhet m'u përmbledhë pak. Prej tetë takimeve disa dilshin që ne nuk po na lejon partia, LDK-ja, duhet me marrë leje në Kosovë.

Disa thojshin, “Na jemi të gatshëm, po ju s’po doni, po pendoheni, keni marrë masa”, se LDK u bo masive, ju vijke pak ktyne... se ishin bo masiv. “Na munëm me bo, po s’mujna me bo në masë, masi ju s’po doni”, diçka qishtu. Na e patëm formulë aq mirë që na nuk duhet me pasë me pritë vullnetin e liderëve partiak në Kosovë, se po të presim na nuk kemi sukses. Na duhet m’u përgatitë sikur ata dikur vet do të kërkojnë me bo na. E na me punu. E kemi organizu tetë takime.

Në ato takime dalin shumë mirë kur del, siç jemi t’u folë njani thotë, “Xun, a bon me nalë kamerën e po du me thanë diçka pa kamerë”, që osht’ e inxhizume. Edhe thotë, “Dëgjo, ne dojmë me pranë si LDK, patjetër! Nuk e presim a na thojnë atjem a s’na thojnë”, thotë, “po armatimi ka m’ u nda. Armatimet m’i çu proporcional siç jemi si partia ma e madhe, kta janë ma të vogël”, aktivistëve të tyne. Të them të vërtetën, ktyne të LPK-së... iu ke ni zanin organizatave, këta këmbëngulshin, “Arma i çohet atij që e bon punën, punën e bojmë na”, a din, e qitke si LPK-ja ma radikal e ajo s’më pëlqejke, mu jo.

Thojsha, “Jo more, ua çojmë familjeve që ua dijmë me rrajë në rreth tem, familjeve që ua din ti që dojnë luftën kur osht’ e pashmangshme. Në rreth tond ua çojmë atyne edhe shpërndahet armatimi”. Atëherë e ka hetue, ka hi Ali Aliu që ka qenë funksionar i madh. Bile e kom ni video kur tentojnë me tregu çka jem kah bojmë e ai na ndërpre, “Mos na folni për ato punë, mos na folni për ato punë, mos na folni për ato punë”. Bile u konë edhe Azem Hajdari në atë takim, i Shqipnisë në mërgatë. Janë tema shumë të gjana. Nuk dojshin me folë për atë punë. Masanej thanë, “Jem t’u punu. Ju keni punu e dini çka po boni”, po na e patëm organizu me të thanë të vërtetën. Te tona partitë jem konë në tetë takime.

Pastaj jom shku i kom majtë dy në kantonin e Ticisë, kanton italian osht’ po në Zvicërr. Edhe aty i kom filmimet po video edhe aty osht’ punu. Kur u ndezë gatishmëria me bo diçka, jo publike kanë fillu kadale. Atëherë dul fondi “Vendlindja thërret”, veç kjo ma vonë. Pastaj u konë ni forum, Forumi Gjithëkombëtar. Pastaj Forumi Gjithëkombëtar u shndërru në [fondin] “Tre përqind”. I kem pasë të sanksionume ku shkon ai fond. Kur u ardhë vakti me na financu për luftën, atëherë ka ndryshu hesapi. Ata kur e bonë, ata dojshin për veti, kta dojshin për veti. Këta thojshin, “Jo, me ata nuk jepim”. Atëherë kem fillu në kuadra të fshatit. Rrethi jem i kemi mbledhë për fshatin, ishim 80 vetë, niqind vetë, s’prish punë që i kemi takimet, videot, tana. Ka fillu në kuadër të fshatit organizimi.

Atëherë ka lind, jo në kuadër të komunës, bile në libër qaty e pata. Thuhet, “Xun Çetta propozon që na që e kemi marrë iniciativën në kuadër të fshatit se secili ka dhanë kah 450 për fshatin e për me bo një mijë edhe për komunën i shtojmë edhe kah 600. Se fshati është në kuadër të komunës”, në libër shkrun krejt kjo. Jemi shku tashti në kuadër të komuna për komunën. Janë mbledhë. I kemi organizue dikun 300 e diçka mijë, 400 mijë, atëherë u konë markë, markë. Tash u dashke na prej shoqatës humanitare “Gurra e Bardha” m’i shndërru për luftë. Ashtu siç u dashtë tanshi prej Shoqatës Humanitare Nënë Tereza me bo për luftën. Statuti osht’ humanitare.

Ata vet kur intervenonin e qijtën humanitare luftë e sene. E kemi bo ni vendim që janë inxhizimet krejt që prej sot, kto pare që janë e tjerat që do të mbledhen deri në ditën e çlirimit të Kosovës shkojnë për luftën. Dhe osht' Xun Çetta, osht' Qazim Hajzeri, tash po i bjen nifarë mënyre familjes të miqve të mi, po ni veprimtar i vjetër. Osht' ni Kamberi mbiemrin dhe Sadri Ramqa i Studenicës për komunën në organizim për pare. Tre m'i çu paret e m'i materializu me ble armë edhe m'i çu në destinacion për Kosovë. Unë, Qazimi, Sadri Ramqa, që janë në libër e dihen krejt.

Tash aty lindën rivalët, kta janë me ata, kta me ata. Shoqatë me shoqatë kjo me ata, kjo me ata. Kjo për mu, unë thashë, parti në jetë s'jom konë, s'jom. Mu më kanë nxjerrë telashe për tonë jetën, kur kom dashtë me bo, jo se ky osht' me ata, ky me ata. "O zotni, leni ato, unë po du me kqyrë kush po e bon luftën. Pare janë mbledhë". Nuk e harroj edhe ni rast tash shumë të çuditshëm. Sali Çeku, tash hero, kishin ardhë në kuadër të fshatit të tyre atje edhe do tjera të komunave të Deçanit edhe më thrrasin, "Xun, keni punu ju tash na jemi t'u bo..." u hap tash ajo, secili... "a po na vjen në mledhje?" U çova shkova në mledhje, kur shkova atje, kurrë s'e harroj, jom konë me ni lokal i mërgatës që hajnë e pijnë në mramje, klub i shqiptarëve.

U mbajt mbledhja po diskutojnë, Sali Çekaj ka qenë për luftë i prerë. "Nuk vjen në pyetje partia kur osht' në pyetje çlirimi e cila lufta tash veç osht'. Unë nuk jom parti", e thojke publikisht. "Kur përfundon lufta i kom dy fjalë me partinë teme me LDK-në", domethonë kish vrejtje. U çu, nëse dojmë me lanë diçka që janë të vërteta, për ata punoni. U çu Xhavit Hoxha, i ndjerë, ni veprimtar, ni familjar i mirë. Edmond Hoxha veçsa i kish ra dëshmor. U çu foli e foli keq e sulmoi Sali Çekajn si pacifist, komitetli, "Je konë në Komitet". Ai nime u konë në Komitet po s'ka lidhje, për qita po thom, nuk kqyret njeri ku u kanë, çka ke ba. Nuk kanë gja pa i thanë, a njeri ish hakikat për luftën. U gjeta në pozitë të keqe. Sot e dijnë njerzit edhe ata edhe ata, dy partë.

Janë çu kadale, e kom ni, "Në këto lojna nuk lejoj m'u lshu ju e jo unë. Unë jom t'u kqyrë kush osht' ai me shliku qit' vend që jemi në luftë. Fillim në kuadër të fshatit, dolëm në kuadër të komunave të gjitha shkunë në kuadër të UÇK-së me marrëveshje pa marrëveshje, bijmë në kontakt me ta. Po lufta duhet me shku ma unike sesa që po filloni". U çu njani edhe emrin muj me thanë, tha, "O ka më befason Xun Çetta, ni veprimtar vertikal me mbështetë ni komitetli", për Sali Çekën, ish e ranë, ish pa kryp thojnë te na. E jom çu, "Çka boj une me bo me më dalë ma i përkushtum Salihi me shliku vendin sesa ti që po më akuzon pse p'i dal në mbrojtje". Se unë p'e shoh ai kish dalë në mbrojtje, kish thanë, "Unë vi, s'ka parti as kurgjo, lufta pastaj flasim". E kisha kriju atë binje. Jo që kisha ardhë, po unë e shoh njerin. Kishim punu edhe përpara. Qashtu qysh u bo, dolëm me sukses.

Kur u çu tash për mu ish pak pozitë e keqe, se tash ata kishin ni lokal të LDK-së nja pesë kilometra ma larg. Prej atyhit shkojshin në lokal. Unë për qef shkojsha me ata m'u konsultu. Janë disa rrëfime. Kur u çova shkova në lokal atje. Thashë, "Djema, pshoi pa u bo e keqja, m'ka ardhë keq, shumë keq Saliun qysh e kanë sulmu". U çu njani që sot osht' i gjallë edhe për mu përjetë e mot nuk e hjekë adhurimin për mu, po nuk o në pika të mija politike. Në parti s'jom po edhe në parime nuk o me mu. Po për mu u

shkri se, “Xun”, tha, “ti ke ra e ke pshtu pa u bo ma e keqja”, tha, “edhe je kanë shumë parimor se ma shumë të ka kushtu ty se në parti nuk je”, e s’di çka... *tup, tup, tup* {onomotope}.

“Ndëgjo”, tha, “neve me na falë e kemi ni takim”. U çunë vetëm tre prej ktyne, ky me Sali Çekun me shku me ni zyre hiç larg prej atyhit. Ata e dijnë çka kanë bo, nuk e di. Paskan punë dikund hajt. Kanë fillu meniherë organizim diçka. Po vijnë ktu, “Xun, çka bane? Dolën, shko”, tha, “filan vendi janë t’u nejtë për organizim”, thashë, “Ndëgjo, pse nuk më fole kur më mbrojte aty? Unë s’jom naj organizim çka bojnë ata. Na e kem organizimin tonë në kuadër të ‘Gurrave të Bardha’ në Istog knej mu s’më metet hatri”. “Po, po pak mas shpine”, “Jo, unë s’jom tu...” ai shok që sot ka bindjen për mu e kurrë s’e ndrron të mirë. Në vijë politike s’jem, po kurrë ai për mu... nuk më ka tregue që po shkojmë me vazhdu në filan vend, rrethi ma i ngushtë. Ata ia kom thanë masanena. Domethonë, rrëfimin e tregojmë çka ka mujt me ndiku në kohë lufte, armatimi.

Tash bishin, ktu kem fotografi të ndryshme. Fillojmë për shembull në kuadër të barnave, gaza edhe ushqimore. Për në Kosovë se lufta. Ktu tash fotografitë bile qitu tash m’ka ardhë keq, u bo monografia. Unë kta vlla e kom {tregon një fotografi në librin e tij} Murat Çetta, kambi prej Ticinos kantonit italian që erdh, erdh te na në Zvicrën qëndrore në Lucern, t’u shkarku ndihma në Shoqatën Nënë Tereza për luftën. Pastaj, ktu ni takim ish ministri Xhafer Shatri dhe të tjerët {tregon një fotografi nga libri i tij} duke diskutue çka po ndodhë në qito kufijtë Jashar Alija që e qiti librin. Tona kto, kto veç po i qes kshtu sa me i pa se flas, po du me thanë që çdo gja osht’ edhe video edhe fotografi. Krejt edhe inxhizimet. Ktu Halil Geci, vllavi i Gani Gecit {tregon një fotografi nga libri i tij}.

Më bjen në qatë thotë, “Xun, ka nevojë m’u intervenu se në Drenicë osht’ kah ndodhë ma e keqja”. “Pse?” “Po dojnë me fillu rivalët mes veti edhe kalojmë në luftë qytetare e harrojmë Serbinë”, Halil Geci i gjallë. E kapi kadale, “Me ma bo qita publike”, u merrsha me shkrime atëherë. Thashë, “Jo, kta nuk e boj publike se kjo i fut defetizëm, jemi në luftë. Po ama ti mu, unë e maj. E di unë çka intervenoj atje”. Tash kur flas unë thojnë, “Xun, po flet sikur me konë kompetent. Meniherë paska intervenu atje, paska rregullu”, që s’kom pasë qasje me ta. Mirëpo, unë mjafton kur e jepi alarmin që diçka o ka don me na ndodhë. Ishim konë pa fillu kadale mes veti, ky ish ra në hall.

Këtu me Sejdi Veselin {tregon një fotografi në librin e tij} edhe këta janë konë të LKÇK-së. Këta janë konë ma të përkushtum se krejt, a din. LDK-ja, vetëqeveria Bukoshi, LPK-ja, këta janë konë ma të zjarhtë, ma me mend, ma të përkushtum. Individë tash në tjera subjekte edhe tash nuk u shtyshin me ta se e shishin. Këta e kom marrë e kom çu te Nasir Kuka, e Nasir Kuka e ka pasë ni zyre, banesë private që e murr në kuadër të përfaqësisë së Kosovës. Për mos me impliku politikisht për këtë punë e mori ni zyre, banesë private për çështje të luftës, që mos me impliku në diplomaci përkatësia.

Aty e marrë atë e shkojmë kadale, hijmë, “Qysh me ndihmu fondi ‘Vendlindja thërret’ osht’ e popullit, ajo duhet m’u dhanë për luftën, për njerëzit që e bojnë luftën”. E patën gjetë, ju patën dhanë armatim. Pastaj këtu me {tregon një fotografi nga libri i tij} Basri Musmuratin veç sa ish largue. Shkojmë

diskutojmë gjendjen të cilën e la këtu. Këtu me Sherif Konjufcën {tregon një fotografi nga libri i tij} poashtu gjendja ishte e vështirë t'u bisedu në atë kohë me Çani Mehmetin, ndjesë pastë. Ish ni situatë aq e tmerrshme sa... Ktu osht' ni fotografi, ky njeri u zhdukë, Sadri Ramqaj {tregon një fotografi nga libri i tij} që thashë jemi konë të ngarkum për komunën unë, Sadri Ramqaj dhe Qazim Hajzeri, na u ka zhdukë. Ktu osht' Jashar Alia {tregon një fotografi nga libri i tij} në fotografi...

Anita Susuri: U zhdukë gjatë luftës në Kosovë?

Xun Çetta: Po, në Shqipni.

Anita Susuri: Në Shqipni?

Xun Çetta: Hala nuk figuron se na ka hi mrena. Ky pastaj u shku paret i mur m'i transferu në armatim në Bosnje edhe atje tash njeri me garantu me shti knena. Atje e morën tash disa njerëz të dyshimtë, paret ia kanë marrë, u zhdukë. Na kem ba, na e kemi denonicmin, presionin në Prokurori të Shqipërisë boni për njerin që e dini që e kanë marrë, janë emra që janë marrë, sa paret i ka pasë me veti, ku ka shku, ku ka lëvizë. Nuk merret kërkush. Ktu tashti osht' Shukri Buja {tregon një fotografi nga libri i tij} për kto faktikisht na përpara lajmërohej në fronte e tashti thashë, "Pse more ky tash në Zvicër?" Thanë, "Normalisht u ardhë m'u organizu m'u kthy".

Ktu pastaj osht' edhe [Adem Grabovci](#) {tregon një fotografi nga libri i tij} edhe organizimi i këshillit organizativ i joni edhe i "Gurrët e Bardha". Këtu Muhamet Kelmendi {tregon një fotografi nga libri i tij} u konë i përçarë, nëpër këto dy fotografi u konë i përçarë me LPK-në, me organizatën e vet. Se kish vizion pak ma ndryshe, mirëpo kish me bashkepunu me institucione. Të gjitha këto, sa e sa tjera, që mund t'i flasim janë të gjitha gjëra. Unë tanshi në atë kohë grunë e kisha shtatzanë. Herë pas herë, tash kish ardhë maji. Gruja ish afër me më lindë...

Anita Susuri: '99-ës a?

Xun Çetta: '89-ën, '99-ën se u habita '89...

Anita Susuri: Jo, veç po du me konfirmu.

Xun Çetta: '99-ën se jom habitë. T'u folë në telefon me shoqen, lindja u afriu, s'u afriu. Më kapën do shokë thanë, "Xun", qysh më kapën për martesë, "Nuk guxon me bo luftë ktu pa u martu, pa u feju". Nejse, se ndrysh ia bona letrat e që shkova bona kurorë në Shqipni e shkova atje bona letrat me udhëtu e mora shoqën, kalova tashti deri lufta. Tashti, "Xun, ti me shku me qëllu kur të lindë djali i parë, se bisedimet fillunë, maji, qershori, po përfundon lufta". "Bon, s'bon". "Xun, ndaq me neve", shkum në Tiranë. I kom fotografitë bile me njerëz që shkova.

Ju thashë, “Kqyre, unë shkoj me ni kusht, nëse më premtoni çdo armatim, nëse osht’ në kolektiv numrat edhe kalibrat, format, cila osht’ snajperkë, 300-500, asi murtajë”, i thojshin ktyneherë, “500-800, cila osht’ snajperkë. Mos më shtini në snajperka të Shqipnisë se nuk bojnë. Çfarëdo arme, kur të fillon me iu shpërnda, secilin me ngarku me armë numrin e bajsh me shnet, ti deri të përfundon lufta përgjigjesh”. “Kemi me bo qishtu”, “E qishtu, shkoj”. Jom kthy. Kur shkova atje në krye të tri dite mu ma fali Zoti djalin. Po kur kishin dëgju shoktë, u konë atëherë minister Xhafer Shatri i informatave edhe Shemsi Reqica profesori që ke me Ukshin Hotin e me Ali Alidemën në grup.

Kishin dëgju që kom ardhë unë edhe qat’ natë që më ka lind djali i madh, Dardani, unë isha ardhë dy ditë përpara, ni ditë a nuk e di sa. Kishin ardhë tash mysafirë, “Hajde, se u ardhë prej lufte edhe me na tregu tash”. Ishin ardhë mysafirë Xhafer Shatri edhe Shemsi Reqica. Grunë e kapën dhimtë e fëmisë. [Unë shkova] Në spital te gruja. Mysafirë. I telefonojnë djalit të mixhës, Fadilit, Fadil Çetta, thotë, “Fadil, ti e din çka bon, shko në shpi se kom lonë mysafirë edhe gruja në lindje, unë jom në spital”. I ka hypë kerrit ka shku atje gjithë natën, unë kom nejt në spital, Xhafer Shatrit e Shemsi Reqicës qaty.

Bile sot më nguc Shemsi Reqica thotë, “Xun, ktyneherë kur lindte fëmija e mysafirë duhet me ia ngjit emrin e mysafirit”, thashë, “Po çka e din emrin Shemsi e Xhafer e Dardan emrin”. E lindja e fëmisë pastaj, tash nuk du m’i qit’ lot, se kur më kanë pasë vetë me ni emision tjetër, “Mirëmengjesi, Kosovë!”, kur kom tregu kur m’ka lind djali i parë, se lahna krejt në lot. U befasu krejt çka pat’ aty stafi, motrat medicinale, mjektë. E kom ndëgju në gjuhë gjermane t’u thanë njani, “Nuk e dini bre ju biografinë e këtij njeri. Jo pse osht’ i moshum mas kaq viteve fëmi. Po e ka ni biografi të rëndë dhe osht’ ni situatë lufte vendi nga ky ka ardhë”. Sikur kishte informacione mjeku që unë veçsa erdha prej luftës. Diqysh më tingëlloi bukur, qajta o Zot.

Tash e kom pasë qujt loti i gëzimit osht’ ky. Se ka lot të idhnimit edhe të gëzimit. Lot i gëzimit u konë ai. E tash siç e thashë edhe ma parë, unë jom mirë. Armatimi tash format e shpërndarjes dhe aty ka pasë sa të dush keqpërdorime. Për shembull, nëse ke çu, nashta deri u shku kanë gjetë që edhe kanë tregtu. S’munësh m’i përcjellë krejt. Por, na e morëm ni iniciativë, që s’du me folë tash këtu për me bo nifarë faulli që dul tash qeveria, na kem punu dy vjet dhe e kem pasë këta që hala s’munet me u bo publike që materiali iu ka çu... na bojmë ashtu, organizojmë atje ni organizatë humanitare ndihmë insitucioneve të veçanta të shtetit të Kosovës. Avokatët i kishim...

E tash me ni vend unë e përdori, thom, “Zoti Kryeministër Kurti mos u frikësoni me ma marrë shembull fondin “Vendlindja thërret” dhe “Tre përqind” të shpërdorur në luftë. Vërtetë janë shpërdorë. Veç mos me pa kanë qato dy fonde, as çizme të ushtarit në Kosovë s’kishe mujtë me shti, le mo me shti ushtarë qysh janë hi. Domethonë, shpesh herë... kurrë të boj me financa të shtetit as të shoqatave... tema tash qaty ma kish shtrure. I kishin pru paret e Austrisë, Gjermanisë dhe s’di sa në Zvicër te unë e me këshill tonë me m’i ngarku mu për me i pru me i materializu fshatarëve që kishin dalë me marrë armatim në Shqipni.

Tamon sa bohet, krejt janë të shkume, m'falni në shprehje, sa shkoj deri në tualet, t'u menu unë pse perzina unë në pare. Thom, "Më falni, a bon me anulu qit' kontratë? Paret le t'i merr filani, unë s'du pare në dorë me pasë. Jeta jeme me pare s'ka, se kur s'kom boj me pare jom ma guximtar me folë, me kërkua llogari, ma guximtar". S'di çka e prishim kontratën, të shkume janë, ia bojmë kontratës i merr filani. Në atë kohë tjetër kush. Prapë se prapë atje kur janë shku, kur jom kthy unë ka pasë kah pak shpërdorime, mirëpo unë me plus minus qëndroj qitu.

Osht' vështirë çdo gja me shku në vijë, mirëpo po të mos ishin qato dy fonde edhe vullnetarë, pastaj në kuadër komune komunës, fshati e fshati de... janë shpërdorë, e kanë marrë krejt fshati, s'dihen paret ka janë shku e s'janë tonat. A hupi njeri me krejt paret, s'mujna me thanë që u hi në luftë. Thojnë tjetër, me pasë kanë institucionet s'kishin ndodhë, more e kem ditë çka ka ndodhë gjithkah. Po me plus minus pa qato fonde në Kosovë, as ni çizme, ni kapuç të ushtarit, ni kmishë të ushtarit s'kishe mujtë me shti në Kosovë e le mo ushtarë qysh janë hi, kanë rreziku, kanë sakrifiku dhe kanë dhanë jetën. Se u konë mundësia sa me lëzivë... të shpërdorum, e kanë shpërdorë. Jo shpërdorë se tash e legalizon, jo të shpërdorur. Në qofsh ai që bon shtet pastaj merri në llogaridhanje kush çka ka shpërdorë.

U konë e vështirë arma me hi në Kosovë. Pastaj kem pasë vështirësi tjera nëpër Shqipni. E ke pasë bukur vështirë m'i ra nëpër oborr tjetrit mos me pagu diçka. U konë tjetra, ni kali që transporton armë, bon vaki kah dy-tri herë u shitë. Ta ka shitë ty, u shku qaty ta kanë shkarku, ia kanë shitë tjetrit. Këto që i di rastet, në fakt që i di vet, i di vet. Pastaj, jom shku niherë kishin ardhë edhe tjera në grup, të Tropojës që thojnë, shkolla, janë fotografitë. I kem pastru aty në bari, i kem pastru... sanë të terun, do farë si qebe qaty, qaty flejshin ushtartë deri merrshin armatim, ecshim. Me armatim, me krejt ua kemi ditë aty.

Tashti vjen njani kqyr, kqyr, kqyr aty i ngjofshëm, veprimtar. Më thret, thotë, "Xun, a bon me ardhë deri qitu?" Shkova. Tha, "Çu qit' njeri me na largu prej ktuhit ose merre kape e bina mrena", për mu s'ish ajo befasi po thojsha çka po ndodhë. Thashë, "Pse po thu kështu?" "Jo, mos e bo të madhe. Po tash unë shkoj e raportoj ju nuk e dini kush osht' ai, kush guxon", anej. Mas luftës që dojke me më dalë me më ballafaqu me thanë, po më kanë thanë, kush të ka thanë. Se qaty ki fija, fija. U shku i ka thanë, "Po a jeni në mend, po ky gjatë luftës..." tani e kanë ndrru, e kanë mshelë.

Nuk u konë proces i lehtë as me fut armatim në Kosovë. Besa e Zotit edhe me kanë me armatim e me hi vet, pritrat. E besa e Zotit mund të shisha, nuk du me dëshmu kurgjo niherë. Shisha si me pasë nuk e di çka që vllavi jem ka hi edhe u kthy si pasojë e shumë çka lojnave që bohen. Po unë s'jom hi hiç. Unë aty kom bo sa kom mujtë, me armatim, me ato, me krejt. Pse? Isha mëse i sigurt se po të hi unë, nga mrapa e ha plumin, jo nga përballë, shkaut. Osht' ni përmbyllje e keqe, nëse po shkojmë drejt përmbylljes po nëse dojmë me rrëfy puntë kanë shku ma në fund qashtu qysh kanë shku.

Po unë për veti nuk kisha guxu se bajsha informacione, i kisha mos pajtimet me rivalë dhe e disha se po të futem nga mrapa u vra në luftë, ta knojnë kangën, të knojnë referate më the, të thashë. Osht' e

randë me thanë, po unë du me thanë se rrëfej e dëshmoj ma shumë sesa që du me hap vetëm ni dritare që u konë e vështirë. Po krejt ma në fund lavdi atyre që kanë ra. Meritë Shqipërisë që shumë vende e kom këmbëngulë. Na bojmë luftë në territor të Shqipërisë me Serbinë, ju kofshi që guxon me na ndjekë ndjekni. Këta e kom pasë si frikë që Shqipëria nuk na le vend, se shtet kompromitohen ndërkombëtarët. Serbia akuzon atje po m'i... qysh thojshin, forcat terroriste na gjujnë. Rrethanat ndërkombëtare janë konë në Shqipëri kanë mujtë me kap, po e panë edhe ata vet që çka u bo.

Duhet m'i falënderu edhe disa politikaj të Shqipërisë të cilët hakikat kanë dashtë me vepru, na nuk po shohim e vende vende tashi edhe me ndihmu që Shqipëria kryesisht në veri krejt ishte Kosovë në përballje me Serbinë. Ka mujtë me ndodhë edhe ma e keqja. Të gjitha shtetet perëndimore do t'ishim bukë përmbysë nëse nuk i falënderojmë çka kanë bo për ne, në strehim të ikurve, në strehim tonë para lufte, të gjitha ofertat me kurse t'u m'u shkollu kem pasë mundësi atje. Veçse unë i ktyne punëve se me doktoru m'i kishin ofru. Më kanë strehu, më kanë rregullu, në hotel masanej jom ardhë në banesë. Kushtet i kem pasë pa pare si i strehum politik. Ka qenë domethonë ni falënderim edhe ndërkombëtarëve që kanë dhanë, kanë bërë edhe po ndihmojnë sot.

Për shembull, Zvicra ku unë jetoj, ujësjellësin akoma osht' t'u vazhdu në territore ma të gjera të Kosovës t'u e bo ekskluzivisht ajo. Ajo dominohet me ujësjellëse edhe në tjerat punë, po ujësjellëset. Kqyre thom ni vend, ka vene që hala ishin t'u pi ujë të puseve po të mos me kanë Zvicra e cila nuk po nalet, edhe sot çdokund osht' ujësjellësi osht' t'u ju ndihmu. Ato shtetet e tjera në diçka tjetër, tjerat në diçka tjetër. Faktori ndërkombëtar në politikë, e kem pak ma pasiv në politikë. Në ndërkombëtare e këto... në politikë po dihet. Tash këtu nuk dojmi me politizu.

Osht' në pyetje që nuk dojmi me lshu Serbinë me shku me atë edhe pastaj duhet me bo favorite Serbinë për me majtë knena. E aty ku, pos me Kosovën pak. Ia kom frikë si po jo në përmasa të dëshprimit që ne me kapitullu, ata s'e boj. Unë jom optimist që kemi me... edhe me kto që po ndodhë tash në veri. Janë forma, e thashë edhe aty, të njanshme me përfitu diçka në llogari të shqiptarëve, se nuk po shkojmë anej po ju na nimoni. Pra, në anën tjetër që po e akuzojmë tash Albinin që unë s'jom parti, kom unë mosmarrëveshje me Albinin tjera që m'u çuditë. Por në këtë drejtim kur e akuzojnë më doket qesharake. S'kanë të drejtë, s'kanë pasë.

Unë ma merr mendja që Albini osht' mirë në mënyrën ma miqësore me tregu që çka ne nuk guxojmë me lshu pe, e çka guxojmë, veç kemi lshu; që niherë ata të janë të singertë ndaj neve dhe ne ndaj tyre. Jo gjithçka, "Okej, okej", se kështu i ndihmon edhe ndërkombëtarëve. Thom nime aty, unë nuk di, po menja më thotë që ky nuk guxon me bo skandal diçka që i ekstremizon ndërkombëtarët kundër neve po e hap pak sinjalin. A din çka, na jemi ndërkombëtar edhe duhet me konë asnjëanës me Serbinë me Kosovën, po ti vazhdo bon shtet, bon, bon. Na tanshi e bojmë qysh... pa trazira po thom, me prononcime. Du me besu që edhe ktu kem me kalu, nuk po thom krejt, po relativisht mirë. Jom bukur i prirur me besu.

Le që qysh e thashë atë ditë që më dul ni njeri përpara aty, ndëgjo fajësi e politikës 23 vjeçare. Na ish dashtë asociacionin komunal me shtri në krejt Kosovën, ndryshe e ki ti në Pejë ndryshe unë në Mitrovicë, ndryshe unë në Prishtinë, ndryshe unë në Prizren. Kështu e ka Zvicra. Ti punon konform... ti dikund te bujqësia, dikund industria, dikund dikund i kemi ligjet pak ma ndryshe, i kemi tatimet pak ma ndryshe. Ka njeri qitu banon, fermën e ka të regjistrome atje ku o tatimi ma i lirë. Po ato kalkulohen, lejohen në shtete demokratike. Na ish dashtë me bo ni asociacion komunash që komuna prej komune dallojnë. E në atë asociacion me lidh edhe asociacionin e veriut, pse jo. Komuna janë po të barabarta me neve.

Ku nuk preket piramida shtet. Kushtetuta, shteti, pavarësi. Pse jo more, minoritet jeni, veproni. Si të vjen në pyetje pushteti qendrohet aty. Edhe sot nuk na kishin trajtu... kërkush s'ka shku në këtë drejtim. E ka lanë m'u barikadu shkitë ni vend, shkitë ni vend. Barikadat nuk të qesin kërkund. Nuk, nuk shkojnë. Ajo masanej plas sherri. Këta kanë mujtë me bo diçka, nuk po merrem tash. Si të kalojë unë në politikë më doket që edhe vet po hupi se njerëzit... rrëfimet që tri herë po ta përmendi më doket, ti po më shtin me folë diçka që kisha haru e kisha thanë kuku pse s'folë. Nëse ki edhe diçka unë kisha pasë dëshirë përnime me ma kujtu, isha konë në gjendje, se që dy herë po e shoh unë meniherë po e përfundoj kur hë...

Anita Susuri: Po nëse fillojmë me folë nuk ka fund, gjithmonë duhet qishtu...

Xun Çetta: Atë e thashë në fillim, atë e thashë.

Anita Susuri: Po ne gjithmonë jemi të hapun që prapë nëse doni me shtu...

Xun Çetta: Atë e thashë në fillim, ditë e natë me rrëfy osht' vështirë m'u pasqyru të gjitha. Ndaq si individ, ndaq si kryeqytet, ndaq si ngjarje, ngaq si procese, ndaq si te tona. Me i pastru të gjitha m'i gjithë. Osht' ma e keqja kur i ki, i sheh, qashtu të vjen puna. Jom t'u tutë si historinë po tentojnë me na bo vetëm ato që janë zyrtare, marrëveshjet shteti me shtet. Ky, ky, ky, kështu, kështu edhe shkon. Krejt çka ka ndodhë në këtë popull m'u haru, nuk shkon ashtu, ajo është mëkat. Vendet tjera vujnë që s'e kanë ni histori të dhimbshme. Tash kërkush nuk e don dhimbjen, flas për të dhimbshme, që me çka kanë m'u mburrë, qysh e kem na vujnë.

Merre me mend ti në Zvicër, që s'më vjen mirë me thanë, po e kanë William Tell sikur na Skënderbeun. Fjala tash bjen, as nuk dihet varri i tij, as nuk dihet shpata e tij, as nuk dihet ku ka lindë. Ata e thojnë osht' i filan vendi, që shkojnë e vizitojnë atje kur shkojnë. Po nuk ki kurrfarë gjë që prek për William Tellin. Po osht' Skënderbeu. Janë gjendje me imagjinu me pasë ku. Na tona i kemi, e tona nuk mundem me përpara. Për shembull, e ki shpatën, e ki veshën, e ki kta, i ki gjithçka. Po i ki njerëzit e gjallë sot. Sot i ki. Nuk dijmë.

Pastaj, ni e keqe, masi ia ke kushtu të burgosurve politikë ni fjalë përmbledhje të kategorisë së rezistencës kombëtare si emision. Me të thanë të vërtetën, më vjen keq prej jo pak shumë, shumë janë ata shokë të cilët nuk po dijnë me implementu edhe me eksploru gjëra me vlerë t'u kqyrë jo ata po na, jo po ata jo na. Le more ti kqyre për veti. Qiti ato që i ki, mos u ndesh me ta nuk ka lidhje. Tash po du pak me fjalën që flas thojnë, sa thojnë jo me Albinin... te Rugova more le kush çka osht' se kur të dalin në finale secili e gjanë vendin e vet. Moralisht e sheh. Edhe po du me thanë, ma shumë këta, këta, këta... po kqyr vet, ec sa të munësh. Sikur te ju tashti le, fol, rrëfe se ato jesin. Mos akuzo.

Anita Susuri: Për qita i bojmë na edhe qito intervista...

Xun Çetta: Mos akuzo, mos akuzo tjetër. Nuk më ka kush mu faj pse unë andërr s'e kom pa çlirimin e Kosovës dhe tash janë disa mas çlirimit të Kosovës, si ju ka dhanë hapësira për do keqbërje nga mesi i rezistencës. Tashti ai ty gati të bon tokë, gojën e ka plot, s'munësh me ia mbyllë. A dihet se andërr nuk e ka pa se Kosova ka m'u shirue. Nuk osht' akuzë por mos u merr me to.

Anita Susuri: Baci Xun, na qitu e kishim përmbyllë...

Xun Çetta: Po.

Anita Susuri: Nëse doni edhe diçka me shtu në lidhje me ndonjë kujtim, mujna edhe me lonë të hapur kurdo që dëshironi, jemi këtu me shtu diçka.

Xun Çetta: Për mundësinë e dytë që na dhatë ju falënderoj. I sigurt se kur të shkoj thom *auuu* {onomatope} çka kom folë...

Anita Susuri: Na jemi të hapun...

Xun Çetta: Çka s'pasna thanë, shembull. Në radhë të parë ju falënderoj juve për punën që bëni. E ndihem keq për vete që ju uroj unë qikaq vete unë absolut nuk jom konë për punën që boni, ni punë kolosale. Dhe ju falënderoj fondacionet të cilat ndihmojnë edhe kisha me bo ni apel që tash te na edhe janë bo disa pareli dhe firma tona private. Kosova e varfun po disa janë bo milionerë. Me kqyrë edhe ata kadale me financu, mos me lanë... besoj e kisha bo ni ftesë publike ata të cilët kanë arritë stadin e biznesit, Kosova osht' s'munësh me marrë krejt Kosovën, po de të kqyrin nifarë mënyre le të investojnë edhe qitu. Zbardhje e ni rruge të rezistencës të ni kombi ndër shekuj. Faleminderit!

Anita Susuri: Faleminderit shumë!

Xun Çetta: Faleminderit!